

Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri

Araştırma

Şefik Taylan AKMAN*

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi ABD.
(Res. Asist., Hacettepe University Faculty of Law, Philosophy and Sociology of Law Department)
(E-posta: taylanakman@hacettepe.edu.tr)

ÖZET

Bu çalışma Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yürütülen resmî tarih yazım sürecini, bu süreçte ortaya çıkan ve "Türk Tarih Tezi" adıyla anılan tarih çalışmalarını ele almaktadır. Bu bağlamda çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak Türk Tarih Tezi'nin teşekkülü, gelişim süreci ve kaynakları gibi konular incelenecektir. Ardından tezin anlatısı resmî tarih yazımının genel karakteristiği de göz önünde bulundurularak analiz edilecektir. Ayrıca Türklüğün kurgulanmasına ve kutsallaştırılmasına ilişkin çeşitli örnekler de incelenecektir. Çalışmada, Türk Tarih Tezi'nde ortaya konan tarihsel anlatının bilimsel doğruluğuna ilişkin bir tartışma yürütmekten ziyade tezdaki tarih anlatısı ile hangi amaçlara ulaşılmak istendiği (ideolojik, politik ve toplumsal sonuçları itibarıyla) daha fazla önem taşımaktadır. Dolayısıyla Erken Cumhuriyet Dönemi'nin tarih yazıcılığının ideolojik niteliği ve bu tarih yazım süreci ile gerçekleştirilmesi hedeflenen politik amaçlar değerlendirmelerin ağırlık merkezini oluşturacaktır. Zira Cumhuriyetin yönetici kadroları tarafından doğrudan desteklenen bu tarih yazım projesi aynı zamanda yeni ulus devlet inşasının da temel bileşenlerinden birisi haline gelmiştir. Tez aracılığıyla, bir taraftan Osmanlı ve İslam kimliğine ilişkin hatıralar ortadan kaldırılmaya çalışılırken diğer taraftan kutsallaştırılmış bir Türklük kavramıyla beslenen itaatkâr ve milliyetçi bir yurttaşlık bilincinin oluşturulması hedefleniyordu.

Anahtar Kelimeler

Türk Tarih Tezi, tarih yazımı, tarih felsefesi, resmî tarih, tarih eğitimi.

ABSTRACT

The Ideological and Political Character of the Early Republican Period's Official Historiography as part of Turkish History Thesis

This article deals with the official historiography process handled in Early Republican Period and the history studies called as "Turkish History Thesis". In this context, the article consists of two main sections. Primarily, the subjects about the resources, proposing and development processes of the Turkish History Thesis will be reviewed. Right after, narrative of the thesis is going to be analyzed by the consideration of general characteristics of official historiography. Also a variety of examples about construction and shringing of Turkishness will be investigated. In the article, the aims wanted to be approach by historic narrative of the Turkish Historical Thesis (by the results of ideological, political and social) is more important than making a discussion about scholarly accuracy of historical narrative which manifested by the thesis. Consequently, the ideological qualification of historiography of the Early Republican Period and the political purposes aimed to be realized by this historiography process will constitute the center of gravity of the assessments. So indeed, this historiography project which supported by the administrative staffs of the Republic is also became one of the basic components on the construction of the new nation state. Through the agency of the thesis, the founders, on one hand attempted to erase the memories about the Ottoman and Islamic identities, and on the other hand, wanted to establish a nationalist citizen consciousness using the shringing of Turkishness notion.

Keywords

Turkish History Thesis, historiography, philosophy of history, official history, history education.

1. Giriş

Bu çalışmada Erken Cumhuriyet Dönemi olarak nitelendirilen tarihsel süreç, 1923 - 1938 yılları arasında daha ziyade Mustafa Kemal'in hayatta olduğu zaman dilimini tanımlayabilmek için kullanılmaktadır. Bu dönemin belirgin, ayırt edici özelliği hem yeni bir yönetim biçimine ve onun hukuki - idari aygıtının oluşturulmasına tekabül etmesi hem de tarihin sıfırlanması projesi olarak eskiden köklü bir kopuş üzerinden kendini tanımlayan milliyetçilikle harmanlandırılarak şekillendirilmiş bir zihniyet yaratmayı amaçlamasıdır. Bu yeni zihniyet ilk olarak Osmanlı'dan gelen birikimin -aynı zamanda dinselliğe ilişkin renkler de ihtiva eden bir dünya görüşünün- hemen tamamının reddine, ikinci olarak Aydınlanmanın ve Fransız Devrimi'nin kültürel - siyasal mirasından sakıncalı görülerek iktibas olunan çeşitli düşünce ve kavramların, Türkiye özelinde, yoğun milliyetçi öğelerle tedvin edilen bir batılılaşma hamlesi içerisinde yeniden anlamlandırılması suretiyle tatbikine dayanıyordu. Bir başka ifadeyle söz konusu dönemde Osmanlı'ya ve onunla çağırışım içinde olan İslamiyet'e ilişkin çeşitli öğelerin yerlerine, hızlı bir laikleşme ve milliyetçileşme perspektifi dâhilinde, yeniden yorumlanmış / anlamlandırılmış Batılı değerlerin ikame edilmesi süreci başlamıştır. Bu ikame sürecinde kendini Müslüman olma kimliği üzerinden tanımlayan bireyin Türk olmaya dayanan bir kimliğe yönlendirilmek istenmesi dönemin temel politikalarından biri olmuştur. Devlet eliyle işlenip biçimlendirilerek hâkim kılınmak istenen milliyetçilik olgusu ve dili, eğitim sisteminden kültürel hayata, kamusal yaşamdan iletişimsel süreçlere baskın ideolojik unsur haline gelmiştir. Milliyetçilik olgusunun ve milliyetçi dilin bu hızlı yükselişi beraberinde tarihe ilişkin de yeni bir kabul ve ortak doğrular skalasının varlığını gereksindirmiştir. Dolayısıyla, devlet eliyle, devletin gözetim ve denetiminde ve onun istediği biçimde bir tarih yazıcılığı dönemi başlamıştır. Genel olarak "Türk Tarih Tezi" adı altında toplanabilecek bu tarih yazım projesi resmî tarihçiliğin de belirgin örneklerinden birini teşkil eder.

Resmî tarih yazıcılığının ne sadece Türkiye'ye özgü olduğu ne de Türkiye'de bir tek Türk Tarih Tezi kapsamında yürütülen çalışmalar ile sınırlı kaldığı düşünülmemelidir¹. Resmî tarih ya-

zıcılığının tarih konusundaki gerçeklikleri ne ölçüde yansıttığı -ya da yansıtmaya istekli bulunduğu- tartışmalı olduğu gibi aslında söz konusu tarih yazıcılığının bildirdiği "doğrular"ın tarihsel gerçeklikleri ortaya çıkarmanın dışında başka anlam ve hedeflere sahip olduğu da söylenebilir. Bilhassa bu yazıcılığın oluşturduğu tarihsel "doğrular"ın, eğitim sistemi içerisinde tarih derslerinin ana materyalini ve esasını belirleyen yönlendirici kaynak olması, resmî tarih yazımına tarihsel gerçeklikleri ortaya koymanın da ötesinde bir ideo-politik mahiyet -yön- kazandırmıştır. Keza dönemin devlet zihniyeti açısından önemli olan nokta, resmî tarihin "doğrular"ının bilimsel bir gerçekliğinin bulunmasından ziyade hedef kitle üzerinde istenen etkiyi gösterebilmesidir. Tekeli'nin de belirttiği gibi "*resmî tarihler tarihsel gerçeği yansıtmazlar bile, kendileri bir gerçek haline gelmiştir. Dünyada modernite yaşama geçerken ulus devletlerin doğuşu sırasın-*

de etkinliğini bilhassa 1980 sonrasında hissettirerek egemen tarih görüşü haline gelmiştir. Türk - İslam sentezi düşüncesi ile bir taraftan Türk tarihi yeniden ele alınırken -kurgulanırken- diğer taraftan bu yeni tarih anlayışının eğitim - öğretim sistemi içerisinde müfredatın bir parçası olmasına yönelik yoğun çaba harcandığı da dikkat çeker. Gerçekten de Türk Tarih Tezi ile 1930'lu yılların resmî ideolojisi çerçevesinde biçimlendirilmek istenen Türk milliyetçiliğinin 1970'lerden itibaren bilhassa Aydınlar Ocağı çevresinde toplanan bir grup yazar tarafından aynı zamanda İslami öğeler ile tedvin edilerek yeniden kurgulanmasına yönelik çalışmalara girildiği görüldü. 12 Eylül darbesinin ardından bu çevrelerce öne sürülen görüşler ve oluşturulmak istenen Türkcü - İslamcı yanı ağır basan tarih anlatısı doğrudan resmî tarihçiliğin ve tarih yazımının karakterini belirlemiştir. Türk - İslam Sentezi doğrultusunda geliştirilen yeni tarih anlatısının "doğrular"ı kısa sürede ilk ve orta öğretim sistemi içerisinde de kabul edilmiş ve müfredatın bir parçası haline getirilmiştir. Osmanlıya ilişkin mirasın yeniden kabul edilmesi sonucunu doğuran bu süreç, aslında İslam'ın, "*Türkün hayatından, varlığından ayrılamayacak bir asli vasfı ve Türkün şahsiyet yapısının öz unsuru*" olduğunun da resmî bir ilanı anlamını taşıyordu. Alıntı için bkz. YALÇIN, Süleyman, "Aydınlar Ocağı ve Türk - İslâm Sentezi", **Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk-İslâm Sentezi Görüşünde Meselerimiz 3 - Gençlik ve Meselerimiz - 21. Yüzyıla Doğru Türkiye**, Aydınlar Ocağı, İstanbul, 1988, s. 195. Türk - İslam Sentezi çerçevesinde şekillendirilen bir eğitim - öğretim planlaması ve bunun müfredatın bir parçası olmasına yönelik çaba, örneğin Aydınlar Ocağı tarafından Nisan 1987 yılında düzenlenen IV. Milliyetçiler İlimi Bütün Kurultayı'nın Eğitim Komisyonu Sonuç Raporu'nda da hemen göze çarpar. İlgili raporda "*Türk Milli Eğitimi'nin hedefi, hür, mesuliyet idrakine sahip mes'ud olabilecek insan yapısını, yani örnek Müslüman Türk'ü inşa etmek*" olarak nitelendirilmiştir. Türk Tarih Tezi örneğinde seküler bir milliyetçilik üzerinden kurgulanan "iyi" yurttaşlık kavramı, Türk - İslam sentezi düşüncesinde Türklüğün İslami öğelerle takviye edilmesi neticesinde dini bir hüviyet de kazanmıştır. Alıntı için bkz. **Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk-İslâm Sentezi Görüşünde Meselerimiz 1 - Kültür Eğitim Dini Hayat**, Aydınlar Ocağı, İstanbul, 1988, s. 362.

1 Örneğin Türk - İslam sentezince biçimlendirilen ve geliştirilen tarih kurgusu ve onun "tarihsel doğrular"ı, resmî ideoloji üzerin-

da toplumların geleneksel ve yerel bağlarının çözümlenmesi yerine soyut ulusal bağlılıkların oluşturulması ve ulusal kimliklerin yaratılmasında tarih bir araç olarak kullanılmıştır. Tarihi ve ulusal önderleri mistifiye eden resmî tarihler ortaya çıkmıştır. Bu metinler ulusal ideolojinin nasıl kurulduğunu ortaya koymak bakımından incelenmesi gereken belgeler haline gelmişlerdir. Bu bakımdan bir gerçek oluşturmuşlardır. Kuşkusuz hiçbir resmî tarih kendisinin ideolojik yönünü açıkça kabul etmez. Kendisinin tarihsel gerçeğin sadık bir anlatımı olduğu iddiasını sürdürür"². Bu durumun Türk Tarih Tezi özelinde de benzer bir biçimde vuku bulduğunu söylemek mümkündür. Zira tez kapsamında gerçeklikleri iddia edilen tarihsel "doğrular"ın ciddi bir kısmının bugün için hala geçerliliklerini koruyabildiklerinden bahsetmek güçtür. Burada önemli olan tez kapsamında kullanılan dil ve anlatılan "tarihsel doğrular" ile nereye ulaşılmaya çalışıldığı; bunun idari sistem -örneğin yönetim geleneklerinin oluşmasında- ve toplumsal yaşam üzerinde -örneğin ulusal kimliğin dinsel kimliği baskılamasında- ne gibi etkiler ve sonuçlar yarattığıdır. Bilhassa toplumsal alanda mütebedeyin ferdin milliyetçi ferde tahavvül edilmesi ereğiyle müşekkel tarih nosyonundan beklenen işlev daima içeriğinin önüne geçmiştir. Gerçekten tarih tezinin anlamı sahip olduğu içeriğin bilimsel değerinden ziyade politik niteliğinde ve dönem içinde kazandığı sosyolojik işlevde kendini göstermektedir. Tezin "tarihsel doğrular"ı esas alınarak hazırlanan tarih ders kitaplarının ve okullarda öğretilen tarih derslerinin içeriği, öğrencilere -aynı zamanda ulusun tüm fertlerine de- kazandırılmak istenen milliyetçilik temelinde yapılandırılmış yurttaşlık bilincinin³ somut bir göstergesidir. Buradaki ça-

lışmada da, Türk Tarih Tezi bağlamında bilhassa Türklerin ve Türklük kavramının kökenlerine ilişkin olarak geliştirilen anlatının temel niteliklerinin vurgulanmasına ve söz konusu anlatının dönemin siyasal düşünce sistematiği ve idare pratiği dâhilinde değerlendirilmesine çalışılacaktır. Ayrıca böyle bir resmî tarih yazıcılığının ardından ortaya çıkan toplumsal ve siyasal sonuçların yarattığı sosyolojik etkilerin hangi düzlemde değerlendirilmesi gerektiği tartışılmak ve söz konusu tarih yazıcılığının tarih felsefesi içinde nereye oturduğu aydınlatılmak istenmektedir.

2. Milliyetçi Tarih Yazımının İnkişafı: "Türk Tarih Tezi"

2.1. Türk Tarih Tezi'nin Oluşturulma Süreci

Ulus devletlerin ortaya çıkışıyla beraber zorunlu bir süreç olarak ulusun moral kaynaklarının da şekillendirilmesi gereği hissedilmeye başlanmıştır. Bu moral kaynakların içerisinde özel bir öneme sahip olan ulusal duyarlılıkların tesisinde ortak bir geçmişe yapılan göndermeler ve bu amaç doğrultusunda bunlara bitişik bir tarih anlayışının varlığına gereksinim duyulmuştur. Böylece daha çok siyasal -bürokratik müdahalelerin ürünü olan ulus devletler, kurumsallaşmalarının bir sonucu olarak kendi ulusal tarihlerini yaratmaya yönelmişlerdir⁴. Türk Tarih Tezi'nin oluşumu da, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki modernleşme, uluslaşma ve sekülerleşme paradigmasının ihtiyaçları doğrultusunda dönemin iktidar bloğunun himayesinde ve teşvikleriyle yeni bir tarih yazım projesinin -hamlesinin- sonucunda gerçekleşmiş-

şeriyetin karanlık göklerinde müessesel medeniyet ufuklarının kendi irkinin zeka ve kabiliyet ellerile açıldığını anlatır. Türk tarihi, Türk Milletine, kendi irkinin askerlikte, idarede, siyasette olduğu kadar ilimde, fende, edebiyatta, resim, musiki, mimarlık, heykeltıraşlık gibi san'atlerde dahi ne kadar eşsiz bir istidat ile yoğrulmuş olduğunu anlatır. / Türk Tarihi Türk Milletine, dünyanın insan izi taşıyan her parçasında kendi irkinin zamanla silinmemiş ve silinmeyecek hakimiyet ve hars damgası basılı olduğunu, başka milletlerin tek nümunesile öğündükleri devletlerin en büyüklerinden çok daha büyüklerini yüzlerle kurmuş, her mana ve mahiyette şan ve şeref kaynaklarından kana kana içmiş, görgülü bir soydan geldiğini anlatır...". **Tarih IV - Türkiye Cumhuriyeti**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s. 258 - 259.

4 AYDIN, Suavi, "Resmi Tarihin Temeli: Ulusal Tarih Yazımı ve Resmi Tarihte Mitlerin Kaynağı", **Resmi Tarih Tartışmaları 1**, (edi. F. Başkaya), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2008, s. 43. Türk ulus devletinin inşasında siyasal bürokratik müdahale başat rolü oynarken, Almanya örneğinde "ulusal öz"ün inşasında entelektüel müdahaleler, ardından gelen ulus devletin ülkesel ve siyasal kültürrel oluşumunda önemli referans alanı olmuştur. Bkz. **Idem**.

2 TEKELİ, İlhan, "Küreselleşen Dünyada Tarih Öğretiminin Amaçları Ne Olabilir?", **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları - Buca Sempozyumu 29 Eylül - 1 Ekim 1994**, (der. S. Özbaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, s. 35 - 36.

3 Eğitim - öğretim sistemi içerisinde tarih derslerinden ne beklediği bu bağlamda dikkat çekicidir. Gerçekten Türk tarihinin tanımı ve nasıl anlatılması gerektiği meselesi doğrudan politik bir sorun mahiyetinde ele alınmış ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nin yönetici kadrolarının bilhassa eğitim - öğretim sistemiyle ilgili olarak yapılacak reformlar özelinde üzerinde önemle durdukları konuların başında gelmiştir. İleride daha ayrıntılı olarak değinilecek olan "Tarih" ders kitabının dördüncü cildinde bu sorunun altının önemle çözüldüğünü belirtmek gerekir: "*Türk tarihi Türk milletine, dünya yüzünde insanlığın doğuşundan beri en asil ve yüksek insan tipini kendi irkinin temsil ettiğini, asırların yürüyüşüne be-*

tir. Kabaca 1929 - 1937 yılları arasını kapsayan bu süreç hem yeni bir millî kimlik hem de yeni bir tarih yazma - yaratma iradesinin tecellisi olarak görülebilir. İktidar bloğu, tez aracılığıyla bir taraftan "Batı"nın "Türkler"e yönelik dışlama ve küçümsemesine, aslında Türklerin tarih boyunca "uygarlıklar yaratan" bir ulus olduğunu iddia ederek cevap oluşturmaya çalışıyor diğer taraftan bu tezi hem öğrencilerin hem halkın eğitiminde kullanmak suretiyle "Türk"ün kendi kimliğinden ve geçmişinden gurur duymasını sağlamak istiyordu. Böylece kutsallaştırılmış bir Türk kimliği resmî tarih yazımının merkezine yerleştiriliyordu.

Türk Tarih Tezi'nin, tarih yazımı ve tarih felsefesi açısından taşıdığı önem de tam bu noktalarda ortaya çıkmaktadır. Zira tarih tezinin Batı'ya yönelik taşıdığı cevap niteliği (bilhassa Avrupa menşeli tarih görüşlerinin çeşitli iddialarına karşı) ile ulusun eğitiminde bir araç olarak kullanılması aslında teze neden ihtiyaç duyulduğunun ve bu ihtiyaç doğrultusunda tarihin nasıl manipüle edildiğinin ipuçlarını verir⁵. Tezde egemen olan dile ve geliştirilen tarihsel gerçeklik anlatısına göz ucuyla bakıldığında dahi dönemin tarih yazıcılığının ve o yazıcılık tarafından sunulan "tarihsel doğrular"ın asıl olarak çeşitli politik amaçlara hizmet ettiği kolaylıkla fark edilebilir. Gerçekten Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki tarihçiliğin ve eğitim sistemi içerisinde verilen tarih derslerinin ulusun politik eğitiminde bir araç olarak önemli bir işlev üstlendiği görülür. Dolayısıyla bu dönemde, tarihin politik niteliği çok baskın bir hüviyete bürünmüştür; sunulan ve iddia edilen tarihsel gerçeklikler, egemen söylemin milliyetçi bir dil çerçevesinde oluşturulabilmesi ve doğrulanması veçhesinde araçsallaşmıştır. Tarihin bilimsel değeri ve fonksiyonu, büyük oranda politik saiklerin de etkisiyle, devlet elitlerinin tercihleri doğrultusunda belirlenen kimi yüksek hedeflerin gerçekleştirilebilmesi uğruna feda edilmiştir.

5 1936 yılında Almanya'dan ayrılarak İstanbul Üniversitesi'nde çalışmaya başlayan Erich Auerbach'a göre oluşturulmak istenen gelenek karşıtı milliyetçilik ile bir taraftan var olan İslam kültürü mirası reddedilirken diğer taraftan tahayyül edilmiş bir kadim Türklük ile bağlantı kuruluyor; kendisine karşı nefretle karışık bir hayranlık duyulan Avrupa'yı kendi silahları ile vurmak için teknik anlamda Avrupa zihniyetiyle sağlanabilecek bir modernleşmenin inşa edilmesine çalışılıyordu. AUERBACH, Erich, **Yabanın Tuzlu Ekmeği**, Metis Yayınları, İstanbul, 2010, s. 301.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin yönetim kadroları içinde hâkim olan temayül, yurttaşlara milliyetçi bir bakış açısının kazandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık vermek olmuştur. Millî düzene itaatkâr yurttaşlar yetiştirilmesi amacıyla, başta öğrenciler olmak üzere tüm yurttaşlar milliyetçi bir öğretilmeden geçirilmek istenmiştir. Bu itaatkâr yurttaş profilinin hem Türk devletine saygı gösteren hem de savaştı bir zihniyete sahip, yani başkalarını da Türk devletine itaat ettirmeye hazır olması arzulanıyordu⁶. Bu nedenlerle eğitim - öğretim sistemi istenen amaçların gerçekleştirilebilmesine dönük olarak yeniden örgütlendirilmiştir. Öğrencilere öncelikle tarih ve yurttaşlık bilgisi derslerinde aktarılan düşüncelerin asıl istikameti de bu amacı, ileride daha ayrıntılı olarak değinilecek milliyetçi makbul yurttaşı gerçekleştirebilmeye yönelmiştir.

İktidar bloğunu oluşturan seçkinler diğer taraftan da geleneksel ve yerel hafızaların hatıralarını silmeyi, bunların yerine yeni, modern ve seküler bir monolitik hafıza yaratarak bu hafızayı topluma aşılama amaçlıyorlardı⁷. Bu amaçla iktidar, toplumsal ve bireysel hafızaları doldurmak için İslâmiyet'ten boşalan mitlerin yerine yenilerini koymaya yöneldi⁸. Yöntem olarak ise tarihin manipülasyonunu kullandı. Gerçekten tarih, kimliğin anlatısı -öykülemesi- olarak Türk milliyetçilerinin esaslı araçlarından biriydi. Devlet destekli tarihin yeniden yazımında Türklerin devlet olmağına ve Türk kültürel mirasının antikitesine özel bir vurgu söz konusuydu. Söz konusu tarih yazımının ve dönemin Türk milliyetçiliğinin temel tartışması Osmanlı öncesi geçmişi ululamaya ve İslâm'ı geri kalmışlığa sebep olarak gösterme-

6 KAPLAN, İsmail, **Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerine Etkisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 140 ve s. 173 - 174.

7 ÇETİN, Zafer M., "Tales of Past, Present, and Future: Mythmaking and Nationalist Discourse in Turkish Politics", **Journal of Muslim Minority Affairs**, Vol. 24, No. 2, October 2004, s. 348.

8 Bora, Türk milliyetçiliğinin modern ulus devleti inşa sürecinde, Aydınlanmacı ideallerin en "pürüzsüz" görüldüğü evrede bile, mitsel (ve kutsallaştırıcı) düşüncenin güçlü biçimde etkisi altında olduğunu belirtir. Mitsellik ve kutsallık, tarihe bakışta, tarihin mitolojikleştirilmesinde kendini bariz biçimde gösterir. Mitosun çekirdeği devlettir. Türklüğün tarih içindeki tözü, Türk "nomos"u olarak telakki edilen Töre, ezelden gelip ebede giden bir varlık gibi düşünülen "Türk Devleti"nde cisimleşir. BORA, Tanıl, "Millî Tarih ve Devlet Mitosu", **Medeniyet Kaybı - Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar**, Birikim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 43.

ye dayanıyordu⁹. Bu durum aynı zamanda toplumun Osmanlı'ya ve İslâm'a yönelik toplumsal hafızasını değiştirmeye yönelikti¹⁰. Belirlenen bu tarih politikası aracılığıyla, Türklük kimliği altında toplumun bir yönden hafızasızlaştırılması diğer yönden de hafızasının yeni rejimin belirlediği ve sınırlarını çizdiği bir veçhede yeni bir tarihsel kimlikle inşası gerçekleştirilmek isteniyordu. Tarihin sıfırlanması olarak da nitelendirilebilecek bu durum Cumhuriyetin makbul -ideal- vatandaşının ortaya çıkartılmasını da içeren devlet eliyle yaratılmak istenen bir toplum tahayyülünün önemli bir parçasını teşkil ediyordu.

Tezin şekillendirilmesi için ilk adım Mustafa Kemal'in inisiyatifıyla atılmıştır. Özellikle bazı tarih öğretmenlerinin görevlendirilmesiyle tarih ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi istenmiş ve bunu gerçekleştirmeye yönelik örgütlenmeye gidilmiştir¹¹. Tam bu noktada okul kitaplarında somutlaşan 1931 - 1932'nin Kemalist tarih yazımı yenilenmesi, Türkiye'deki resmî tarih bakışının kurucu eylemi olmuştur¹². Bu çerçevede tarih tezi, aynı zamanda resmî ideolojinin tamamlayıcı bir parçası olarak kültür devrimi¹³ özelliği-

ni de bünyesinde barındır. Ulusçuluğun yanı sıra pozitivizm ve laiklik Kemalist rejimin hedeflediği ideolojik formülün felsefi temellerini oluşturmuştur¹⁴.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde resmî tarih tezinin temellerinin Türk Ocakları'nda atıldığı, örneğin Türk Ocakları'nın 1930 Kurultayı'nın son toplantısında söz alan Aksaray delegesi Afet İnan'ın önerisiyle Türk Ocakları'na bağlı "Türk Tarih Heyeti"nin kurulduğu dikkat çeker. Başkanlığını Tefik Bıyıkçoğlu'nun, İkinci Başkanlığını Yusuf Akçura ve Samih Fırat'ın ve Genel Sekreterliğini Reşit Galip'in yürüttüğü heyetin bilhassa "Ummi Türk Tarihinin Ana Hatları" genel başlığını taşıyan araştırmalara başlaması ile tarih tezinin de temel nüvelerinin belirginleşmeye başladığı söylenebilir¹⁵. Türk Ocakları'nın kapatılmasına karar verilen 29 Mart 1931 tarihine kadar sekiz resmî

rikat, medrese, Kur'an, şeriat, reaya, sarık gibi sembollerin yerini Cumhuriyet, ulus, medeniyet, vatan, bayrak, Türk, şapka, vatandaş, okul gibi yüklü semboller almıştır. Ekonomi, siyasal, rejim, dil, eğitim, hukuk, sanat, kılık - kıyafet, gündelik hayat, resmî merasimler gibi birçok alanda yeni semboller tedavüle girmiş ve toplumdan bu sembollerini benimsemeleri istenmiştir. Topluma yeni bir anlam haritası sunulmuştur. Cumhuriyetçi söylem, adına kültür devrimi dediği bu uygulamalarıyla sadece kültürel davranışın içeriği olan sembollerini değiştirmeye çalışmakla kalmamış, bu sembollerin inşa edildiği ve anlamlandırıldığı bağlamı da (kültür örüntüsü) kimi yerde ortadan kaldırırken kimi yerde de yeniden tanımlamaya çalışmıştır. Bu tanımlama da daha önce belirttiğimiz üç sacayağı, milliyetçilik, laiklik ve medeniyetçilik üzerinden yapılmıştır. Yani sembollerin inşası ve kullanılması artık din gibi referans kaynakları aracılığı ile değil bu üç ilke aracılığı ile yapılmıştır. Kısacası Cumhuriyet, devrim ve kültür devrimi gibi söylemleri de kullanarak Osmanlı'dan devraldığı toplumun, referans kaynağı daha önce İslamiyet ve onun kendine özgü yapıları olan semboller sistemini (kültür), mecrası Kemalist Cumhuriyetçi ideolojinin bileşenleri olan medeniyetçilik, laiklik ve milliyetçilik olan ve halkevleri, köy enstitüleri, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi ajan kurumlar aracılığıyla aktarılan yeni bir semboller sistemi ile değiştirmek istemiş ve bu yolla kısa vadede iktidarına sağlam bir meşruiyet zemini ve tahakküm aracı yaratmayı uzun vadede de yeni rejimin sürekliliğini sağlamayı amaçlamıştır." ŞENGÜL, Serdar / KARDEŞ, Fuat, "Bir Hafızasızlaştırma ve Yeniden İnşa Projesi olarak Türk Tarih Tezi ve Kürt Tarih yazımı", **Toplum ve Bilim**, S. 96, Bahar 2003, s. 38 - 39. 1930'lar Türkiye'sinin siyasal alanında var olan mitler ve mistifikasyon süreçleri ile ilgili bir değerlendirme için ayrıca bkz. ÇETİN, 2004, **Passim**. ve ÇAYLA, 2008, **Passim**.

9 ÇETİN, 2004, s. 354.

10 Bu bağlamda Erken Cumhuriyet Dönemi Türk resmî tarih yazıcılığının en ciddi sorunlarının başında "öteki" olarak ret ve inkâr ettiği Osmanlı olgusu gelmektedir. Osmanlıyı önceki dönem olarak sınıflandırmak istemeyen yeni Cumhuriyet tarihçiliği, Orta Asya'dan başladığı tarihi periyodikleştirme işlemini, 600 senelik bir boşluktan sonra Cumhuriyet yıllarına getirir. Osmanlı devletine ve Osmanlı'ya ilişkin hemen her şey böylece tarihin karanlığına gömülmek istenir. ÇAYLA, İlker, "Kamusal Bir Din Yaratmak Milliyetçilik: Simgeleri ve Törenleri", **Resmî Tarih Tartışmaları 1**, (edi. F. Başkaya), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2008, s. 115.

11 ERSANLI, Büşra, "Bir Aidiyet Fermanı: Türk Tarih Tezi", **Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 803. Okul kitaplarının hazırlanması ile ilgili olarak ayrıca bkz. **İkinci Türk Tarih Kongresi - Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No. 2, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943, s. 16.

12 COPEAUX, Etienne, **Tarih Ders Kitaplarında (1931 - 1993) Türk Tarih Tezinden Türk - İslam Sentezine**, (çev. A. Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 23.

13 Şengül ve Kardeş'e göre Kemalist kültür devriminin üç önemli umdesi millileşme, medenileşme ve laikleşmedir. Türk tarih tezi teker teker hepsine hizmet etmiştir. Bu çalışmada konunun çok fazla genişlemesi istenmediği için Kemalist kültür devriminin ve tarih tezinin simgesel boyutu ve bu simgeselliğin işlevi üzerinde özel olarak durulmasa da Şengül ve Kardeş'in Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki simgesel değişiklikler ile ilgili olarak yaptıkları saptamalar önemlidir. Yazarların belirttiği üzere "Osmanlı toplumunun semboller dağarcığının unsurları olan ve anlamlı bir bütün oluşturan din, halife, Osmanlı, padişah, sancak, ümmet, ta-

14 ERSANLI, 2002, s. 803.

15 ÜSTEL, Füsün, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912 - 1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 336 - 337, DİLAÇAR, Agop, "Kemalizm Dil ve Tarih Tezi", **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri (10 - 14 Aralık 1973, İstanbul)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1975, s. 468, AYDIN, Suavi "Türk Tarih Tezi ve Halkevleri", **Kebikeç**, Yıl: 2, S. 3, 1996, s. 108.

toplantı gerçekleştiren heyet, Ocakların kapatılmasının ardından¹⁶ "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti"¹⁷ adıyla yeniden tesis edilmiştir¹⁸. Böylece Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasında yeni bir dönem başlamış, devletin doğrudan desteğini alan ve bir dernek çatısı altında yürütülen faaliyetlerle öncelikli olarak tarih ders kitaplarının yazımına hız vermiştir. Ayrıca yine Cemiyet tarafından (Cemiyet 1935 yılında Türk Tarih Kurumu adını alacaktır) organize edilecek I. ve II. Türk Tarih Kongre'leriyle

16 Türk Ocakları'nın kapatılarak yerlerine Cumhuriyet Halk Fırkası'na bağlı Halkevleri'nin kurulmasına ilişkin süreç, Erken Cumhuriyet Dönemi bağlamında bilhassa halkın resmî ideolojinin gerekleri doğrultusunda politize edilebilmesi gayretleri çerçevesinde düşünüldüğünde içinde farklı anlamlar barındıran bir karar olmakla birlikte çalışmayı aşırı genişletmeye kaygısıyla üzerinde ayrıntıyla durulamayan konulardan da birisidir. Bununla birlikte dönem için önem arz eden ve belirtilmesi gereken bir husus Ocak içinde bir uzmanlık kurulu olarak oluşturulan Türk Tarihini Tetkik Encümeni'nin Ocak'ın kapatılmasına müteakip Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adıyla bir dernek statüsünde yeniden tesis edilmesi-ne ilişkindir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. TUNÇAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923 - 1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 306 - 309.

17 Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti 15 Nisan 1931 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nın da onayı ile resmen kurulmuştur. İlk yönetim kurulu başkanı Tefik (Bıyıkoğlu) Bey olmuştur. 12 maddeden oluşan cemiyet tüzüğü'nün 1. maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal hazretlerinin yüksek himayeleri altında ve Ankara şehrinde "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adlı ilmî bir cemiyet kurulmuştur" hükmü yer almakta, yapacağı çalışmalar ise, 4. maddede aşağıdaki şekilde özetlenmekteydi: "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti maksadına erişmek için aşağıdaki vasıtaları kullanır: a) Toplanıp ilmî müzakerelerde bulunmak, b) Türk tarihinin menbalarını araştırıp bastırmak, c) Türk tarihini aydınlatmaya yarayacak vesika ve malzemeyi elde etmek için icabeden yerlere taharri ve keşif heyetleri göndermek, d) Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin mesaisinin semeresini her türlü yollarla neşre çalışmak". Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin adı 3 Ekim 1935 tarihinde "Türk Tarih Kurumu"na çevrilmiştir. Bilgi için bkz. ÇOKER, Fahri, **Türk Tarih Kurumu - Kuruluş Amacı ve Çalışmaları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s. 5 - 6. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasının ardından özellikle Türk Tarih Tezi açısından da önem arz eden faaliyeti, liselerde okutulmak üzere dört ciltlik bir tarih ders kitabının yazılmasına öncülük etmesidir. Bu tarih kitabı, Türk Tarih Tezi'nin en açık biçimde somutlaşmış hali olarak görülebilir. Ayrıca Kemalist tarih yazımının da dikkat çekici bir örneğini oluşturur. Dört ciltlik Tarih kitabının yapısı ve kurgusu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ERSANLI, Büşra, **İktidar ve Tarih - Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 126 - 136.

18 ÜSTEL, 2004, s. 337 - 338. Afet İnan'ın da belirttiği üzere gerek Türk Ocakları bünyesinde kurulan "Türk Tarih Heyeti" gerekse Ocakların kapatılmasının ardından teşkil edilen "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" arasında esas olarak bir fark mevzu bahis değildir. Zira her iki oluşum da aynı üyelerle ve aynı çalışma planı içinde faaliyet göstermiş, hatta toplantı zaıtları bile devamlılık dâhilinde tutulmuştur. AFET (İnan), **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 267 - 268.

geliştirilen bu tarih yazım süreci, milliyetçi düşüncenin de günümüze dek koruduğu çeşitli tarih görüşlerinin ve algılamalarının önemli bir kaynağını oluşturmuştur¹⁹.

Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasında ve gerek ulusal gerekse uluslararası düzlemde kamuoyuna ilan edilmesinde söz konusu iki kongrenin belirgin bir önemi vardır. Ulusal niteliğiyle ön plana çıkan I. Türk Tarih Kongresi 2 - 11 Temmuz 1932 tarihleri arasında Ankara'da toplanmıştı. Kongre bir yönüyle tarih öğretiminde kullanılacak yeni metotları tarih öğretmenlerine anlatmayı hedeflerken diğer yönüyle Türk Tarih Tezi'nin hem ilgililere resmî bir sunumunu gerçekleştirmeyi hem de tüm ülkeye ilan edilmesini amaçlıyordu. Bu itibarla kongrede esas olarak tarih eğitimi ve Türklerin tarihi ile ilgili konular üzerine yoğunlaşılıyordu²⁰. II. Türk Tarih Kongresi ise 20 - 25 Ey-

19 Cumhuriyet sonrası tarih yazımının ve tarihçiliğinin üzerinde resmî ideolojinin ve onun doğrudan veya dolaylı yönlendirmelerinin oldukça tesir gösterdiği belirtilmelidir. Hatta tarihin bizzat devlet ve onun seçkinleri eliyle oluşturulduğu dahi söylenebilir. Bununla beraber akademik anlamda bir tarihçilik olup olmadığı da tartışılmaktadır. Aydın'a göre "tek parti döneminde tarihçilik konusu, birincisi bizzat tek parti tarihçiliği ya da parti ideolojisi çerçevesinde oluşan "resmî tarihin tarihçiliği", diğeri bu dönemdeki akademik tarihçilik olmak üzere iki alanda incelenmelidir. Bu devirde akademik tarihçilik, önceleri, CHP'nin resmî tarih oluşturma çabalarına pek kulak asmamış, ama daha sonra şiddetli ideolojik hava içerisinde bu mecraya, ister istemez, girmiştir. Bu arada ses-siz sedasız akademik çalışmalarını yürüten, ama kamusal iletişim yanı son derece zayıf kalan bazı tarihçilerin denemeleri de bu dönemde filizlenmiştir. Akademik tarihçilik ile parti tarihçiliğinin buluşma noktası yahut "akademî"nin Parti tarafından "ehlileştirildiği" zemin olarak I. Türk Tarih kongresi belirlenebilir. Birinci alanda, tarihçi olarak, meslekten tarihçilerden çok (Hasan Reşit Tankut, Hasan Cemil Çambel, Dr. Reşit Galip gibi) parti nomenklaturasını görmekteyiz. Resmî tarihin çerçevesi bu önderler tarafından çizilmiş ve içeriği de Afet İnan, Y. Hikmet Bayur, Dr. Reşit Galip gibi partili tarihçi ve tarihçilikle "görevlendirilmiş" bürokratlar tarafından doldurulmuştur". AYDIN, 1996, s. 107.

20 Akçura'ya göre "Türk Tarih Cemiyetinin kongrede vazı ve müdafaa ettiği büyük dava, Türklerin, eski ve orta kurunlarda ancak göçebe ve müstevlî olarak yaşayan ve yüksek medeniyet seviyesine erişemeyen ikinci derecede insanlardan olmayıp, beşer tarihinde ilk medeniyeti kuran ve ta en eski zamanlardanberi meşalesini ellerinde taşıyan insanlar olduğu davasıdır". AKÇURAOĞLU YUSUF (Akçura), "Birinci Türk Tarih Kongresi", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C.1, S. 1, Şubat 1933, s. 26. Yine Akçura kongrede tarih eğitimi ve yazımı ile ilgili uzun bir tebliğ sunmuş, Avrupa menşeli tarih yazımını eleştirmiş; Osmanlı tarih eğitiminin ve yazımının da bilimsellikten uzak olduğunu vurgulayarak yermiş, yeni dönemin tarih eğitiminin ana hatlarını çizmeye çalışmıştır. Akçura'nın kongrede sunduğu tebliğ için bkz. AKÇURAOĞLU YUSUF (Akçura), "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932, **Passim**. Ayrıca bkz. ERSANLI, 2006, s. 139 - 140.

lül 1937 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir²¹. Türk Tarih Tezi'nin "kesin zaferinin ve doğruluğunun" ilan edildiği bu kongrenin aynı zamanda uluslararası bir niteliğe sahip olduğu ilk göze çarpan unsurlarındandır. İlk kongrede ülke içine ilan edilen Türk Tarih Tezi, ikinci kongre aracılığıyla dünyaya duyuruluyordu. Katılan yabancı uzmanların çokluğu bu açıdan dikkat çekicidir. Ayrıca bu kongrede Türk Tarih Tezi ile ilgili görüşlerin, ilk kongreden bu yana özellikle Ankara çevresinde ve İç Anadolu'da yapılan kazılar ve bulunan eserlerin de yardımıyla daha bilimsel bir hüviyete büründürülmek istendiği görülür. Keza kongrede bu kazılar ve bunların sonuçları ile ilgili tebliğler de sunulmuştur. İlk kongrenin aksine kongreye sunulan tebliğler hakkında hiç tartışma olmamış; tebliğlere yönelik hemen hiç eleştiri yapılmamıştır²².

Türk Tarih Tezi adı altında genelleştirilebilecek Erken Cumhuriyet Dönemi'nin bu resmî tarih yazıcılığına ve ilgili metinlerin içeriğine bakıldığında ilk göze çarpan, "Türklerin" Asyatik geçmişinin kutsallaştırılmış ve efsaneleştirilmiş bir biçimde yeniden yazılmış olduğudur²³. Bu tarih yazıcılığı aşağıdaki bölümlerde çeşitli örneklerle de gösterileceği üzere, kullandığı yarı mitsel dil ile yurttaşların yeni ulus devlete ancak etnik bir milliyetçilik eksenini üzerinde anlamını bulabilen mutlak bağımlılığını sağlamayı hedefliyordu. Milliyetçi bir çerçeveden hareketle doğrudan "Türklük" ile bağlantı kurarak yeni bir büyük anlatılar, simgeler, mitler, ritüeller yığını Osmanlı'dan ve İslamiyet'ten boşalan değerlerin yerine ikame etmeye çalışıyordu. Böylece bayrak, ulusal marş, ulusal bayramlar, seremoniler, vatana dair simgeler, önder kültür gibi sembol ve ritüeller aracılığıyla toplumun mo-

tivasyonu somutlaştırılmakta; vatan, millet, önder sevgisi gibi kavramların dayandırılabilceği hazır nesnelere yaratılmakta; bu nesnelere bünyelerinde barındırdıkları belirsizlik ve kullanılabilirlikten yararlanılarak milli hassasiyet ve tepkiler daha kolaylıkla harekete geçirilebilmekte, yönlendirilebilmekteydi²⁴. Tüm bunlar aracılığıyla yeni ulus devletinin yurttaşlarına "Türklük" kimliği aşılanmaya çalışılıyor; Türklüğün kutsallığına vurgu yapılıyor ve Türk ırkının medeniyet yaratıcı vasıflara malik olduğu mesajı verilmek isteniyordu. Fakat mesajın pratikte, etnik temelli bir yurttaşlık -vatandaşlık-

24 Sembollerin ve sembol kavramıyla birlikte hemen akla gelen ritüellerin gerek yeni bir toplumsal düzenin inşasında gerekse mevcut toplumsal düzenin -statükonun- devam ettirilmesi bağlamında özel işlevleri vardır. Gerçekten sembol ve ritüeller kendi içsel özellikleri dolayısıyla toplumsal motivasyonun sağlanmasında benzersiz araçlardır. Bir bakıma her iki olgu, yönetme ve idare etmenin yarattığı baskının etkilerini, uğruna "feda" olunması nesne ve kavramların yaratılması suretiyle görünmez veya katlanılabilir kılmaya yaramaktadır. Kertzer'e göre sembollerin üç özelliği belirleyici bir öneme sahiptir. Bunlar: anlamın yoğunlaşması, çok vurgululuk (multivocality) ve anlam bulanıklığıdır. Anlamın yoğunlaşması ile kastedilen her bir simgenin zengin bir anlamsal çeşitliliği ifade etmesi ve onları birleştirmesidir. Sözel veya ikonik her simge, farklı düşünceleri bir araya getirir ve cisimleştirir. Çok vurgululuk farklı anlamların çeşitliliğinin aynı sembole bağlanmışlığını ifade eder. Böylece aynı sembol farklı insanlar tarafından farklı biçimlerde anlaşılabilir. Bu nitelik, ritüellerin özellikle uzlaşmanın olmadığı durumlarda siyasal birliğin sağlanabilmesinde kullanılmasını mümkün kılar. Fakat sembollerin anlam yoğunlaşması ve çok vurgululuk özellikleri, aynı zamanda sembollerde bir anlam bulanıklığına da yol açar: Sembolün açık, basit ve kesin bir anlamı yoktur. Sembollerin anlamının karmaşıklığı ve kesin olmaması onların gücünün kaynağını oluşturur. KERTZER, David I., **Ritual, Politics, and Power**, Yale University Press, New Haven and London, 1988, s. 11. Semboller bu üç belirleyici nitelikleriyle, iktidar kurmayı amaçlayan her güç için vazgeçilmez bir değere sahiptirler. Kemalist rejim de gerek sembollerin gerekse ritüellerin bu gücünden sonuna dek yararlanmış ve hem kendi iktidarını kurmak ve pekiştirmek hem de Osmanlı'dan kalan ve "geri" ya da "kötü" olarak gördüğü "her şeyi" etkisiz hale getirmek için kullanmıştır. 1923'ten itibaren Osmanlı iktidarının simgesel araçları, yerini Kemalist devrimin simge ve anlamlarına bırakmıştır. Böylece Kemalist devrim yeni sembol ve ritüeller aracılığıyla, Kertzer'in bir diğer tespitini haklı çıkarır bir biçimde, toplumun zihnini şekillendirmeye yönelmiştir. Zira Kertzer'e göre ritüeller aynı zamanda siyasal inançların insanların zihninde şekillenmesi açısından da önemlidirler. Gerçekten de siyasal gerçekliğin insan zihninde şekillenmesi, ilk olarak ritüeller aracılığıyla gerçekleşir ve akabinde inançların devamlılık arz eden kolektif söylemi yeniden doğrulaması suretiyle devam eder. **Ibid.**, s. 95. Türkiye özelinde simgelerin yerine getirdiği işlev ve farklı kullanımları açısından bakınız. ÇAYLA, 2008, **Passim**. Bu şekillendirme Cumhuriyet rejiminin kurulmasıyla, eskinin ortadan kaldırılması ve reddi manasına gelen yeni sembollerin kullanılması ve ritüellerin ifası ile başlamış ve bazı değişiklikler geçirmekle birlikte günümüze dek sürmüştür. Keza bu sembollerin kullanılması ve ritüellerin ifası günümüzde de statükonun muhafazasını sürdürmeye dönük bir veçhede işlev görmeye devam etmektedir.

21 Kongreyle ilgili olarak yürütülen hazırlık çalışmaları ve kongre süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. MUZAFFER (Göker), "İkinci Türk Tarih Kongresi" **Türk Tarih Kurumu - Belleten**, C. 2, S. 5/6, II. Kânun - Nisan 1938, s. 1 - 4.

22 II. Türk Tarih Kongresiyle ilgili olarak bkz. ERSANLI, 2006, s. 204 - 205. Günaltay'a göre I. Türk Tarih Kongresi ile tarih tezinin ülke içindeki zaferi ilan edilmiştir. II. Kongre'yle ise tezin yabancı uzmanların bilgilerine sunulması onların da onayının alınmasıyla mutlak bir biçimde kesinlik kazanması sağlanmıştır. GÜNALTAY, Şemsettin, "Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatlara Mahiyeti ve Tezin Kat'ı Zaferi" **Türk Tarih Kurumu - Belleten**, C. 2, S. 7/8, I. Teşrin 1938, s. 338.

23 Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. MAKSUDYAN, Nazan, **Türklük Ölçmek - Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin İrkçi Çehresi (1925 - 1939)**, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 56 - 57.

bağı üzerine kurgulanan ulus inşasının öznelerine, yani Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarından “Türk” olanlarına yöneldiği de gözden kaçırılmamalıdır. Kendisinden beklenen siyasal sonuçları itibarıyla millî kimliğin inşası olarak nitelendirilebilecek bu çalışmalar, Türklüğün üstün hususiyetleri üzerine vurgu yaparak yüzyıllardır hem Osmanlı hem Batı tarafından aşağılanan “Türkler”e ırkî geçmişlerini hatırlatmakta -öğretmekte-; Türk olmakla yeniden gurur duyabileceklerini, hem de bilimsel olarak kanıtlanmış bir biçimde sunduğunu iddia etmekteydi. Türklüğün “utanç” değil, “gurur” kaynağı olduğu ve Türk vatandaşlarının “asil” bir ırkın mensubu olarak bugün Türkiye Cumhuriyeti devletini kurdukları belletilmeye çalışılmakta; millî kimlik Türklüğün yeniden kurulması ve kutsallaştırılması suretiyle somutlaştırılmak istenmekteydi.

1930'larda şekillenen söz konusu resmî tarih görüşünün “dışarı”ya dönük -Batı kökenli tarih yazımına bir karşılık oluşturmaya yönelen- niteliği ise Türkiye'nin Batı ile kurduğu ilişkiler çerçevesinde belirli bir anlam kazanır. Zira Türk Tarih Tezi'nin bir amacı da Batı'da “barbar” olarak görülen Türklerin, aslında barbar olmayıp bizatihi Batı uygarlığı da dâhil olmak üzere dünyadaki tüm insanlara medeniyeti götüren bir ırkın mensubu olduklarını kanıtlayabilmektir. Burada, gıpta ile bakılan ve “muasır medeniyet seviyesi”nin sembolü olarak görülen Batı'ya, yaratılan bir köken mitiyle, sahip oldukları medeniyetin aslında “Türk” orijinli olduğu söylenmektedir²⁵.

25 Afet İnan bu görüşleri çok açık biçimde I. Türk Tarih Kongresinde öne sürer ve Avrupa menşeli tarih yazımının baştan aşağı hatalarla dolu olduğunu iddia eder: “Avrupanın çok alimleri, tarihten evelki devirlerde başlayıp, tarih fecrinde ve tarih kurumlarında, beşeriyetin, her parçasına ve Avrupalılara, yüksek kültür götüren, Ortaasiyalı bir takım kabileleri, kendi cetleri yapıyorlar; Ari, indo-öropeen ve indo-germen adını verdikleri bu insan kümelelerini (Altay-Pamir) yaylasından hareket ettiriyorlar. / Bu telâkkilerin hepsi şu veya bu manada doğru bir tefsir bulabilirler; ancak, doğru olmanın bir cihet vardır ki, o da, dünyaya yayılan, o medenî insan kütlelerinin öz anası olan asil ırkı, büyük Türk ailesini unutmak ve unutturmaya çalışmaktır. /... Türk ırkı, ana yurtlarında, yüksek kültür mertebesine varırken, Avrupa halkı vahşi ve tamamen cahil bir hayat yaşıyordu; bu halk, içine giren diğer ırklarla melezleştikten sora dahi Ortaasiya yaylalarını tek gözle insanlarla dolu bir karanlık dünya gibi tasavvur etti. Çünkü, bu geniş halk kütlelerine karışan Türkler de, binlerce yıllar içinde ve bir çok siyasî ve dinî hâdiselerle, yavaş yavaş, kendi benliklerini ve anayurtlarını unuttular. / ...Kafasını ve vicdanını, en son terakki şuleleriyle güneşlendirmeye karar vermiş olan, bugünün Türk çocukları, biliyor ve bildirecektir ki, onlar, 400 çadırlı bir aşiretten değil, on binlerce yıllık, Arî, medenî, yüksek bir ırktan gelen, yüksek kabiliyetli bir millettir”. AFET (İnan), “Tarihten Evel ve Tarih Fecrinde”, **Birinci Türk Tarih Kongresi**,

Türk Tarih Tezi ile Türklere kökeni çok eskilere dayanan bir geçmiş yaratmanın dış kaynaklı sebeplerinden bir diğeri de uluslararası ilişkilerden ve konjonktürden kaynaklanmaktadır. Zira 19. yüzyılın başlarında kurulan Cemiyet-i Akvam'ın karşısında rüştünü ispat etmek, kısacası milletin siyasî ismini koymak ancak ve ancak ömrünü etnik anlamda bilmekle ve daha da önemlisi bildirmekle oluyordu. Keza Türkiye Cumhuriyeti de milletler cemiyetine girme mücadelesinde Avrupa türü bir etnik tarihçilik yolunu benimsemiştir. Fakat Türkiye böyle bir tarihçilik metodunu benimserken, bunu kendi siyasî kültürünün üslubu çerçevesinde son derece seçkin, otoriter, pragmatik ve radikal bir değişim projesiyle yapmıştır²⁶. Sonuçta dünyaya “Türkler”in rüştünü kabul ettirme arzusunun da etkisiyle, devlet seçkinlerinin güdümlünde ve gözetiminde bir tarih yazım projesi aracılığıyla Türk Tarih Tezi çalışmalarına başlanmıştır.

2.2. Türk Tarih Tezi'nin Kaynakları

Türk Tarih Tezi'nin gelişiminde rol oynayan önemli etkenlerden biri, aynı zamanda tezin oluşumuna da kaynaklık eden bazı Batı'lı yazarların Türk tarihine ilişkin yazdıkları kitaplardır. Türk Tarih Tezi'nin oluşum ve gelişim süreçlerinde 1870'lerden itibaren yazılan bu eserlerin önemli etkisi ve teşviki olduğu söylenebilir. Türk Tarih Tezi'nin bilimsel bir temele oturtulması ihtiyacını ilk olarak bu eserlerin karşıladığı görülür. Bu eserler aynı zamanda Türk Tarih Tezi'nden önce Türk milliyetçiliğinin gelişimi aşamasında da önemli rol oynamıştır. Bu bakımdan Arminius Vambery, Wilhelm Radloff, Vasili Barthold, Eugène Pittard²⁷ ve Léon

Konferanslar, Müzakere Zabıtları, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932, s. 40 - 41. Gerek Afet İnan'ın gerekse dönemin diğer önemli şahsiyetlerinin benzer tespitlerinde Bora'nın ifadesiyle bir tür megalomaniye rastlanmaktadır. Zira medenilikle özdeşleştirilen Batılılığı kendine özgüleyen, Batılılığa atfedilen medeniyet hasletlerinin ve dolayısıyla Batılılığın hasını Türklüğün şahsında gören bir anlayışın hâkimiyeti dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ülkede çeşitli sahalarda gerçekleştirilen muhtelif “Batılı” uygulamaların, pekâlâ özcü, öze dönüşçü hamleler olarak yorumlandığı görülür. BORA, Tanıl, “İnşa döneminde Türk Millî Kimliği”, **Türk Sağının Üç Hâli Milliyetçilik - Muhafazakârlık - İslâmcılık**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 26.

26 ERSANLI, 2002, s. 800.

27 Eugène Pittard, Türk Tarih Tezi'ndeki ırkçı öğelerin oluşturulmasında kendisinden ve yazdıklarından en çok ilham alınan kişilerden biri olmuştur. Pittard'ı burada sayılan diğer araştırmacılardan ayıran en önemli özellikler, Türkiye ile bilhassa Mustafa Kemal ile kurduğu yakın ilişki, Afet İnan'ın 1939 yılında bitirdiği antropomet-

Cahun gibi yazarların kitapları önemli ilham kaynakları olmuştur²⁸. Tek tek ayrıntılarına girmek bu çalışmanın sınırlarını aşıyor olsa da, Avrupa kaynaklı çeşitli tarih okulları ve akımları da Türk Tarih Tezi'nin şekillenmesinde resmî tarih yazıcıları üzerinde etki göstermiştir. Bu bakımdan Türk tarih yazımında açık etkisi görülen akımlar romanizm, pozitivizm ve Alman idealizmiyle bütünleşen tarihselcilik akımı olarak sadece adları zikredilerek belirtilebilir²⁹.

rik tezinin danışmanlığını yapması ve II. Türk Tarih Kongresi'nin de fahri başkanlığına getirilmiş olmasıdır. Ayrıca kendisi II. Tarih Kongresi'nden önce Türkiye'ye çağrılmış ve 22 Mart 1937 tarihinden itibaren Ankara Halkevi'nde üniversite öğrencilerine yönelik "Beyaz Irkların ve Medeniyetin Tarihi" başlıklı altı konferans da vermiştir. Bu konferanslar daha sonra *Ülkü* dergisinde yayınlanmıştır. Bkz. PITTARD, Eugène, "Beyaz Irkların ve Medeniyetin İlk Tarihi", *Ülkü Halkevi Dergisi*, C. 11, S. 64, Haziran 1938, s. 371 - 380. Kieser'e göre tarih tezinin şekillenmesinde Pittard - Mustafa Kemal etkileşiminin önemli bir rolü vardı. Zira Pittard, Mustafa Kemal'e en yakın duran yabancı bilim insanıydı. Buna hem kişisel dostlukları hem de yoğun kabuller şahitlik etmektedir. Bu yakınlığın bir örneği Pittard'ın Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Doğu Anadolu'yu ziyaret edebilen az sayıdaki yabancılardan biri ve 1925 Şeyh Sait isyanından sonra muhtemelen bunu yapabilen ilk yabancı olmasıdır. Keza Mustafa Kemal, Pittard'ın 1928 - 1938 yılları arasında Ankara'da yaptığı birçok konuşmaya da dinleyici olarak iştirak etmiştir. KIESER, Hans-Lukas, *Türklüğe İhtida 1870 - 1939 İsviçre'sinde Yeni Türkiye'nin Öncüleri*, (çev. A. Dirim), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 220 - 221.

28 Örneğin Birinci Türk Tarih Kongresi'nin bildirimleri ve tartışmaları, Avrupalı bilim insanlarının 300'den fazla yapıtından alıntılarla ve onlara yapılan göndermelerle doludur. Daha sonra Güneş Dil Teorisi'nde de görüleceği üzere, tarih tezi kendisine hep bir Batılı başvuru kaynağı aramıştır. Bunun asıl nedeni Türkiye'deki özgün çalışmaların eksikliği olsa da, Batılı oryantlizmin yetkili ağız işlevini üstlendiği de unutulmamalıdır. COPEAUX, 2006, s. 76 - 77. Ayrıca bkz. COPEAUX, Etienne, "Türk Milliyetçiliği: Sözcükler, Tarih, İşaretler" (çev. G. Doğan), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik*, (Der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 49.

29 Ersanlı'ya göre romantik akım hem geçmişe hem de doğa yasalarına nostaljik bir hayranlık duyuyordu. Ulusçuluğu insan iradesine verdiği önemle ilerletici ve eğitici bir güç olarak ele alıyordu. Ulusçuluk yoluyla ilerlemek Türk ulusçuluğu için de son derece çekici bir kimlik yaratma aracı olarak görülüyordu. Pozitivist tarihçilikle ise tarihsel gerçeklikler pozitif bilimlerde olduğu gibi yoruma gereksinme göstermeyen maddî bulgular olarak ele alınıyordu. Pozitivist tarihçiler, geçmişin olgularının üst üste koyarak tek geçerli maddî kanıt ulaşılabileceklerine inanıyorlar ve nedensellik bağına da bunun üzerine kuruyorlardı. Dolayısıyla romantik ulusçuluk akımını bu yaklaşımla yorumlamak, Batı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de tarihçiler için son derece işlevsel bir nitelik kazanmıştı. Hayranlıkları maddî kanıtlarla belgelemek kimlik belirlenmesinde oldukça sağlam ve kolay bir yol olarak görülmüştür. Alman idealistleri ise pozitivizmin somut olguya olan tapınmasını eleştirmişler ve özgün bir ulus ile o ulusunun ideal devletinin en büyük ve tek gerçeklik olduğunu savunmuşlardır. Tarih disiplininin kendi başına tüm gerçeklikleri açıklamaya yeterli olduğunu ve ulusal özgünlüklerin -elbette başta Alman ulusunun- özel niteliğinin insan iradesi dışında var olduğunu ve bu varlığını da

Batı kaynaklarına yapılan göndermelerin bütünü, aynı zamanda ideolojik bir dilin doğuş hazırlığı olarak da değerlendirilebilir. Zira 1932 yılında Birinci Türk Tarih Kongresi'ndeki tarih söyleminin resmî ideoloji tarafından koşullandırıldığı görülür. Ama ideolojik söylem, din söylemin aksine, akılcı ve mümkünse bilimsel olmaya çalışmaktadır. Resmî söylemin alıntılar aygıtı bu işlevi üstlenmiştir, ancak alıntılarının çoğu eksik, birçoğunun doğrulanması güçtür ve Batılı yazarlardan yapılan alıntılar genellikle bir parçası kesilmiş ya da çerçevelerinden koparılmış, hatta bazen saptırılmış durumdadır; kısacası tüm dış görüntüye rağmen söylem, yöneldiği kitleye kanıtlarını çürütebilen olanaklarını vermektense sakınmaktadır. Daha da önemlisi resmî tarih söylemi sistematik olarak tarihsel araştırmanın karanlık bölgelerine, Hitit, Sümer, Etrüsk, Hun tarihleri gibi iyi bilinmeyen alanlarına dayandırılmakta; bu çerçevede geliştirilen tarih anlatısında da üçüncü bir seçeneğin olanaksızlığı mantığı kullanılarak eğer şu halk, şu dil Hint-Avrupa ailesinden değilse, o halde "Türk"tür denmektedir³⁰.

Yabancı Türkolog ve bilim insanlarının yazılarının yanı sıra Osmanlı döneminde kaleme alınan Constantin Borzecki (Mustafa Celaleddin Paşa), Necip Asım, Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa, Ziya Gökalp ve Şemseddin Sami gibi yazarların eserleri de Erken Cumhuriyet Dönemi resmî tarih söyleminin oluşturulmasında kendilerinden feyzalınan önemli metinler olarak göze çarpar³¹. Bu yazarların yanı sıra Tefvik Bıykoğ-

devleti yüceltme yoluyla güçlendirdiğine inanmışlardır. Romantizmin geçmişe hayranlığı, pozitivizmin kolaycılığı ve tarihselciliğin ve idealizmin otoriter gücü Türk ulusçularının tarih anlayışı için çekici, zengin, ancak üst üste bindirildiğinde oldukça karmaşık ve içinden çıkılmaz hale gelebilen bazı özellikler içeriyordu. ERSANLI, 2006, s. 45 - 46. Bu akımlar ve Türkiye'deki etkileri konusunda daha ayrıntılı açıklama için bkz. *Ibid.*, s. 29 - 45.

30 COPEAUX, 2006, s. 77 - 78. Aydın da gerek resmî tarih kitaplarında gerekse I. Türk Tarih Kongresi'nde, çoğunlukla Alman ve Macar tarih ve arkeoloji araştırmalarının tezlerini dayandığını ve bunlara ilişkin sonuçların aktarıldığını belirtir. Özellikle Alman kültür tarihi anlayışı ve bu anlayışın irksal temellendiriliş biçimi başlıca esin kaynağı olmuştur. AYDIN, 1996, s. 113.

31 Türk Tarih Tezi'ne ilişkin çalışmaların, bilhassa doğrudan devlet destekli tarih araştırmalarının ve tarih yazıcılığının esas olarak Erken Cumhuriyet Dönemi'nde şekillendiği ve belli bir teorik olgunluğa ulaştığı aşikâr olsa da Türklerin kökenine ve tarihine ilişkin milliyetçi bir dil oluşturulmasının temellerinin daha öncesine dayandığını belirtmek gerekir. Gerçekten Türk milliyetçiliği için görece erken bir dönem sayılabilecek 19. yüzyılın ortalarından itibaren, "örneğin 1863'te açılan Darülfunun'un faaliyet gösterebildiği

lu, Samih Fırat, Reşit Galip, Ahmet Zeki Velidi Togan, Sadri Maksudi Arsal, Fuat Köprülü, Ahmet Ağaoğlu gibi dönemin ileri gelen simalarının görüşleri ve yürüttükleri faaliyet ve çalışmalar da resmî tarih yazımının oluşturulmasında ve kurumsallaşmasında etkili olmuştur³². Yine Yusuf

dönemlerde, Ahmet Vefik Paşa, "Hikmet-i Tarih" derslerinde hem Batılı tarih yönteminin benimsenmesi gerektiğini vurguluyor, hem de Türkçe ile Osmanlıca ve Türklerin tarihi ile Osmanlı tarihi arasındaki farklara dikkat çekiyordu. Polonya mültecilerinden Mustafa Celâlettin Paşa, 1869'da çıkardığı *Les Turcs: anciens et modernes* (Eski ve Yeni Türkler) adlı kitapta -daha sonra Atatürk'ün yapacağı gibi- Türkleri Batılılaşma amacına ikna etmek için, Batı uygarlığını yaratmış olan Kavimlerle Türklerin aynı kökenden geldiğini ileri sürmekteydi. Batı metodolojisine yönelirken bir "Türklerin tarihi" perspektifini geliştiren bir diğer eser olan *Tarih-i Âlem'i* (1876), Süleyman Paşa, askerî okullarda Türkler hakkında yanlış ve yıkıcı anlatımlar taşıyan çevirilerin okunmasını doğru bulmadığı için yazmıştı. *Gene Darülfünun'un, Fransız ve Macar Türkojisinden esinlenen öğretim üyelerinden Necib Asım da, milliyetçiliğin Pantürkizm biçiminde yayılmasına katkıda bulunmuştur*". BERKTAY, Halil, "Tarih Çalışmaları", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi - 9. Cilt**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 2459.

32 Buna karşılık Türk Tarih Tezi'nin ciddi olarak tartışıldığı I. Türk Tarih Kongresi'nde tezin ırka olan vurgusuna ve tarihsel kuruluşuyla dayanaklarına karşı özellikle Fuat Köprülü ve Ahmet Zeki Velidi Togan'dan çeşitli itirazların gelmesi de dikkat çekicidir. Köprülü, Türk dilinin eski devirlerine ilişkin elde yeterli malzeme bulunmadığını belirtmektedir. İrk ve lisan kavramlarının tamamen ayrı kavramlar olduğunun altını çizerek insanlık tarihinde kendi lisanını kaybettiği halde varlığını sürdürebilmiş kavimler olduğunu söylemektedir. Köprülü dolaylı bir biçimde, ırk ve lisan arasında Türk Tarih Tezi'nde de savunulan birliğin mutlak olmadığını belirtmeye çalışmakta, hatta bu birliğin savunulmasının aryanizme yol açabileceğini eklemektedir. Konuşma için bkz. **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932, s. 44 - 45. Oysa gerek tarih tezi gerek dil teorisi doğrultusunda geliştirilen düşünceler bu tür bir ayrımı kabul etmiyordu. Bu durum 2. Tarih Kongresinde Hasan Reşit Tankut'un tebliğinde çok açık bir biçimde ifade edilir. Tankut'a göre "*dili, yalnızca sosyolojik bir tesis olarak telâkki ve kabul edenler onun ırk ile bir ilgisi olduğuna ve hele ırk araştırmalarında başlıca bir rol yapabildiğine inanmazlar. Bu kanaatte olanlara göre dil, tarih hudutları içinde ve içtimaî şartların yaptığı bir tesisden başkası değildir*". Oysa Tankut'a ve dönemin resmî tarihçilerine göre gerçekte "*dil ile ırkın ayrılmaz ve çözülmaz bağları vardır. Fonemler ırkların anatomi ve biyolojisine (somatoloji) göre karakterlenirler. Her ırkın hâkim fonem tipi ve kategorisi vardır ki, dili, sosyolojik tesir ne şekle sokarsa soksun, o fonem tipi daima kendisini belli eder*". Alıntılar için bkz. TANKUT, Hasan Reşit, "Dil ve İrk Münasebetleri Hakkında", **İkinci Türk Tarih Kongresi - Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No. 2, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943, s. 221 - 222. Togan ise I. Kongre'deki konuşmasında Türk Tarih Tezi'nin bir ifadesi olan dört ciltlik tarih kitabını eleştirir. Özellikle Tarih kitabının I. cildinde Türklerin göçüne neden olan kuraklık, Türk Denizi'nin ve bazı nehirlerin kuruması gibi olayların en azından kitapta söylenen devirlerde olmadığını, kumlar altında kalan Türk şehirleri ile ilgili olarak yazılanların da gerçeği yansıtmadığını, tüm bu şehirlerin harabe olarak hâlâ var olduklarını söyler. Togan'ın konuşması ve yöneltilen eleştiriler ve bu bağlamda gerçekleşen tartışmalar için bkz. **Birinci Türk Tarih**

Akçura'nın ve Afet İnan'ın da dönemin resmî tarih yazımının oluşturulması ve kurumsallaşmasında hâkim karakterler olarak başı çektikleri ayrıca belirtilmelidir.

Yusuf Akçura, gerek Cumhuriyet döneminde gerekse onun çok öncesinden itibaren ulusçu akımın içinde ön sıralarda etkili olmuş şahsiyetlerden birisidir; o zamana kadar yalnızca kültürel boyutlar taşıyan bir akıma, siyasal bir boyut kazandırarak aynı zamanda "Pantürkizm'in yaratıcısı" olarak da kabul edilir³³. Akçura'nın Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından, bilhassa 1930'lu yıllarda, Türk Tarih Tezi'nin oluşumunda aktif rol oynadığını, ilk Türk Tarih Kongresi'nde başkan vekilliği ile başkanlık yaptığını ve yine Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nde başkanlık görevini yürüttüğünü ayrıca belirtmek gerekir³⁴. Afet İnan da Atatürk'le olan yakın ilişkisi ve Türk Tarih Tezi'nin oluşturulması ve geliştirilmesindeki fikirleri ile dönemin dikkat çeken bir diğer çok önemli ismidir. Yazdığı "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" kitabı, döneminin liseler için "Tarih" ders kitabıyla beraber resmî ideolojiyi en açık ifade eden

Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları, s. 369 - 400. Ayrıca bkz. ÇAĞAPTAY, Soner, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde İrk, Dil ve Etnisite", (çev. D. Orhun), **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (Der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 247. Kongre'de Togan'a gösterilen tepkinin bir nedeni olarak Sadri Maksudi ile Togan arasında var olan husumet de gösterilmektedir. Bkz. ÖZBEK, Nadir "Zeki Velidi Togan ve Türk Tarih Tezi", **Toplumsal Tarih**, C. 8, S. 45, Eylül 1997, s. 22. Kongrede resmî görüşü eleştiri ve bu eleştiriye karşı gösterilen tepkiyle ilgili olarak yaşanan tartışmalar için ayrıca bkz. ERSANLI, **2006**, s. 142 - 147.

33 GEORGEON, François, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876 - 1935)**, (çev. A. Er), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 2. Ayrıca bkz. **Ibid.**, s. 126 - 128. Tüm bunlara karşın, Georgeon'a göre aslında Akçura'nın bir düşünür olarak özgün bir yanı yoktur. Zira Akçura toplumsal veya siyasal teoriyle uğraşmamış, 19. yüzyılın düşünce dünyası içinde zaten var olan çeşitli görüş ve fikirlerden amacına uygun düşenleri kullanmakla yetinmiştir. Örneğin çeşitli milliyetçi teoriler arasında ırk kavramına ağırlık veren görüşü benimsemiş, onun Türk milliyetçiliği davasında daha iyi uyarlanacağını düşünmüştür. Marksizm'den sınıf mücadelesi kavramını ödünç almış, ama bunu ulusal burjuvazinin hizmetinde kullanmıştır. Dolayısıyla Akçura, Türk milliyetçiliğinin teorisyeni olmaktan çok onun stratejisini çizen kişi olarak kabul edilebilir. **Ibid.**, s. 137.

34 Yusuf Akçura ile ilgili olarak bkz. GEORGEON, François, "Yusuf Akçura", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (Der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, **Passim**. Ayrıca bkz. ERSANLI, **2006**, s. 109 - 110 ve 175 - 180. Ersanlı'ya göre Akçura'nın Türkçülüğe katkısı, uzman bir tarihçilikten ziyade, gerek Rusya'da gerekse Türkiye'de siyasî etkinlikleri ve Kurtuluş Savaşı sırasındaki aktif katılımı ile gelişen pratiğe dayalı bir "ulusçuluk öğretmeni" oluşudur. Tek başına tarihçilik ve araştırmacılık onun hiçbir zaman esas amacı olmamıştır. **Ibid.**, s. 175 - 176.

eserlerin başında gelir. Ayrıca 1939 yılında bitirdiği ve "Türkiye Halklarının Antropolojik Karakterleri ve Türkiye Tarihi: Türk Irkının Vatanı Anadolu" adlı Fransızca doktora tezi³⁵ geniş bir antropometrik çalışma örneğidir³⁶. Söz konusu eser, Anadolu'da yaşayan 64.000 kişiyi taraması itibarıyla aynı zamanda dönemin önemli bir öjenik çalışması sayılmaktadır³⁷.

2.3. Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi

Türk Tarih Tezi'nin oluşturulma ve geliştirilme sürecini, Erken Cumhuriyet Dönemi kültür devriminin tamamlayıcısı mahiyetinde Türk diline ve onun kökenlerine ilişkin olarak başlatılan araştırmalar takip eder. Böylece tarih çalışmalarında olduğu gibi yine doğrudan devletin desteğiyle gerçekleştirilen, bu nedenle resmî bir niteliğe haiz olan dil araştırmalarına başlanılır. Bu araştırmalar Türk dilinin üstünleştirilmesine dayanan ve onun özellikle Arapça ile Farsça'nın etkisi altında sönümlen-

35 Afet İnan, 1939 yılında tamamladığı doktora tezini Eugène Pittard'ın danışmanlığında Cenevre Üniversite'sinde hazırlamıştır. Tezin konusu Türk halkının ırksal özellikleridir ve yöntem olarak antropometrik ölçümler kullanmıştır. Bu çalışmanın yapılmasının altında yatan sebep, Türklerin brakisefal Alpin ırkının mükemmel temsilcileri olduğunu göstererek Türklerin kadimliğini ve tarih boyunca sürmüş ebedi üstünlüğünü kanıtlamaktır. MAKSUDYAN, 2007, s. 94. Tez aynı zamanda Türk ulusunun Anadolu yurdunun otokton halkı ve gerçek sahibi olduğu iddiasını teyit etmek için, tarih boyunca ve şimdi Anadolu'da çeşitli isimler altında yaşamış halklar arasında ırkî sürekliliği göstermeyi temel bir ödev görüyordu. YILDIZ, Ahmet, "**Ne Mutlu Türküm Diyebilene**" - **Türk Ulusal Kimliğinin Etno-seküler Sınırları (1919 - 1938)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 213. Ayrıca bkz. ERSANLI, 2006, s. 147 - 153.

36 Türkiye'deki antropolojik çalışmalar ilk olarak 1924 yılında "Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi"nin kurulması ile başlamıştır. Daha sonra "Türk Antropoloji Müessesesi" adını alan kurum, 1930'lu yıllarda Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne bağlanmış ve enstitü olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Afet İnan'ın doktora tezinde de kullanılan ve Anadolu'daki 64.000 kişinin taranarak oluşturulan antropometrik veriler bu enstitüde ki araştırma görevlilerince hazırlanmıştır. BOZKURT, Tülin, "Türk Tarih Tezi Üzerine", **Resmî İdeoloji Sözlüğü**, (Edi. F. Başkaya / T. Ersoy), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2007, s. 659.

37 Türkiye'de gerçekleştirilen öjenik çalışmaların tarihi her ne kadar II. Meşruhiyet ve İttihat Terakki iktidarı dönemine kadar geri götürülebilirse de söz konusu çalışmaların sistematik ve yaygın bir şekilde uygulanması, nüfus siyasetinin biçimlendirilmesinde bir araç olarak kullanılması 1930'lu yıllara rastlar. Öjenik düşünceler bu yıllarda etnisist temalarla süslenerek hegoman hale getiriliyor ve ulusal kimliğin oluşturulması sürecine ekleniyor. Türkiye'de öjenist söylemi benimseyen milliyetçi teorisyenler başta Almanya ve İtalya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da savunulan öjenik görüşleri Türkiye özeline uyarlamaya çalışmışlardır. ÖZTAN, G. Gürkan, "Türkiye'de Öjeni Düşüncesi ve Kadın", **Toplum ve Bilim**, S. 105, Yıl: 2006, s. 267 - 269.

mesini engellemeye dönük milliyetçi bir veçhede şekillenir³⁸. Bu uğraşının somut sonucu ise "Güneş Dil Teorisi" adıyla anılacak Türk dilinin kökenine ve gelişimine ilişkin bir dizi görüşün ortaya çıkmasını sağlamak olmuştur. Aynı zamanda dönemin önemli bir resmî ilgi odağı olmayı da başaran söz konusu teori, Türkçenin diğer tüm diller karşısında üstün bir niteliğe ve bir kök dil vasfına sahip olduğunu iddia ediyordu. Her ne kadar dil teorisi özünde tarih tezine dayanıyorsa da³⁹, Güneş Dil Teorisinin oluşturulmasıyla beraber Türk diline ilişkin olarak yürütülen araştırma faaliyetlerinin de belli oranda bağımsızlaştığı belirtilmelidir⁴⁰. Lakin yine de dile ilişkin bu çalışmaların temelde, tarih tezinin iddialarını doğrulamaya dönük bir veçheye temayül etmediğini söylemek mümkün görünmemektedir.

Güneş Dil Teorisi'ni hazırlayan dil bilimciler tüm dünya dillerinin Türkçe kökenli olduğunu öne sürüyorlar; bunu, "dünyadaki en eski ırk olan" Türklerin ilk önce güneşe taptığı ön kabülünden hareket ederek Türklerin yaşam kavramlarını da güneş fikrinden aldıkları iddiasına dayanıyorlardı. Buna göre ilk kültür dilinin "güneş"e ait olarak kullanılan bir ana kökten doğduğu kabul ediliyordu. Dilin ilk oluşumunun güneş karşısındaki şaşkınlığı belirten ve onun anlaşılabilmesine yönelik "A" ve "A"nın uzatılması neticesinde ortaya çıkan "Ağ" sesinden -foneminden- geldiği ve diğer tüm harf ve seslerin buradan türediği belirtiliyordu⁴¹. Teori, seslerin gelişim -evrim- hatlarının ta-

38 Dile yönelik araştırmaların Osmanlı'nın son döneminde başladığı ama asıl olarak Cumhuriyetin ilanından sonra ve 1930'lu yıllarda yoğunlaşarak geliştiği gözlemlenir. Bu dönemdeki araştırmalar ile Constantin Borzecki (Mustafa Celaleddin Paşa), Ahmet Cevat Emre, Feraizcizade Mehmet Şakir, Samih Rifat gibi Osmanlı aydınlarının konuyla ilgili çalışmaları için bkz. AYTÜRK, İlker, "Turkish Linguists Against The West: The Origins of Linguistic Nationalism in Atatürk's Turkey", **Middle East Studies**, Vol. 40, No. 6, November 2004, s. 8 - 16.

39 DİLAÇAR, 1975, s. 468.

40 Afet İnan'ın aktarımına göre Mustafa Kemal tarih çalışmalarının yanında, Türk dilinin de bilimsel bir inceleme konusu olmasını istemiştir. Zira tarihte uygarlığı incelenen Türk kavimlerinin dilinin ihmal edilmesi kabul olunamazdı. Bu doğrultuda ilk çalışmalar da I. Türk Tarih Kongresi'nin düzenlenmesinin hemen ardından başlamıştır. AFET (İnan), 2011, s. 293 - 294.

41 Bkz. DİLMEN, İbrahim Necmi, "Türk Tarih Tezinde Güneş - Dil Teorisinin Yeri ve Değeri", **İkinci Türk Tarih Kongresi - Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No. 2, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943, s. 86 - 87. Ayrıca bkz. ÇAĞAPTAY, 2002, s. 256 - 257, YILDIZ, 2007, s. 193 - 194. Güneş Dil Teorisi fikrini ortaya atan dilbilimcilere göre "Ağ" fone-

kip edilmesi suretiyle ilkel kültür dilinin ve bunun veryüzüne yayılışının bulunabileceğini iddia ediyordu⁴². Bir başka ifadeyle bu dil teorisi ses sembolizmine, yani ses ile anlam arasında tabii bir ilişki olduğu görüşüne dayanıyor ve bütün dünya dillerini tek bir kaynağa götürmek istiyordu⁴³.

Güneş Dil Teorisinin oluşum sürecini dilin se-külerleştirilmesine yönelik çabalardan da ayrı düşünmemek gerekir. Gerçekten de Arap alfabesi yerine Latin alfabesinin ikamesi⁴⁴, Arapça ve

minin vokali olan "a", insan gırtlığının çıkarabildiği net seslerin en basiti ve en kolayıdır. Zaman ile bu vokalin semantik kıymeti, kendinden sonra gelen ünsüze geçmiş, vokal başlıca fonetik bir değer olarak u, i, o, e, i, ü, ö, gibi değişmelere uğramıştır. Ana fonemin ilk ünsüzü olan "ğ" ise ilkin yalnız "a" vokalinin uzatan fonetik bir değer iken, zamanla birçok değişmelere uğramıştır. Bu değişimlerin ilk safhasında "ğ"nin "y" ve "v" seslerini almış, uzun zaman içinde ise bu şekilde 21 ünsüz ses doğmuştur. Bu 21 ünsüz ve 8 ünlü harfin okunuşları, "güneş"te toplanan bütün ana mefhumların ifadesi için geniş bir saha açmıştır. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. DİLMEN, **1943, Passim.**, ORAL, Mustafa, "Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi", **Atatürk Yolu - Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 16, C. 8, S. 31 - 32, Mayıs - Kasım 2003, s. 381 - 383, ERSANLI, **2006**, s. 206- 209.

42 DİLMEN, **1943**, s. 85.

43 TEKİN, Talât, "Atatürk'ün Dil Reformu", **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri (10 - 14 Aralık 1973, İstanbul)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1975, s. 496. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. AYDÜRK, **2004**, s. 16 - 19. Güneş Dil Teorisi çerçevesinde yürütülen çalışmaların en uç örneklerinden biri de Tahsin Mayatepek'in büyükelçi olarak Meksika'ya atanması ve Maya dili ile Türkçe arasındaki benzerliklerle ilgili araştırmalar yaparak Mustafa Kemal'e çeşitli raporlar göndermesidir. Mayatepek, gönderdiği bu raporlarda hem Meksika'nın yerli halkının kullandığı dildeki bazı sözcüklerle Türkçedeki sözcükler arasında bağlantı kurmaya çalışıyor, hem de yerli halkın çeşitli ritüellerini araştırarak bunları rapor ediyordu. Bu raporlar 1934 yılındaki İkinci Türk Dil Kongresi'ne de sunulmuş ve Saim Ali Dilemre tarafından kongrenin katılımcılarına okunmuştur. Mayatepek'in raporlarında ayrıca kayıp Mu kitabının varlığı ve Türklerin asıl kökeninin bu kıta olduğuna ilişkin iddialar da göze çarpar. Mayatepek'in bu görüşlerini büyük oranda Churward'ın Mu kitabıyla ilgili dört ciltlik kitabına dayandırdığı ve bunu raporlarında da açıkça zikrettiği belirtilmelidir. İlgili raporların tümü için bkz. *Tahsin Mayatepek'in Mu Kit'ası İle İlgili Yazışmaları*, http://tdkkitaplik.org.tr/gun_dil.asp, (erişim tarihi 01.04.2011). Ayrıca bkz. AYDÜRK, **2004**, s. 16.

44 Arap alfabesinin yerine Latin alfabesinin ikamesi ile ilgili olarak bkz. ÇOLAK, Yılmaz, "Language Policy and Official Ideology in Early Republican Turkey", **Middle Eastern Studies**, Vol. 40, No. 6, November 2004, s. 70 - 74. Arap alfabesinin kaldırılarak Latin alfabesinin ikamesi bu çalışmada üzerinde ayrıca durulmayan bir husus olmakla birlikte tarihin sıfırlanması projesi olarak aynı zamanda Osmanlı döneminden büyük bir kopuşa tekabül eder. Böylece Arap alfabesini bilmeyen ve Latin alfabesiyle eğitim alan genç neslin kadim rejim ve onun kültürel öğeleriyle hemen tüm iletişimi ortadan kaldırılmak isteniyordu. 1937 tarihli bir mektubunda Au-erbach bu durumu şu sözlerle ifade ediyordu: "Bir yandan hayal ürünü bir kadim Türkçeye dayanan (Arapça ve Farsçanın etkisin-

Farsça kelimeler yerine öz Türkçe kelimelerin bulunması⁴⁵, ibadet dilinin Türkçeleştirilmeye çalışılması gibi dile yönelik reformlar⁴⁶ bir yönüyle de Türkçe'ye yeniden "hak ettiği düşünülen" yer verilmesi amacını taşıyan hamlelerdir. Keza bu reformların kalıcı olabilmesini sağlamak gayesiyle kurulan "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" dönemin ege-men zihniyetinin kültürel alandaki hegemonyasının bir cisimleşmesi olarak, diğer bir önemli kurumsallaşma çabasını temsil eder⁴⁷. Buna göre Cemiyet'in amacı⁴⁸ "Türk dilinin öz güzelliğini ve

den kurtulma) öte yandan da modern-teknik bir özellik gösteren dil reformu, 25 yaş altındakilerin on yıldan eski hiçbir dini, edebi ya da felsefi metni anlayamamasını ve dilin kendine has özelliklerinin bundan birkaç yıl önce zorla kabul ettirilen Latin alfabesinin zoruyla hızla yıpranmasını sağlamayı becermiş durumda". AUERBACH, **2010**, s. 301.

45 Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar hakkında ilk elden bilgi için bkz. RAGIP HULUSİ (Özdem), "Türk Dili Tetkik Cemiyeti", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C. 1, S. 1, Şubat 1933, s. 34 - 40. Türkçe'nin içindeki yabancı sözcük ve kalıpların atılarak yerlerine öz Türkçe sözcük ve kalıpların ikame edilmesi konusunda iki farklı görüş vardır. Bunlardan ilki, tüm yabancı sözcükleri veya yabancı bir kökten gelen sözcükleri ortadan kaldırmayı ve yerlerine öz Türkçe sözcük ve terimlerin yazım ve konuşma Türkçe'sine yerleştirmeyi hedefleyen radikal özleştirmecilerdi -tasfiyeciler-. İkinci grup olan ılımlı özleştirmeciler ise dilin gidişatında devrimci bir kesintinin gerekli olduğuna inanıyorlar, mümkün olabildiğince yazı dilinin basitleştirilmesini ve arınmasını yeterli görüyorlardı. ÇOLAK, **2004**, s. 79. Öz Türkçeleştirme hareketi 1935 yılına kadar sürmüş ve sonunda bu harekete son verilmiştir. Son verilmesinde yeni bulunan kelimelerle yaratılan dilin kimsenin anlayamadığı bir hale gelmesi, halktan tamamen kopması önemli nedenlerdir. Ayrıca Güneş Dil Teorisi sonucunda, tüm diğer dillerin Türkçe kökenli olduğu iddiası, neticede yabancı sözcüklerin bir biçimde Türkçe kökenli olduğu sonucuna varılmasına yol açarak teorik bir bahanenin de yaratılmasını mümkün kılmıştır. Böylece yerleşiklik kazanmış eski yabancı sözcüklerin yeniden kullanılmasına imkân tanınmış - izin verilmiştir. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. **Ibid.**, s. 75 - 84.

46 YILDIZ, **2007**, s. 191.

47 Mustafa Kemal'in 12 Temmuz 1932 tarihinde dil işlerinin düşünülmesi zamanının artık geldiğini belirterek "Türk dilini tetkik ve elde edilen neticeleri neşir ve tamim etmek" maksadıyla Ankara'da "Türk Dili Tetkik Cemiyeti"ni kurduğunu görür. Bkz. TEKİN, **1975**, s. 488.

48 Ragip Hulusi'ye göre Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin amacı; "bugünkü cihan medeniyetini temsil eden garp âleminin daha bundan dört asır evel dinlik ve dünyalık bütün kültür dilini millî dilden geliştirmek suretiyle kazandığı medenî erginliğe Türk milletini de biran evel erişirmek; onların aşmış ve geçmiş oldukları türlü inkılap dağlarını, derelerini en kestirme yoldan aşmak ve geçmek; böylece onlara bir an evel yetişip katışarak onlarla medeniyetin engin sahalılarında boy ölçmek ve bunun içinde "Türk dilini" müstait olduğu en yüksek kemal derecesine vardırmaaktır. Bu yüce maksat yolunda uğraşanlar Türk milletini en yüce bir medeniyet derecesine erişirmek için nasıl ta Kablettarihin karanlıkları içine gömülmüş damarlarından dirilik suyu gibi gelen kültür akıntılarının kuvvetine inanıyorsa, Türk dilinin de, köklerini bu akıntılardan derinliklerde kaybolmuş sızıntıları ile sulıyan gürbüz bir ağaç gibi, geleceğin geniş ufuklarına

enginliğini meydana çıkarmak ve onu dünya dilleri arasında değerine yaraşır yükkeliğe eriktirmek" olarak açıklanmıştır⁴⁹. Aynı yılın ekim ayında da "Türk dilini menşelerine, ilmî, medenî ihtiyaçlara ve müstakbel inkişafına göre tetkik ve tesbit etmek" üzere İstanbul'da 1. Türk Dil Kurultayı'nın gerçekleştirildiği görülür⁵⁰. Kurultayın amacı, "Türkçe'yi bugünkü ve yarınki en güzel medeniyeti kemali ile kavrayabilecek şiveli ve ahenkli bir ifade vasıtası haline getirecek çalışmaların birincisi"⁵¹ olarak açıklanmıştır; Kurultay'da, genel anlamda Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu belirleme, Türk dilinin özellikle Hint - Avrupa dilleri ve Sümer dili ile karşılaştırılması yoluyla ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, eski Anadolu ve Mezopotamya bölgelerinde yaşamış uygarlık kurucularının dillerinin Türkçe kökenli olduğunun vurgulanması tarih tezi ile dil teorisinin önemli bir ortak noktasıdır. Sunulan tebliğlerde, çoğunlukla Türkçe'nin bir medeniyet dili olduğunun belirtilmesi, bu konudaki bir başka ortak noktadır⁵². Kurultayın toplanmasının esas nedeninin ise, dil faktörünün de milliyetçi ideolojiye eklenmesinin gerekli görülmesinden kaynaklandığı söylenebilir⁵³. Nasıl ki Türk Tarih Tezi aracılığıyla "Türk"e modern dünyanın, Batı medeniyetinin kurucu öznesi işlevi verilmişse, Güneş Dil Teorisi aracılığıyla da Türkçe'ye tüm dillerin kendinden türediği bir kök dil payesi verilmesi amaçlanmıştır. Keza 1936 yılındaki Üçüncü Dil Kongresi'yle bu teori resmîleştirilmiştir.

Türk diline yönelik bu hamleler, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kültürün biçimlendirilebilmesi için dilin de politik amaçlı kullanımının genel bir tutum olarak benimsendiğini gösterir. Dilin söz konusu politik kullanımı aynı zamanda, Kemalist rejimin Türkçe'nin yeniden inşasına/kurgulanmasına ilişkin projesinin nihai sonucu olarak Türk dilinin dinsel emperyal bir kültürden ulusal seküler bir kültüre dönüşümünü de sembolize etmektedir. Tarih ile dil konularının her ikisinin de içlerinin yeniden doldurulması, kendilerine yeni bir mahiyet

verilmesi, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilmek istenen ulusal modernleşme projesinin kültürel ve toplumsal boyutlarının zorunlu bir tamamlayıcısı olarak görülüyordu. Bu görüş, tüm yönleriyle kültür ve dilin, politik olarak tasarlanmış bir plan doğrultusunda reforme edilebileceği ve böylece sosyal ve politik düzenin yeniden şekillendirilip adlandırılabilmesinde etkili bir araç olarak kullanılabilmesi inancına dayanıyordu.⁵⁴ Tüm bu nedenlerin de etkili olması neticesinde dil ve tarih konusundaki araştırmalara başlanmıştır; bu araştırmalar doğrultusunda resmî ideolojinin ihtiyaç duyduğu ve arzulanığı toplumsal sistemin gerekliliklerinin gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Lakin her iki araştırma bizzat devletin yönlendirmesi ve teşvikiyle başladığından ancak devletin yardımları devam ettiği müddetçe sürdürülebilmştir. Gerek Türk Tarih Tezi gerekse Güneş Dil Teori kapsamında yürütülen araştırmalar ortak bir saikten doğmuş ve yine ortak bir amacı gerçekleştirmek için yürütülmüştür. Her iki araştırmanın sonuçta belli bir köken mitine dayanarak, "Türklük" kavramını etnik bir üstünlük nişanesi ve "Türk kültürü"nü medeniyet yaratıcı bir değerler toplumu olarak tanımlama amacı güttüğü söylenebilir.

Dönemin tarih ve dil araştırmalarının ilgi çeken bir diğer benzer noktası söz konusu çalışmaların kendilerinin bilimsel nitelikli olduğuna ilişkin yaptıkları vurgularda ortaya çıkar. İktidarın "Batıcı", "pozitivist", "bilimselci" olabilmeye dönük tutumu bu tür bir yönelimde kendini açıkça belli eder; lakin tüm bu bilimsellik örüntüsünün dahi bilhassa her iki araştırma faaliyetindeki baskın politik niteliği saklamayı başarabildiğini söylemek güçtür. Zira etnik temelli -ırkî- bir üstünlük, insanlığın yabancıllıktan medenileşmeye geçişinde öncü bir rol oynamasıyla beliren kültürel ve entelektüel gelişmişlik ve bu gelişmişlik çerçevesinde şekillendirilen "Türk ırkına mahsus" özelliklere yapılan muhtelif atıflar her iki çalışmanın yapısında da göze çarpan ortak özelliklerdir. Gerçekten de bu özelliklerin yüceltilmesi çabasının yeni Türk devletinin yurttaşlarının ortak bir saik çerçevesinde "imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle" olarak Türklük bilinci içerisinde ve Kemalist rejimin ihtiyaçları doğrultusunda politize edilmeleri amacının dışında bir nedeni bulunduğunu düşünmek zor olsa gerekir.

gölge salacak bir canlılıkta olduğuna inanmaktadırlar". RAGIP HULUSİ (Özdem), 1933, s. 33.

49 Aktaran ORAL, 2003, s. 376.

50 TEKİN, 1975, s. 488.

51 Aktaran ORAL, 2003, s. 378.

52 Ibid., s. 378 - 379.

53 MAKSUDYAN, 2007, s. 67.

54 ÇOLAK, 2004, s. 68.

3. Türk Tarih Tezi Anlatısı ve Türklüğü Kutsallaştırılması

3.1. Resmî Tarih Yazımının Temel Nitelikleri

Türk Tarih Tezi anlatısının merkezini gerek tarihin yaratılması gerekse tarihin hemen her devrinde gerçekleşen ileriye yönelik önemli değişimler bakımından, kurucu rolün Türklere verilmesi noktasında belirlediği söylenebilir. Türkler, tarihin yapıcı öznesi olarak kabul edilmiştir. Bu kabul, Avrupa'nın özellikle 19. ve 20. yüzyıl tarih yazımına tepkidir. Avrupa tarih yazımı Türklere fazla bir önem vermemiş, çoğunlukla onları "barbar" ya da "geri" olarak niteleyerek "uygar dünya"dan reddetme yolunu tercih etmiştir. Keza İslâm ve Osmanlı tarih yazımı da büyük oranda Arap ve İslâm etkisi altında kalarak, Türklüğü yeterince araştırmamış ve İslâmiyet dışındaki Türklüğü reddetmiştir. Türk Tarih Tezi'nin yaratıcıları da bu nedenle, bilhassa Osmanlı tarih yazımına şiddetle saldırmışlardır. Örneğin Reşit Galip'e göre "*Osmanlı tarih tezi terbiyevî sahada o kadar uğursuz bir tesir göstermiştir ki halis ve hakikî Türkler arasında başka milliyetlere nisbet aramak özentisi bir nevi münevverler modası haline girmeğe başlamıştı... Bu tez millî seciyeyi kanından zehirliyor ve en ağır ölüme sürüklemek yolunda yürüyordu*"⁵⁵. Akçura da benzer tespitlerde bulunur ve Osmanlı tarih yazıcılarının, tarihi, Eskişehir ile Bursa arasında bir beylik kuran Osman'ın ve nihayet babası Ertuğrul'un hayatlarıyla başlatıklarını, bunların mensup oldukları Türk kavminin yaptığı büyük işleri hesaba katmadıklarını belirtir. Gaznelilerden, Selçuklulardan, Timurlulardan bahseden tarih yazıcıları olsa dahi bu devletlerin ve Osmanlı'nın Türk menşeyinden gelmelerine tarihçilerin ehemmiyet vermeyerek Müslümanlık temelli bir bağ kurmalarını eleştirir⁵⁶. Keza Avrupa tarih yazıcılığı da, bilhassa devletçi tarihçiler tarafından, Türklere ve Türklüğe ilişkin -resmî ideolojiye göre olumsuz olarak nitelenebilecek görüşler belirttiği

55 REŞİT GALİP, "Türk İnkılabı - Türk Tarih İnkılabı ve Yabancı Tezler", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 2, S. 9, Birinciteşrin 1933, s. 166 - 167. Reşit Galip'in Osmanlı tarih yazımını alaya aldığı da ayrıca belirtilmelidir. Ona göre Osmanlı tarih yazımı seferler, büyük küçük saray memurlarının azil ve nasıpları, sadrazamların, vezirlerin ve sair hükümet memurlarının kafalarının kesilmesi veya bu gibi kimselerin sürülmesi vb. gibi tafsilat ile padişahın incir çekirdeğini doldurmayan icraatlarının öyküsüdür. Bkz. *Ibid.*, s. 164 - 165.

56 AKÇURAOĞLU YUSUF, (Akçura), 1933, s. 24 - 25. Akçura'nın Osmanlı tarih yazımında, tarihçilerin İslâm'ı tarihin ana konusu haline getirmelerine ilişkin eleştirisi için bkz. AKÇURAOĞLU YUSUF, (Akçura), 1932, s. 589 - 592.

nispette reddediliyor, eleştiriliyor ve bilim dışı olmakla suçlanabiliyordu⁵⁷.

Bu noktada Türk Tarih Tezi'nin amacının, gerek Avrupa gerekse Osmanlı ve İslâm tarih yazımının kabullerini geçersiz kılmak ve Türklerin, "tarihin yapıcı öznesi olduğu gerçeğini" kabul ettirmek üzerinden biçimlendiği söylenebilir⁵⁸. Söz konu-

57 Ayrıca bkz. REŞİT GALİP, 1933, s. 168 - 177 ve ATAY, Falih Rifki, "Tarih Kongresi", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, C. 10, S. 55, Eylül 1937, s. 1 - 2. Akçura da Avrupa tarih yazımının eksik ve taraflı olduğunu vurgular, söz konusu tarih yazımının Avrupa dışındaki kavimleri barbar olarak görmesini eleştirir. Ona göre Avrupa'da yazılan ve neşrolunan tarih ile ilgili çalışmaları büyük bir dikkat ve ihtiyatla okumak gerekir, zira bu tarihlerin iddialarını tetkiksiz ve tenkitsiz kabul etmek doğru değildir. Bkz. AKÇURAOĞLU YUSUF, (Akçura), 1932, s. 587 - 589.

58 Bu amaç, dört ciltlik "Tarih" ders kitapları serisinin birinci cildinin önsözünde somut bir biçimde şöyle ifade edilmiştir. "*Son yıllara gelinceye kadar "Türk Tarihi" memleketimizde en az tetkik edilmiş mevzulardan biri halinde idi. / 1000 yıldan fazla süren "İslâmlık - Hıristiyanlık" davalarının doğurduğu husumet duygusula mutaassıp müverrihler bu davalarda asırlarca İslâmlığın piştarlığını yapan Türklerin tarihini kan ve ateş maceralarından ibaret göstermeğe savaştılar. Türk ve İslâm müverrihler de Türklüğü ve Türk medeniyetini İslâmlık ve İslâm medeniyeti ile kaynaştırdılar; İslâmlığa tekaddüm eden binlerce yıla ait devreleri unutturmayı "Ümmetçilik" siyasetinin icabı ve din gayreti vecibesi bildiler. Daha yakın zamanlarda Osmanlı İmparatorluğuna dahil bütün unsurlardan tek bir milliyet yaratmak hayalini güden "Osmanlılık" cereyanı da, Türk adının anılmaması, Millî Tarihin yalnız ihmal değil, hatta yazılmış olduğu sayfalardan kazınıp silinmesi yolunda üçüncü bir amil halinde diğerlerine eklendi. / Bütün bu menfi cereyanlar, tabii olarak, mektep programları ve mektep kitapları üzerinde dahi tesir gösterdi ve Türklüğü, çadır, aşiret, at, silah ve muharebe mefhumlarıyla müradif tutulması an'anesi mektep kitaplarımıza kadar girdi. / Türk tarihinin, inkâr edilmiş ve unutturulmuş simasını ve mahiyetini, bütün hakikatlerle meydana çıkarabilmek için çalışmakta olan "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" bir kısım azası tarih tedrisatındaki bu boşluğu doldurabilecek bir kitap hazırlamağa memur etti". Bkz. **Tarih I - Tarihtenevki Zamanlar ve Eski Zamanlar**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s. V. Aynı amacın dört ciltlik "Tarih" ders kitabının yazılmasından önce, onu önceleyen ve sınırlı sayıda basılan "Türk Tarihinin Ana Hatları" kitabının "Bu Kitap Niçin Yazıldı?" başlıklı giriş yazısında da yakın ifadelerle ortaya konduğu görülür: "*Şimdiye kadar ülkemizde yayınlanan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara kaynak olan Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihlerindeki rolleri bilinçli ya da bilinçsiz olarak küçültülmüştür. Türklerin, ataları hakkında böyle yanlış bilgi edinmesi, Türklüğün kendini tanımasında, benliğini geliştirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapta hedeflenen asıl amaç, bugün, bütün dünyada tabii mevkiini geri alan ve bu bilinçle yaşayan milliyetimiz için zararlı olan bu hataların düzeltilmesine çalışmaktır, aynı zamanda bu, son büyük olaylarla ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için millî bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır. Bununla, milletimizin yaratıcı kabiliyetinin derinliklerine giden yolu açmak, Türk deha ve karakterinin esaslarını ortaya çıkarmak, Türkün özellik ve kuvvetini kendine göstermek ve millî gelişmemizin derin irk köklere bağlı olduğunu anlatmak istiyoruz: Bu tecrübe ile muhtaç olduğumuz o büyük millî tarihi yazdığımızı iddia etmiyoruz, yalnız bu konuda çalışacaklara genel bir istikamet ve hedef gösteriyoruz". **Türk Tarihinin Ana Hatları - Kemalist Yönetimin Resmî Tarih Tezi**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s. 25.**

su amacı gerçekleştirebilmek için “*Türk tarihçileri Türk milletinin eskiliğini ve mükemmelliğini, medeniyetin dahi kökeni olduklarını iddia ederek, ilan etmeye koyuldular. Böylelikle Türklerin rakipleri olan Batılılara, Araplara ve özellikle Yunanlılara*⁵⁹ *olan üstünlükleri de ispat olunmuş sayıldı*”⁶⁰. Türk Tarih Tezi aracılığıyla, hem Batı hem de İslâmî referanslı tarih yazımı geçersizleştirilmeye çalışıldı. Tez, Türklerin tarihin kurucu öznesi olduğunun vurgulandığı, bir bakıma Türk-merkezli bir tarih yazım ve tarih yorum projesi -denemesi- olarak şekillendirilmek istendi. Diğer taraftan tarih tezi, Kemalist kültürel dönüştürme projesinin önemli bir vasıtası olarak, aynı zamanda bir hafızasızlaştırma ve tahayyül edilmiş bir Türklük kurgusuna dayanan yeniden inşa projesi niteliği de taşımaktaydı⁶¹. Fakat Türk Tarih Tezi’nin ne ifade ettiğinin gerçekten anlaşılabilmesi için onun içeriğinin ve tarihsel anlatısının ötesinde bir manası ve amacı olduğu da göz önüne alınmalıdır. Tezi, sadece tarihsel niteliğinden dolayı bir tarih yazım projesi olarak düşünmek, onun politik niteliğini görmezden gelmek, aynı zamanda sahip olduğu ve sürekli yeniden üretimini gerçekleştirmeye çalıştığı ideolojik içeriğin kavranabilmesini zorlaştırır. Tezin anlamı, ancak sahip olduğu ideolojik içerik doğru bir biçimde ortaya konabildiğinde ve bu ideolojik içeriğin yeni rejimin politik amaçları çerçevesinde oynadığı kurucu rol fark edilebildiğinde ortaya çıkar.

3.2. Türk Tarih Tezi’nde Türklerin Kökenine İlişkin Olarak Geliştirilen Tarihsel Anlatı Çerçevesinde Türklük Kavramının Yeniden Kurulanması ve Hukuksal - Politik İşlevi

Türk Tarih Tezi’nin hem “dışarıya” hem “içeriye” yönelik, gerek tarih yazımı gerekse millî kimliğin yaratılması açısından resmî ideoloji doğrultusunda biçimlenen çeşitli hedefleri olduğu daha önce belirtilmişti. Bu bakımdan tarih tezinin o zamana kadar kabul edilmiş, özellikle Batı menşeli, Türk-

lerle veya Türklükle ilgili çeşitli fikirleri geçersiz kılmaya yöneldiği görülür. Bu geçersiz kılma iradesinin bir yönüyle de, Türklüğün resmî ideoloji tarafından yeniden kurgulanması şeklinde cereyan ettiği dikkat çeker. Örneğin Türklerin beyaz ırka mensup olduğunun kanıtlanmasına yönelik çaba bu iradenin üzerinde en çok durduğu noktaların başında gelir. Gerçekten de tarih tezinin belirgin yönelimlerinden biri, Türklerin sarı ırka mensup olmadığına kanıtlanması veçhesinde belirmiştir⁶². Keza Anadolu’nun otokton -yerli- halkının kim olduğu tartışması etrafında düğümlenen⁶³ ve Türk Tarih Tezi kapsamında Etilerin Türk kökenli olduğu yanıtıyla cevaplandırılarak Anadolu’nun asli sahiplerinin de otokton Türkler olduğu tespitiyle neticelenen dönemin resmî - egemen söylemi, tezin genel mantık ve yapısını ortaya koymaktadır⁶⁴. Bu hususların yanı sıra tezin esasları ara-

62 Afet İnan, Türk Tarih Tezi’yle ilgili olarak çalışmalara başlanmasının nedenlerinden birinin bu “sarı ırk” mefhumundan kaynaklandığını yazar: “1928 yılında, Fransızca coğrafya kitaplarının birinde, Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci “secondaire” nevi bir insan tipi olduğu yazılı idi. / Kendisine [Mustafa Kemal’e] gösterdim. Bu böyle midir? Dedim. / “Hayır, olamaz, bunun üzerinde meşgul olalım. Sen çalış,” / Dediler. / Ben tarih okutma vazifem icabı olarak 1929 da çalışmağa başladım. Tarih sahasında çıkmış en yeni kitapları Atatürk getirtti. Bunlarla yeni bir kütüphane kurmuştu. Memlekette tarihle uğraşanları etrafına topladı...” AFET (İnan), “Atatürk ve Tarih Tezi”, **Türk Tarih Kurumu - Bellekten**, C. 3, S. 10, Nisan 1939, s. 244. Ayrıca bkz. AFET (İnan), 2011, s. 256 - 257. Bu konuşmanın ardından, bir taslak metin olarak da görülebilecek ve sadece 100 adet basılıp dönemin seçkinlerine dağıtılan “*Türk Tarihinin Ana Hatları*” kitabının hazırlandığı dikkat çeker. Bu kitap daha sonra dört ciltlik liseler için Tarih ders kitabının bir öncülü niteliğindedir. Yine 1931 yılında basılan “*Türk Tarihinin Ana Hatları Methal Kısım*” adlı küçük kitapçık da bu ilk kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır. Bkz. **Türk Tarihinin Ana Hatları - Kemalist Yönetimin Resmî Tarih Tezi, 1999**, s. 17 - 19.

63 Afet İnan Türklerin Anadolu’nun yerli halkı olduğu görüşünün ve bunun kanıtlanmasına yönelik çabaların Türk Tarih Tezi’nin oluşturulması düşüncesinde etkili olduğunu belirtir: “[Mustafa Kemal] “Türkler bir aşiret olarak Anadolu’da imparatorluk kuramaz. Bundan başka türlü bir izahı olmak lâzımdır. Tarih ilmi bunu meydana çıkarmalıdır” diyordu. Etiler Anadolu’nun en eski devlet kuranlarından biri olduğu için, Onun zihnini en çok işgal eden bir bahisti. Acaba, Akdenizin kaybolmuş ve yaşanmış olan eski medeniyeti ile, Türklerin alâkası nedir, sualı sık sık tetkike vesile veriyordu. Dünyanın muhtelif yerlerinde, bilhassa Türkiyede otokton halk ve medeniyet getiren halk kimlerdir? Türklerin cihan tarihinde ve medeniyet âleminde rolleri nelerdir? / Bu sorulara cevap vermek kolay görünmüyordu. / “Hakimiyeti Milliye” (Ulus) Matbaası bu sorulara cevap veren ilk notları bastı. / *Türk Tarihinin Anahatları* kitabı bir cilt halinde bunu takip ederek basıldı. Yalova kaplıcalarında Türk Tarih Kurumunun hazır bulunan üyelerine Atatürk bizzat riyaset etti. Anahatları kitabı bu müzakereler neticesinde hazırlanıp basılmıştır.” AFET, (İnan), 1939, s. 244 - 245.

64 Georgeon’a göre Anadolu’nun eski sahiplerinin Türk kökenli

59 Kieser’e göre Türk tarih yazıcılığının buradaki temel amaçlarından biri de resmî olarak kabul edilen “Türklük tasavvuru” aracılığıyla Batı’nın Yunan hayranlığının bir antitezini oluşturabilmektir. Bu antitez Asyalı - Müslüman bir karanlık, atlı halk klişesinin tam tersine tekbül etmekteydi. Söz konusu Türklük tasavvurunda sorunlu olan, bu yeni değer millî kimliği etnik bir temelde kavriyor olması ve Türklüğü her şeyin üstüne koymasındı. KIESER, 2008, s. 214 - 215.

60 COPEAUX, 2002, s. 49.

61 ŞENGÜL / KARDEŞ, 2003, s. 35.

sında insanlığın beşiğinin Orta Asya olduğu, hayatın ilk olarak orada başladığı ve tekâmül ettiği, dünyanın ilk medeniyetinin Orta Asya'da görüldüğü, bu medeniyetin Orta Asya'nın aslî halkı ve ilk sakini olan Türk ırkı tarafından kurulduğu, Türk ırkının brakisefal - alpli tipi temsil ettiği, Avrupa ve Asya münasebetleri sonucu büyük göçlerin batıdan doğuya değil doğudan batıya gerçekleştiği, göçlerin sebebinin Orta Asya'daki büyük kuraklık olduğu, Türk dilinin ana dil olduğu ve dil ile ilgili problemlerin halledilebilmesi için Türk dilinin arkaik bünyesinin ortaya çıkartılması gerektiği, eski medeniyetler için olduğu gibi, haksız olarak İslâm medeniyeti denilen daha yeni devirler medeniyetinde de birinci derece kuruculuk ve yapıcılığın Türklerde olduğu, Türk milletinin dünya medeniyetinin yükselişinde birkaç yüzyıldır rol alamamakla birlikte Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ezelf ve tarihî medeniyetçilik ve insanlığın yükselişi rehberliğini yeniden ele alacağı iddiaları yer alıyordu⁶⁵. Bu mantık ve onun doğrultusunda şekillenen tezin içeriği, Türklük kavramına atfedilen ve Türklerin kökenlerine ilişkin çeşitli kabulleri tarihin mümkün olabildiğince en kadim zamanlarından itibaren başlatarak kurguluyordu. Dönemin resmî tarih yazıcıları bu kurgulama aracılığıyla Türklerin bilhassa Anadolu'daki varlığına meşruiyet kazandırmak ve 19. yüzyıl boyunca ve Cumhuriyet kurulana kadar yıpranan Türklük gururunun tamirini ve yeniden inşasını mümkün kılmak istiyordu.

Türklük gururunun tamirinin ve hatta yükseltilmesinin, hem millî kimliğin yaratılması ve güçlendirilmesi suretiyle uluslaşma sürecinin pekiş-

tilmesi hem de resmî ideolojinin arzuladığı ideal yurttaşların çoğaltılabilmesi veçhesinden büyük önemi vardı. Bu doğrultuda özellikle Türk Tarih Tezi'nin oluşturulması ve geliştirilmesi sürecinde etnisist bir milliyetçilikten ilham alınarak milliyetçiliğe ilişkin göndermeleri aracısız ve daha yoğun olan bir dilin kullanılmasının tercih edildiği dikkat çeker. Böylece dönemin egemen söyleminde, bilhassa devlet - yurttaş ilişkisinin yeniden biçimlendirilmesine yönelik çalışmalarda, Türk yurttaşlığının zihinlerde şekillendirilmesi ve inşasında sık sık etnik bir temele oturtulmaya çalışıldığı görülür. 1930'lar Türkiye'sinde bu durumun sadece söylem bazında kalmadığı, gerçekleştirilen çeşitli uygulamalar ile somutlaştırıldığı örnekler bulmak da mümkündür. Hatta bu etnik-merkezci yaklaşım Türk Tarih Tezi'nin temel karakteristiği, onun merkezindeki kurucu - muharrik neden, ona rengini veren bir hüviyet haline gelmiştir.

Bununla beraber tarih yazımı açısından etnik bir temelde şekillendirilmek istenen yurttaşlık kavramının, örneğin 1924 Anayasası'nın 88. maddesinde "*Türkiye ahalisine, din ve ırk farkı olmaksızın, vatandaşlık itibarıyla Türk itlâk olunur*" demek suretiyle, etnik değil toprak esasına -coğrafyaya- dayalı hukuksal bir yurttaşlık bağı temeline oturtulmak istendiği de görülür⁶⁶. Türkiye'de ki milliyetçi düşüncenin resmî

olduğu iddiasının altında dönemin iktidar sahiplerini ikilem içinde bırakan çeşitli etmenler vardı. Zira yeni Türk devleti Anadolu'da kurulmakla beraber yapılan tarihsel araştırmalar Türklerin anavatanının Orta Asya olduğunu ve göçebe bir toplum olduklarını gösteriyordu. Yani Türkler geçmişte kazıdıkça, ulusal anavatanları olacak toprak parçasından uzaklaşıyorlardı. Dolayısıyla Türk milliyetçiliğinin ikilemi de bu noktada, tarihsel kökler -Orta Asya- ile bir coğrafyada kökleşme -Anadolu- arasında yapılacak seçimde başlıyordu. Mustafa Kemal bu iki görüş açısını birleştirmeye -tekleştirmeye- çalışmıştır. O, Anadolu'nun eski halklarının Türk olduklarını ileri süren ve böylece Türkleri eski Anadolu'nun tarihi içinde kökleştiren bir kuram oluşturarak Türklerin geçmişiyle coğrafyasını uzlaştırmaya çalışmıştır. GEORGEON, François, "Bir Kimlik Arayışı: Türk Milliyetçiliği", **Osmanlı - Türk Modernleşmesi (1900 - 1930)**, (çev. A. Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 4.

65 Söz konusu esaslar ve bunların ayrıntılı bir savunusu için bkz. REŞİT GALİP, 1933, s. 167 - 168 ve GÜNALTAY, 1938, s. 339 - 365. Ayrıca bkz. AYDIN, 1996, s. 107 - 108.

66 Çağaptay'a göre 1930'lar Kemalizm'inin -yüksek Kemalizm- Türk milletine ilişkin üç tanımı vardı. Bunlardan ilki coğrafya -toprak- esasına dayanıyordu. Bu esas 1924 Anayasası'nın 88. maddesinde Türkiye'de ikamet eden herkesin Türk olduğunu belirten hükümdü. Bu hüküm Türkiye'de yaşayan Kürt, Ermeni ve tüm diğer etnik unsurları Cumhuriyetin eşit haklara sahip vatandaşları olarak nitelendiriyordu. İkinci tanım, ilk tanıma göre daha az kapsayıcı olan dinî tanımdı. Buna göre Kemalistler Türkiye'de yaşayan tüm Müslümanları Türk olarak görüyorlardı. Fakat bu tanımın içsel bir çelişkisi vardı: Bütün Türkler Müslüman olmasına rağmen, bütün Müslümanlar Türkçe konuşmuyordu. Üçüncü ve en az kapsayıcı tanım etno-dinsel tanımdı. Bkz. ÇAĞAPTAY, Soner, "Reconfiguring the Turkish Nation in the 1930s", **Nationalism and Ethnic Politics**, Vol. 8, No. 2, Summer 2002, s. 75 - 76. 1924 Anayasasının 88. maddesiyle ilgili olarak ayrıca bkz. TANÖR, Bülent, **Osmanlı - Türk Anayasal Gelişmeleri (1789 - 1980)**, Yapı Kredi Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 309 - 310. Bora'ya göre İstanbul ve Ege'nin yerli gayrimüslim ahalisinin büyük kısmının göç etmesini ve karşılığında Balkanlı Türk topluluklarının Türkiye'ye getirilmesini sağlayan 1923 mübadelesi, etnik kimliğe dayalı millet algısını güçlendirerek azınlıkların zihinlerdeki varlık alanını daraltmıştır. Balkanlar'daki geri kalan Türk ve Müslüman topluluklarını da Türkiye'ye getirmek gerektiği düşüncesi, milliyetçi aydınlarca 1930'ların sonuna dek yinelenen ve etnik açıdan homojen millet tasarımının bayrağı olacaktı. BORA, Tanıl, "Türkiye'de Milliyetçilik ve Azınlıklar", **Medeniyet Kaybı - Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar**, Birikim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 82.

ideolojiye eklenme sürecindeki millet tahayyülünün bir taraftan etnik kimlik doğrultusunda diğer taraftan anayasal anlamda bir vatandaşlık temelinde belirlenimi ciddi bir karmaşayı da beraberinde getirmiştir⁶⁷. Mustafa Kemal'in konuşmalarında da yer yer rastlanan söz konusu iki zıt tutumun Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren farklı zaman ve durumlarda ülkenin içinde bulunduğu şeraite bağlı olarak ortaya çıkabildiği ve bu iki zıt tutumun pragmatist bir doğrultuda duruma göre birbirlerinin yerine geçebilecek tarzda kullanıldıkları dikkat çeker. Kimi durumda etnik temele ve kimi durumda ise coğrafya esasına dayandırılarak oluşturulan bu yurttaşlık kimliğinin Erken Cumhuriyet Dönemi ile sınırlı kalmayarak günümüze değin süren ciddi bir gerilim kaynağı olması ise asıl önem arz eden husustur. Bora'nın da belirttiği üzere *"Türkiye'nin resmî milliyetçiliği olan "Atatürk milliyetçiliği" kuruluşundan itibaren, vatandaşlık ve toprak/vatan bağı esasına dayalı 'Fransız tarzı' bir milliyetçilik anlayışıyla etnisist açılımlar ('Alman tarzı' milliyetçilik) arasındaki gerilimini bir dengeye kavuşturamamış olmasının krizini"*⁶⁸ yaşamaktadır. Bu doğrultuda ele alındığında Erken Cumhuriyet Dönemi tarih yazıcı-

lığı ile onun değerlendirilmesi açısından önem arz eden hususat dönemin tarih yazımının etnisist bir temelde oluşturulduğu; bu etnisist temele dayanarak Türklüğün kökeninin kurgulan-dığı ve bu kurgunun kutsallaştırılarak vatandaşlara sunulmak istendiği mevzularında belirginleşir. Gerçekten de bu durum, dönemin resmî tarih yazımının kendine has temel hasletlerinden biri olarak sürekli ön plandadır.

Erken Cumhuriyet Dönemi yönetimini kutsallaştırılmış bir millî kimlik kurma arayışına yöneltten etkenlerin diğer bir boyutu, doğrudan dış dünya ile alakalı olarak, 19. yüzyılda Türklerin Batı tarafından nasıl algılandıkları göz önünde tutulduğunda ancak daha anlaşılır bir biçimde ortaya konabilir. Birçok Avrupalı, Rönesans döneminde Türkleri, Romalıların saygın ardılları olarak görüyordu; oysa 19. yüzyıl sonunda onları barbarlıkla, tam bir kültür yoksunluğuyla, Avrupa'nın bağrındaki uğursuz ve yıkıcı unsur olmakla suçluyordu. 1915'teki Ermeni olaylarının ve Osmanlıların ağır askeri bozgunlarının da kıskırttığı bu eleştiri seli⁶⁹, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasıyla hem "dış" a yani Batı'ya karşı, "bilimsel" bir cevap oluşturabilmek gayesiyle; hem de "iç" e yönelik, Türk'e Türklüğün "kutsallığı"nın hatırlatılması suretiyle geçersiz kılınmaya çalışılmıştır.

Türk Tarih Tezi ile "Türlere yeniden güven ve gurur vermeyi, görüntülerini düzeltmeyi, kültürlerinin sürekliliğini ve büyüklüğünü kanıtlamayı, Anadolu'daki varlıklarının eskiliğini ve meşruluğunu ve binlerce yıllık devlet kurma⁷⁰ yeteneklerini göstermeyi hedefleyen bir

67 ÖZTAN, G. Gürkan, "Milliyetçilik", **Resmî İdeoloji Sözlüğü**, (Edi. F. Başkaya / T. Ersoy), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2007, s. 465.

68 BORA, Tanıl, "Türkiye'de Milliyetçilik Söylemleri: Melez Bir Dilin Kalın Lügâti", **Milliyetçiliğin Kara Baharı**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 101. Bora'ya göre Atatürk milliyetçiliği *"Ziya Gökalp'in kültürel kimliğe yaslanan Sentez'i, Osmanlı vatansenveriliğinden devreden vatandaşlığa dayalı teritoryal milliyetçilik anlayışı ile; Rusya kökenli Türklerin öncülük ettiği, milletin ezeli-ebedi varoluşsallığını ve biricikliğini vurgulayan milliyetçilik anlayışlarının son derece hassas bir dengesine dayanmıştır. Bütün milliyetçiliklerde görülen bu gerilim, Türk milliyetçiliğinde ortalamanın üstündedir. Gerçi resmî yorum vatandaşlık esasına dayalı milliyetçilik doğrultusundadır; fakat dış ihtilâflarda, 'milli dava'larda, ayrıca örneğin uluslararası spor müsabakaları gibi popüler kültürel düzlemlerde, etnisist, 'özcü' ve saldırgan bir milliyetçilik dili kendine rahatlıkla alan açabilmektedir". Ibid., s. 101 - 102. Söz konusu resmî yorumun somut bir örneğini Turhan Feyzioğlu'nun *"Atatürk ve Milliyetçilik"* isimli kitabında görmek mümkündür: *"Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı akılcı, çağdaş, medenî, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, yüceltici, insanî ve barışçı"dır. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı kesinlikle etnik bir temele dayanmamaktadır: "Atatürk'ün benimsediği ve inançla savunduğu Türk milliyetçiliği, nasyonal-sosyalistlerin ırkçı yaklaşımını kesin şekilde reddeder. Aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlâka, haklara sahip bulunan; milletimizin ortak ideallerini benimseyen; kaderlerini Türk milletine bağlamış olan bütün Türk yurttaşlarını Türk kabul eder"* FEYZİOĞLU, Turhan, **Atatürk ve Milliyetçilik**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s. 44, 55.*

69 COPEAUX, 2006, s. 29.

70 "Devlet kurma" ya da "devlet kuruculuk" Bora'ya göre Türk Devlet mitosunun çekirdeği sayılabilecek bir kaziyedir. Devlet kuruculuk hasleti, Türkleri medeniyet geleneğinden mahrum sayan oryantalist tarihçiliğe karşı millî özgüveni güçlendirmek amacıyla girilen tarih tetkiklerinin temel bulgusu olmuştur. "Atalarımızın kurduğu devletler"e dikkat çekilerek, Türklerin medeniyetteki ileriliği kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu kaygı, dönemin tarih yazımının satır aralarında, üslubunda kendini ele verdiği gibi; bizzat Tarih Tezi'nin savunucularınca da beyan edilmiştir. Burada önemli olan, devlet kuruculuğunun ve "devletliğin" en temel ve tartışılmaz medenilik ve beşeri yükseklik ölçüsü sayılmasıdır. Devlet kuruculuk kaziyesindeki tutarsızlıklar, devlet-öncesi yapıların da devlet olarak tanımlanması, diğer yandan bu yapıları "Türk" mührü vurmakta fazlasıyla cömert davranılmasıdır. BORA, 2007(a), s. 46-47. "Devlet kuruluşu" meselesi ile ilgili olarak bir karşılaştırma için ayrıca bkz. BERKTAY, Halil, "Dünyada ve Türkiye'de Tarihçili-

kendini doğrulama söylemi"⁷¹ üretilecektir. Diğer yandan millî kimliğin hukuki - siyasi tanımını içeren cumhuriyetçi ifadesinin halk katında popüler bir kimlik ve siyasal bir ideal olamaması da soya dayalı etnik bir tanımlamaya⁷² yönelmede önemli bir etken olmuştur. Zira halka cumhuriyeti sevin ve cumhuriyetçi olun demek yeterli değildi, halk katında şeriat idealiyle yarışacak ve onun yerini alabilecek yeni bir idealin bulunması zorunluydu. Böylece etnik temeli ön plana çıkaran, Türk ırkının bütün medeniyetlere ebelik ettiği fikrini temel alan büyük bir tarih anlatısı kurgulanmıştır. Bu anlatının halk üzerinde yeni bir ülkü birliği sağlayabileceği görüşünden hareket edilerek Türk Tarih Tezi'nin temelleri oluşturulmuştur⁷³.

Erken Cumhuriyet Dönemi yönetim aygıtının üzerinde önemle durduğu bir husus da yaratılması hedeflenen milli kimlik ile bu kimliğin önemli bir sacayağını meydana getirecek olan "ideal - makbul yurttaş" tipinin inşa edilmesidir. Türk usulü yurttaşlıkta, yurttaşların sisteme aktif katılımlarından ziyade milli bütünlük içerisinde pasif, onaylayıcı ve her şeyden önemlisi itaatkâr bir rol oynamaları istenmektedir. Yurttaş, Cumhuriyet değerlerinin taşıyıcısı, kanun ve nizamla itaat eden kişi olarak idealize edilmekte⁷⁴; bu doğrultuda bir makbul yurttaşlık tipolojisi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Makbul yurttaş tipinin çizilmesine ilişkin yürütülen tüm bu faaliyetlerde tarihe ve tarih yazımına da önemli görevler / işlevler düştüğü yine dikkat çeker. Gerçekten de Türk Tarih Tezi içerisinde ve Türk usulü tarih yazımının kendine has retoriğinde sürekli ön

plana çıkan medeniyet kurucu, devletine milletine sadık, benliğini ve dilini koruyan, ordu-millet geleneğine bağlı "Türk" tasvirinin aynı zamanda "makbul" yurttaşın⁷⁵ nasıl olması gerektiğini anlattığı söylenebilir. Bu bakımdan "Türk"ün hasletinin asli bir özelliği olarak kabul edilen makbul yurttaşlık, aynı zamanda, binlerce yıl öncesinde yaşayan Türklerin ve onların adetlerinin doğal bir uzantısıymış gibi gösterilmeye çalışılır. Yeni Türk devletinin mensuplarının nasıl makbul birer yurttaş olabileceği de bu tarihsel anlatıma doğrultusunda şekillendirilir. Dolayısıyla tarih yazıcılığı ve bilimi, makbul yurttaşlık hedefinin -gayesinin- gerçekleştirilebilmesi doğrultusunda kendine başvuru politik bir araç haline gelir. Her ne kadar makbul yurttaş kimliğini oluşturmaya dönük çabaları salt Kemalist tarih yazımının ilgi -görev- alanı ile sınırlandırmak -sadece onun bir görevi olarak kabul etmek- doğru olmasa da⁷⁶, dönemin resmî tarihçiliğinin burada oynadığı önemli rolü yadsımak da mümkün değildir. Sonuç olarak resmî tarih yazımının ve yazarlarının "makbul yurttaş" olarak işaret ettiği ve gösterdiği örneğin -kimliğin-, eski zamanlara ait olarak tahayyül edilmiş "Türk kimliği" ile paralellik gösterdiği ve onun yirminci yüzyıla denk düşen bir yansıması olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Keza tarih tezinin ve umumiyetle tarih yazımının bu veçhede bir araç olarak kullanılmasını, dönemin resmî politikasının doğal bir eğilimi olması gerçeğinin dışında açıklamak güçtür.

ğın Durumu ve 'Dilinin Evrensellesmesi' Üzerine Düşünceler", **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları - Buca Sempozyumu 29 Eylül - 1 Ekim 1994**, (Der. S. Özbaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, s. 79.

71 COPEAUX, 2006, s. 29 - 30.

72 Etnik bir tanımlamaya gidildiğinin somut örneklerinden birini de Mahmut Esat Bozkurt'un şu sözleri gösterir: *Çünkü bu fırka bugüne kadar yaptıkları ile esasen efendi olan Türk Milletine mevkii ni iade etti. Benim fikrim, kanaatim şudur ki, dost da, düşman da dinlesin ki, bu memleketin efendisi Türktür. Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır.* Aktaran; PARLA, Taha, **Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları - C. 3 - Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 208.

73 YILDIZ, 2007, s. 159 - 160.

74 CAYMAZ, Birol, **Türkiye'de Vatandaşlık Resmî İdeoloji ve Yansımaları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 27.

75 Üstel'e göre "Cumhuriyet'in "makbul" yurttaş profili, iki ana eksen üzerinde, bir yandan "medenilik" (civilité), diğer yandan yurtseverlik (civisme) eksenleri üzerinde inşa edilmek istenmiştir. Medeni ve yurtsever yurttaşın davranışlarının arka planına egemen olan ise, cumhuriyetçi ve laik bir ahlâk anlayışıdır. Bu ahlâk anlayışı yurttaşın yalnızca kamusal değil ama aynı zamanda özel alanını da düzenleyen ve denetleyen bir sistematik sunar". ÜSTEL, Füsün, **"Makbul Vatandaş"ın Peşinde - II. Meşrutiyet'ten Bugüne Türkiye'de Vatandaş Eğitimi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 174.

76 Gerçekten de makbul yurttaş profilini oluşturmaya dönük çabaları, sadece tarih yazım çalışmaları çerçevesinde ele almak yanlış olur. Bu çalışmalara başlanmadan evvel de devletin çeşitli ideolojik araçlarının kullanılması suretiyle yeni rejimin gereksinimleri doğrultusunda bir yurttaşlık bilinci oluşturulmak istenmiştir. Bu bakımdan eğitim ve okul önemli bir görevi yerine getirmiştir. Üstel'in de belirttiği üzere *"1930'lu yıllar, aynı zamanda rejimle "uyumlu" yurttaş üretimi misyonunun Cumhuriyet pedagogları tarafından ele alındığı bir dönemdir"*. **Ibid.**, s. 215. Bu doğrultuda okullarda ve genel olarak yeniden düzenlenip şekillendirilen eğitim - öğretim sisteminde, hedeflenen "makbul" yurttaşların yetiştirilebilmesine dönük çok çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.

3.3. Türklüğün Kutsallaştırılması

Tarih tezinde Türklerin kökenlerini açıklamaya -oluşturmaya- yönelik kurgulamalara başlanılmasıyla beraber, genel olarak tarih anlatısının merkezinde, muharrik nedeni Türklerden müteşekkil (Türk merkezci) bir söylemin belirginleştiği görülür. Bu anlatıda sürekli bir biçimde Türklerin üstünlüklerine ve medeniyet yaratıcı vasıflarına yönelik vurgular ön plana çıkar. Türklüğün ve Türklüğe atfedilen değerlerin kutsallaştırılması da bu aşamada, tarihsel anlatının kurgulanmasında bir sis perdesinin arkasından kendisini göstererek yeni bir dilin -kutsallaştırıcı bir dilin- tarih yazımında egemen hale gelmeye başladığının ilk işaretlerini verir. Bu durumun nasıl meydana geldiğinin gösterilebilmesi için söz konusu tarihsel anlatının kendisine bakmak, yani kullandığı dil ve söylemi göz önüne almak yeterlidir.

Türk Tarih Tezi anlatısında tarihi devirlerin iki ana döneme ayrıldığı görülür. İlk dönem "tarihten evvelki zamanlar", ikinci dönem "tarih zamanları" olarak adlandırılmış; tarihten evvelki zamanlar da "kabataş", "yontmataş", "cilâlitaş" ve "maden devirleri" olarak kendi içinde farklı bir tasnife tabi tutulmuştur. Türklerin kökeni yontma taş devrinin ardından cilalı taş devrinin başlamasıyla ilişkilendirilir. Bu devirlerin öncesine ilişkin bilgi vermekten kaçınılır. Türklerin tarihinin -ve genel olarak dünya tarihinin- cilalı taş devrinden itibaren anlatılmaya başlanmasıyla beraber, tezin, Türklüğün üstün vasıflarını ön plana çıkartan dili de hemen dikkat çekici bir hale bürünür. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nce hazırlanan "Tarih" ders kitabına bakıldığında, "*Yontmataş Devrini, Ortaasya'da Türkler, milâttan 12,000 sene evel atlayabildikleri halde Avrupalılar bu tarihten 5,000 sene sonraya kadar bu devri yaşamaya devam etmişlerdir; yani Avrupa'da milâttan ancak 7,000 sene evel bu devirden çıkılabilmıştır*⁷⁷. Bakır, Tunç ve Demir Devirleri dahi Türklerin medeniyet kurdukları sahalarda diğer yerlere, meselâ Avrupaya nazaran çok evel

77 Benzer bir söylemle tarih kitabının ilerleyen sayfalarında da karşılaşılır: "*Dünyanın başka taraflarında, insanlar kaya ve ağaç kovuklarında en koyu vahşet hayatı yaşarken "Türk", Anayurdunda kereste, maden medeniyetleri devirlerine kadar ulaşmıştı. İnsanlıkla hayvanlığı bariz surette ayıran devir, hayvanları ehlileştirme devri enevl burada açılmış; tabiatı insan iradesine boyun eğdirerek işletmenin ilk merhalesi sayabileceğimiz çiftçilik, burada başlamıştır. Arpa, buğday, çavdar gibi tanaların; koyun, keçi, at, deve gibi hayvanların menşei de burasıdır. Dağlarda bunların asılları olan yabani cinler bugün dahi bulunmaktadır*". **Tarih I, 1931**, s. 26.

*başlamıştır*⁷⁸. Türkler en az milattan 7000 sene evvel maden devrine geçmişler, tabiatta saf olarak buldukları altın ve bakır madenlerini ateşte eriteyerek onlara istenilen şekilleri vermişlerdir. Altından süs eşyaları yapmışlar, bakır ile kalayı karıştırarak tunç yapımını bulmuşlar ve ilk defa demir sanatı da onlar tarafından keşfedilmiştir. Keza demircilik Orta Asya'dan tüm dünyaya yayılmıştır⁷⁹.

Türk Tarih Tezi anlatısında Türklerin kökeni ile ilgili olarak göze çarpan ikinci unsur, gerçekleştirilen büyük göç hareketleri çerçevesinde şekillenir. Buna göre Orta Asya'da çok geniş bir alana yayılan Türklerin, "Eski Türk Denizi"nin "bilinmeyen" bir nedenle kurumasının ardında dört bir yana, MÖ 7000 yılından itibaren göç ettikleri kabul edilir⁸⁰. Dönemin resmî tarihçilerinin üzerinde önemle durdukları bir konu olan bu göç dalgası aynı zamanda tezin bütününde iddia olunan Türklerin özünde "medeniyet yaratıcı" bir vasfa sahip oldukları savını da kanıtlama misyonunu üstlenmiştir. Zira Orta Asya dışında dünyanın geri kalanına uygarlığın ve medeniyetin götürülmesi doğrudan bu göç olgusu ile ilişkilendirilmiş ve Türklerin diğer "ırk"lar karşısındaki doğal üstünlüklerinin olağan bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Gerçekten de göç edilen yerler ve oralarda yaşayan insanlar ile ilgili olarak yapılan tasvirler -Türklerin medeniyet yaratıcı niteliğini ve üstün vasıflarını kanıtlamaya dönük bilimselliğe olan vurgusuna karşın-, mitsel niteliklerden kurtulamayan kurgusal bir tarih anlatısına dönüşür. Bu anlatının temel etnisist yönü ise, Türklerin gittikleri yerlerde bulunan "yerli halklar"ın ilkel olarak vasıflandırılmasında, yabancı bir hayat-

78 **Ibid.**, s. 10. Aslında Cilâlitaş Devrinin Avrupa'da başlamasının da Türklerin Avrupa'ya göçü neticesinde gerçekleştiği iddia edilir. "*Bu devirde Avrupada yeni insanlar görülmeye başladı. Bunlar Avrupa'nın vahşi vaziyetini değiştirdiler. Bu insanlar "Ortaasyadan yayılan Türkler idi". Türkler ziraati ve hayvanları ehlileştirmeyi çoktan biliyorlardı. Hububat ve bilhassa buğday ziraatini öğrenmişlerdi. / Keten ziraati yapıyorlardı ve onun, liflerini dokuyarak kumaş ve ondan elbise yapmasını biliyorlardı. Atı ve köpeği ehlileştiren bunlardı. Artık bu devirde koyun, öküz sürüleri yetiştiriyorlardı. / Bu devrin adamları, çiftçi ve çoban idiler. Bununla beraber cilâlanmış taşlardan ve kemiklerden muhtelif aletler, ziynet eşyası ve silahlar yaptılar. Bunları yapmak için adeta imalâthaneler vardı. Başka san'atler de inkişaf etmişti. Mesalâ kile şekil vermeyi biliyorlar ve onu pişirerek muhtelif şekillerde ve muhtelif süslerle çömlekler, kaplar yapıyorlardı. Bu muhtelif san'atler gittikçe inkişaf eden bir ticaret doğurdu. Ziraat ve her türlü yeni san'atlerdeki terakkiler ile Cilâlitaş Devrini, ilk idrak edenler Türklerdir*". Bkz. **Ibid.**, s. 12.

79 **Ibid.**, s. 14.

80 **Ibid.**, s. 25 - 27.

tan ancak Türkler bölgelerine geldikten sonra kurulabildiklerine ilişkin yapılan vurguda ortaya çıkar. Gerçekten de yerli halkları aşağılayan bir dilin kullanılması Türk Tarih Tezi'nde sıklıkla rastlanan bir durumdur⁸¹. Örneğin MÖ 7000 yılında Türklerin Çin'e ilk girdiklerinde -Çinliler ile ilk ilişki kurduklarında- Çin'de herhangi bir medeniyetin olmadığı iddia edilir. Buna göre medeni bilgileri, yüksek ve asil ahlâkları, saf ve sade inançları ile Çin'e yerleşen Türkler son yüzyıllara kadar önemini koruyacak ileri bir medeniyet kurmuşlardır⁸². Hindistan'a giden Türkler de benzer biçimde oraya medeniyeti götürmüşlerdir. Türkler gelinceye kadar "maymun sürülerine benzeyen" kara derili insan kabileleri ile meskûn Hindistan, bu zamandan sonra hızla gelişmiştir⁸³. Örneğin Hindistan'da mimarî, resim, edebiyat sahasındaki hakikî şaheser denecek eserleri Müslüman Türkler yapmışlardır. Türkler beşer faaliyetinin her sahasına şamil olmak üzere kendine mahsus bir medeniyet yaratmışlardır⁸⁴.

Türklerin göç yollarının diğer bir yönü ise Batı olmuştur. Bu yön Türk Tarih Tezi çerçevesinde

81 Bu durumun çok çeşitli yönleriyle günümüze değin süren etkileri olduğu gibi, daha sonra yazılan ders kitaplarında da yoğun biçimde görülen önemli sonuçları olmuştur. Gerçekten Tunçay'a göre de ilk ve orta öğretimde kullanılan tarih kitaplarında Türk Tarih Tezi'yle doruğuna erişen milliyetçi görüşün yol açtığı saptırma ve çarpıtmalar vardır. Türklerle yönelik üstünlük duygusu yaratmayı amaçlayan övünge abartmalar ve Türklerin karşısına çıkan toplulukları küçültme yergiler, aslında olgusal yanlışlardan çok daha önemlidir. TUNÇAY, Mete, "Tarih Öğretiminin İyileştirilmesine Yönelik Düşünceler", **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları - Buca Sempozyumu 29 Eylül - 1 Ekim 1994**, (Der. S. Özbaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, s. 52.

82 **Tarih I, 1931**, s. 28. Ayrıca bkz. **İbid.**, s. 54 - 63. Türk Tarih Tezi çerçevesinden geliştirilen tarihsel anlatılar dünyasında Çin ve Çinliler ile ilgili olarak da bir çok ilginç iddia ve görüşe rastlanır. Bunların başında birçok Çin imparatorunun Türk kökenli olduğu iddiası ilk göze çarpanlardandır. Örneğin Afet İnan Birinci Türk Tarih Kongresi'nde sunduğu tebliğde bu iddiayı açıkça dile getirir: "*Çin İmparatorlarının, bir çoğu Türk ailelerinden oldukları halde, kendi taht ve menfaatleri için, onlar da ırkdaş Türk âlemini fesat ve kahrışıklık içinde tutabilmek için, en adi entrikalara başvurmaya caiz görmüşler*". AFET, (İnan), "Orta Kurun Tarihine Umumî Bir Bakış", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932, s. 423. Benzer bir görüş iliseler için tarih ders kitabında da geçer. Kitapta, Çin'in ilk imparatoru olarak gösterilen Fu-Hi'nin "*kâdim bir çin ressamı tarafından yapılmış resminde yüz çizgilerinin Çinli tipine ait vasıflardan pek ayrı olması dikkate şayandır*" denmektedir. Zaten bir paragraf öncesinde Fu-Hi'nin Kansu vilâyetinde doğduğu ve Türklerin ise bu vilâyete milattan en az 4000 - 5000 yıl önce girip yerleşmiş buldukları belirtilmektedir. Bkz. **Tarih I, 1931**, s. 56 - 57.

83 **İbid.**, s. 29.

84 **İbid.**, s. 85.

üzerinde daha yoğunlukla durulan ve vurgulanan bir mahiyete haizdir. Türk Tarih Tezi'nin yazarlarına göre Mezopotamya'ya Türkler geldiğinde henüz ırmak boyları bataklık halinde bulunmaktadır. Ancak Türkler geldikten sonra kanallar açılarak su baskınlarının önlenmesi ve arazilerin sürekli sulanması mümkün olmuştur. Böylece bu bölgedeki ilk medeniyeti de Türklerin kurmuş olduğu ortaya çıkar. Bu medeniyet, Sümer - Elam medeniyetidir. Türklerin bir kısmının ise MÖ 5000 yıllarından itibaren Anadolu'ya geçtikleri görülür⁸⁵. Türkler burada MÖ 4000 yılında Hitit medeniyetini⁸⁶ kurmuşlardır. Yine aynı dönemlerde göçün

85 Türkler'in Anadolu'nun yerli halkı ve ilk sahibi olduğunu, Mustafa Kemal'in daha Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasından çok önce, 1923 tarihli "Adana Esnafılarıyla Konuşması"nda ifade ettiği görülür: "*Bu memleket tarihte Türktü, o halde Türktür ve ebediyen Türk olarak yaşayacaktır. Gerçi bu güzel memleket kadim asırlardan beri çok kere ecnebi istilâlara marûz kalmıştı. An'asil Türk ve Turanî olan bu ülkeleri İranîler zaptetmişlerdi. Sonra bu İranîleri mağlûp eden İskender'in eline düşmüştü. Onun ölümüyle memalik taksim edildiği vakit Adana kıt'ası da Silifkelilerde kalmıştı. Bir aralık buraya Mısırlılar yerleşmiş, sonra Romalılar istilâ etmiş, sonra Şarkî Roma yani Bizanslılar eline geçmiş, daha sonra Araplar gelip Bizanslıları koğmuşlar; en nihayet Asya'nın göbeğinden tamamen kaynayan Türkler soyundan ırkdaşlar buraya gelerek memleketi, hayatı sabıka ve aslıyesini iade ettiler. Memleket en nihayetinde yine aslilerinin elinde takarrür etti. Ermeniler vesairenin burada hiçbir hakkı yoktur. Bu bereketli yerler koyu ve öz Türk memleketidir*". Aktaran; PARLA, **1995**, s. 200 - 201. Keza Türk Tarih Tezi'nin ilk işaretleri olarak Lozan Konferansı'nda İsmet Paşa'nın öne sürdüğü bazı düşünceler ile Ankara'da yayınlanan "*Pontus Mes'elesi*" adlı kitap örnek gösterilebilir. Kitaba göre "*Anadolu toprağı başdan nihayete kadar Türkdür. Binlerce seneden beri Türkün özvatani, Türkün öz yurdudur... Türkler, Anadolu'ya Ertuğrul Gazi ile hatta Selçuklu hükûmetini teşkil edenlerle gelmiş değillerdir. En eski ve meçhul zamanlardan beri Anadolu'da Türk ırkı vardır. Anadolu'nun ilk sâkinleri tarihin gösterdiğine nazaran Turanlılardır*". AYDIN, **2008**, s. 59.

86 Türk Tarih Tezi anlatısında Anadolu halkının, Hitit ve emsali isimlerle tanıtılmış olsa da asıl olarak kökeninin Hata Türkleri olduğu belirtilir. Buna göre Hititler tarihten önceki zamanlarda Orta Asya yaylarından batıya gerçekleşen göçler sonucu Anadolu'yu yurt edinmişlerdir. Sümer ve Elamlarla akrabadırlar. Hititlerin esas dilleri de Elamîca, Sümerce gibi Türkçe kökenlidir. Sami veya Hint - Avrupalı değildiler. Tezin iddiasına göre Hititler aynı zamanda brakisefaldır. Oysa eski Avrupalılar ve Samiler böyle değildir. **Tarih I, 1931**, s. 128 - 129. Hititlerin Türklüğüne ilişkin iddiaların bir ilginç örneği de Hatay meselesinin gündemde olduğu yıllarda ortaya çıkar. Bu bağlamda bilhassa Hatay ve çevresinde yoğunlaşan ve Nusayriler olarak adlandırılan Alevi - Arap nüfusun kökeninin "Eti-Türkleri" olduğu iddia edilmiştir. H. Reşit Tankut tarafından 1938 yılında yayınlanan "*Nusayriler ve Nusayrilik Hakkında*" adlı eserde "bilimsel" açıdan temellendirilen bu görüş daha sonra Agop Dilaçar tarafından savunulmuştur. Bu görüşe göre bölgede yaşayan Nusayrilerin köken olarak Araplıkla ilgileri bulunmayıp Türk idiler ve bir bakıma Hititlerin günümüzde yaşayan torunları kabul edilmeleri gerekiydi. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. BOZBAY, Heval / MERTCAN, Hakan, "Eti Türkleri" **Resmî İdeoloji Sözlüğü**, (Edi. F.

bir kolu da Suriye ve Filistin üzerinden Mısır'a yönelmiştir. Her üç yerde de kurulan medeniyetlerin yine Türkler eliyle kurulduğu söylenir⁸⁷.

Türklerin üstün medeniyet kurma kabiliyetinin diğer bir örneği MÖ 3000 - 1200 yılları arasında Ege ve Akdeniz havzalarında kurdukları devletlerdir. "Tarih" ders kitabında Truva, Girit, Lidya ve İyonya uygarlıklarının gerçekte birer Türk medeniyeti olduğu belirtilir. Keza Yunan medeniyeti de asıl olarak Hitit'lerin kültür ve medeniyetine dayanmakta, ondan filizlenmekteydi, yani onun devamıydı; dolayısıyla o da Türk kökenli kabul ediliyordu⁸⁸. Yunan medeniyeti yarımadanın eski ahali si olan Egeler, Akalar ve Torların karışması sonucu oluşmuştu. Bütün bu unsurlar aynı ırktandı; kökenleri Orta Asya olan Türk ırkından idiler. Bugünkü Greklerin taşıdıkları Grek ismi de Yunanistan'a göç edip orada yerleşmiş olan muhtelif Türk kabilelerinden birinin adı olan "Krak"tan gelmekteydi⁸⁹.

Türk Tarih Tezi'nin yazarlarına göre Akdeniz adalarını kapladıkları gerçekleşen brakisefal kavimler de⁹⁰ dünyanın brakisefal insan kayna-

ğı olan Orta Asya'dan, Ana Türk yurdundan ayrılmaya mecbur kalmış Türklerden başkası değildi. Girit'te, Truva'da bulunan en eski eserlerle "Hazar şarkındaki Türkelleri"nde bulunan eserler arasında tespit edilen benzerlikler, Akdeniz medeniyetinin olduğu kadar onu yapan insanların menşei ni de göstermeye yarar delillerdi. Keza Anadolu'nun batı kıyılarında ve Yunan yarımadasında yükselmiş olan medeniyetleri de, Anadolu'nun içindeki, Mezopotamya'daki ve Orta Asya'daki eski medeniyetlerden ayrı düşünmek mümkün değildi⁹¹.

Avrupa'ya giden Türkler ise öncelikle Roma Devleti'nin kurulmasında rol oynamışlardır. Türk Tarih Tezi'nde Roma'nın kurucu unsuru olarak kabul edilen Etrüsk'lerin aslen Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettikten sonra İtalya'ya geçen Türkler olduğu vurgulanır⁹². Keza Avrupa'nın içlerine doğru ilerleyen diğer Türk kavimleri de Atlas Okyanusu'na kadar gitmişlerdir. Bir kısmı İngiltere ve İrlanda'yı işgal etmiştir, neticede tüm Avrupa'da bir "vahşet çağı" yaşanırken Türkler Avrupa'da yaşayan yerli halklara bakır, tunç, demir sanatlarını götürerek bir anda onları maden devrine atlatmışlar, medeniyetle tanıştırmışlardır. Yine birçok kavmin köken olarak Türk oldukları⁹³ sıklıkla vurgulanan bir diğer öğedir⁹⁴. Tüm

Başkaya / T. Ersoy), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2007, s. 181 - 184.

87 **Ibid.**, s. 30 - 31. Bu konuyla ilgili olarak şu ifadelerle yer verir: "Mısır'a giden Türkler yerleşmek için Nilin boş buldukları deltasını seçtiler. İlk Mısır medeniyetini kuranların Asyadan geldikleri, Mısır'ın kadim tarihi ile uğraşan âlimlerin çoğu tarafından kabul edilmiş bir keyfiyettir. Nil vadisinde Yontmataş Devrinden bir denbire Maden Devrine intikal edilmiş olması, iki devrin arasında bulunması lâzımgelen mütevasıt san'atlerin Mısırdaki görülmeşi, Suriyedeki bazı mağaralarda bulunmuş en eski eserler ve nihayet antropoloji tetkiklerinin ortaya koyduğu neticeler buna delildir. Âlimlerin bu hakikat içinde, açıkça söyleyemeyerek eksik bıraktıkları nokta, Ortaasyadan, Altaylardan gelmiş olanların türk camiası mensuplarından başkası olamayacağıdır. Bu eksik noktayı tamamlamak vazifesi, şüphesiz, herkesten evel Türklere düşer". **Ibid.**, s. 30 - 31. Ayrıca bkz. **Ibid.**, s. 104 - 107, 109 - 110.

88 **Ibid.**, s. 31 - 32.

89 **Ibid.**, s. 187 - 189.

90 Türk Tarih Tezi kapsamında ileri sürülen görüşler ve yayınlanan hemen tüm kitaplarda ırkların temelde iki türe ayrıldığı görülür. Bunlar Orta Asya kökenli Brakisefal ve dünyanın geri kalanını oluşturan Dolikosefal kavimlerdir. Ayrıca bu iki türün karıştığı orta tiplerinde de bahsedilir. Afet İnan'ın I. Türk Tarih Kongresi'ndeki ilk yaptığı konuşma özellikle bu konuya değinir. İnan'a göre "... Avrupa'da, geniş bir surette yayılan insan tipi, birbirinden az veya çok farklı olmakla beraber, umumî bir şekilde Dolikosefal idi... Avrupa'da, Paleolitik; ve Mezolitik devreye ait âdi taş san'atını götüren, bu dolikosefaller oluyor. Avrupada yerli medeniyet vücuda gelmiyor. Dünyanın her tarafına yayılan bu Dolikosefal insanlar, yalnız topoğrafya hususiyeti cihetiyle Ortaasiya yaylasına girememişlerdi. Orada, başka bir ırk teşekkül etmiş ve kültür sahalarından çok ileri giderek Neolitik devir medeniyetini ve ondan sonra bütün beşeriyetten evel, maden devrini idrak eylemişti; bundan başka ziraati

öğrenmiş, hayvanları herkesten evel ehlileştirmişti...". AFET (İnan), 1932, s. 24. Afet İnan'ın bu görüşlerinin şekillenmesinde aynı zamanda hocası olan Eugene Pittard'ın da önemli bir etkisi olmuştur. Zira Pittard'a göre Anadolu'da ve ona yakın bölgelerden başlayarak Hazar Denizi'nin doğusu ve Orta Asya'ya uzanan alanlarda oturan insanların morfolojik bakımdan mümeyyiz vasıfları brakisefal kafatasına sahip olmalarıdır. Yine Pittard'a göre Anadolu'nun eski brakisefalleri hem Hititlilerin hem de Türklerin atalarıdır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. PITTARD, Eugene, "Neolitik Devirde Küçük Asya ile Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler", **Türk Tarih Kurumu - Belleten**, C.2, S. 5/6, II. Kanun - Nisan 1938, s. 26.

91 **Tarih I, 1931**, s. 31.

92 **Ibid.**, s. 32. Ayrıca bkz. **Ibid.**, s. 264 - 267.

93 Avrupa'daki çeşitli kavimlerin köken olarak Türk olduğu iddiasının somut bir yansıması da kendini, Balkanlarda yaşayan insanların kökenlerinin nitelendirilmesinde gösterir. Mustafa Kemal'in 1931 tarihinde İkinci Balkan Konferansı'nın son oturumunda Fransızca olarak yaptığı konuşma bu düşüncenin bir örneğidir: "Balkan milletleri içtimai ve siyasi ne çehre arzederlerse etsinler, onların Orta-Asya'dan gelmiş aynı kandan, yakın soylardan müşterek cedleri olduğunu unutmamak lâzımdır. / Karadeniz'in şimal ve cenup yollarıyla, binlerce seneler deniz dalgaları gibi birbiri ardınca gelip Balkanlarda yerleşmiş olan insan kitleleri başka başka adlar taşımış olmalarına rağmen, hakikatte bir tek beşikten çıkan ve damarlarında aynı kan deveren eden kardeş kavimlerden başka bir şey değillerdir". Aktaran; PARLA, 1995, s. 198.

94 **Tarih I, 1931**, s. 32 -33. "Hazar ve Karadenizin kıyıları yolu ile geçenler Avrupa içlerine dalarak Atlas okyanusuna kadar dayandı-

bunlar 19. - 20. yüzyılda medeniyetin beşiği olarak görülen Avrupa ve Yunan medeniyetlerinin Türk orijinli olduklarına yönelik Türklüğün kutsallaştırılmasını ve üstünleştirilmesini amaçlayan bir çabanın açık örnekleridir. Görüldüğü üzere bu kutsallaştırma ve üstünleştirme çabası, tarih anlatısının hemen her kelimesine sinmiş bir mahiyette⁹⁵

*lar; en ileride bulunanlardan bir kısmı denizi geçerek Büyük Britanya adalarını ve İrlanda'yı işgal etti. İlk gidenlerin izi üzerinde yavaş yavaş, fakat mütemadiyen yürüyen göçler, Avrupanın o zamanlarda içinde bulunduğu derin vahşet hayatının değişmesinde amil ve müessir oldu. Muhacirler yol edindikleri sahalara ve yerleştikleri mıntikalara devir, devir cilâlitaş, bakır, tunç ve demir, san'atlerini götürdüler. "Keltler" göçtükleri Hazar cenubu, Kafkas, Ukrayna, Tuna vadisi yolu üstünde, onların geçtikleri zamana ait olduğu tesbit edilen eserler bırakmışlardır. "Ligürler" in bunlardan çok evvelki zamanlarda Avrupanın garbına kadar gittikleri ve bütün İtalyaya yayıldıkları da malûm olmuştur. Goller de Ortaasyadan gitmişlerdir. "İskitler" camiasına dahil olan "Kimriler" ise Keltler Avrupa'ya geçmezden evvel Kırım ve Danimarka yarımadalarında yerleşmiş bulunuyorlardı. / ... Avrupalılara ziraati, yabani hayvanları ehlileştirme-yi, çömllekçilik san'atlerini de bu yeni gidenler öğretmişlerdir. Fikir, san'at ve bilgice Avrupa yerlilerinden çok üstün olan muhacirler, Avrupa'yı mağara hayatından kurtarmışlar ve fikri inkişaf yoluna sokmuşlardır". Bkz. **Idem**.*

95 "Tarih" ders kitabının diğer bölüm ve ciltlerinde de söz konusu kutsallaştırmaların değişik biçimlerde yapıldığı görülür. Ancak bunların ayrıntısıyla incelenmesi bu çalışmanın sınırlarını aştığından araştırma kapsamı dışında bırakılacaktır. Buna rağmen diğer üç cildin kısa bir tetkiki, ders kitaplarının ve tarih yazımının içeriğinin ve niteliğinin daha iyi serimlenebilmesi açısından faydalı olacaktır. "Ortazamanlar" alt başlıklı ikinci cilde, ilk ciltte üçüncü asırda bırakılan Roma İmparatorluğu tarihinin devamının anlatılmasıyla başlanır. Ardından Kavimler göçü, Hun, Karluk, Uygur gibi çeşitli Türk devletleri anlatılır. Batı Asya ve Doğu Avrupa Türk devletleri arasında sayılan Bulgar ve Macar devletlerine ayrıca yer verildiği görülür. Daha sonra kendisine 105 sayfa yer ayrılan İslâm tarihi bölümüne geçilir. İlk Müslüman Türk devletleri, Karolenj İmparatorluğu, Normanlar, Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Haçlı Seferleri, Anadolu Türk Devletleri, Hindistan, Babürlüler ve Timur devleti takip eden konulardan bazılarını oluşturur. "Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı - Türk Tarihi" alt başlıklı üçüncü cildin ilk yetmiş sayfasının Osmanlının kuruluşunu ve imparatorluk haline gelmesine kadar geçen dönemi (16. yüzyıla kadar) ele aldığı görülür. Ardından 16. yüzyılda Avrupa'nın incelendiği bölüm gelir. Kitabın bundan sonraki düzenlenişinde, her yüzyılda önce Osmanlı'daki ardından Avrupa'daki gelişmeleri ele alan bir anlatım sırasının benimsediği dikkati çeker. Bu şekilde 17. 18. ve 19. yüzyıllar sıralanır. Osmanlı devletinin bu yüzyıllardaki durumunun da "İmparatorluğun İnhitatu", ana başlığı altında "Tevakkuf Devri", ve "Ricat Devri" alt başlıklarıyla; daha sonra "İmparatorluğun İnhilâli ve İnkırazı" ana başlığı altında "İslahat Devri", "Müdahale Devri" ve "Meşrutiyet, İrtica ve İnhilâl Devri" alt başlıkları şeklinde anlatıldığı görülür. Osmanlı dönemi ve Sevr Anlaşması'nın anlatıldığı kısım ile kitap son bulur. Son cilt ise "Türkiye Cumhuriyeti" başlığıyla hazırlanmıştır. İlk ana başlık "Türk Milletinin Yeni Bir Devlet Daha Kurması"dır. Ardından Kurtuluş Savaşı, Lozan Anlaşması, Cumhuriyetin ilanı, yapılan devrim ve yeniliklerin ayrıntılı olarak anlatıldığı bölümler yazılmıştır. Bu cilt aynı zamanda bir devrim tarihi kitabı olarak da kabul edilebilecek bir niteliğe haizdir. Her dört kitapta da dikkati çeken ortak bir özellik kitapların sonlarına

ve tez gerek bütünsel gerekse parçalar halinde ele alındığında dahi fark edilebilir bir boyuttur. Bu durumun doğrudan tarihin yazım biçiminden -bir kurgu olarak tarihsel anlatının oluşturulmasından-, resmî ideolojinin tarihçiyi -tarihin yazım biçimi üzerinde- yönlendirme gayesinden ve "tarihsel olan" her şey üzerinde gerçekleştirdiği politik sâikli tazyikten kaynaklandığı söylenebilir. Tarih tezinin ilerleyen aşamalarında da, özellikle Güneş Dil Teorisi bağlamında çalışmalara başlanmasıyla birlikte tarihe ilişkin Türk merkezli tespit ve yorumların yoğunlaşarak devam ettirildiği görülür.

3.4. Türklüğün Kutsallaştırılması Bağlamında "Türk Irkı"nın Hususiyetleri ve Üstünlükleri Üzerine Birkaç Not

Türk Tarih Tezi kapsamında "Türk ırkına" özgülenen özelliklerin birçoğunun, Türklerin "diğer ırklar" karşısında doğuştan sahip oldukları çeşitli üstünlerin bir nişanesi biçiminde kabul edildiği görülür. Örneğin "Türk benliği"nin⁹⁶ binlerce yıl boyunca korunması bu özellik ve üstünlüklerden biri olarak kabul edilir. Aynı zamanda "Türk lisanı"⁹⁷ ve Türklerin fiziksel görünümüleri⁹⁸ de

konularla ilgili olarak eklenen çok sayıda harita ve kimi ciltlerde yüz sayfayı geçen resim ve fotoğraflardır. Bkz. **Tarih II - Ortazamanlar**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, **Tarih III - Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı - Türk Tarihi**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, **Tarih IV, 1931**.

96 "Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı, benliğini en çok muhafaza etmiş bir ırktır. Tarihtenevel ve tarihî devirlerde bu ırk ta işgal ettiği vâsi mıntikalardaki ve yurtlarının hudutlarındaki komşu ırklarla tesalüp etmiştir. Bu tesalüplerin ekserisinde türk ırkının bariz ve uzvî vasıfları hâkim kaldığından bu karışmalar türk ırkına kendi hususiyetini kaybettirmemiştir. Ancak uzun devirlerde ve büyük ekseriyetler içinde ihtilatlarla maruz kalanları temessül edip isimlerini ve dillerini muhafaza edememişlerdir". Bkz. **Tarih I, 1931**, s. 20.

97 "Dimağın en kıymetli mahsulü olan lisan bilhassa türk ırkının büyük ekseriyetinde tarihî devirlerin husule getirdiği tekâmül silsilesi içinde daima ana hatlarını muhafaza etmiştir. Tarihtenevelki zamanlarda ve tarihî devirlerde ayrı ayrı cemiyetler, medeniyetler, devletler vücutte getirmiş olan bu büyük ırk mensupları, kuvvetli dimağlarının muhtelif muhitlerde yarattığı müşterek lisan ve harşlarla ve irsî vasıflarile uzun veya kısa müddetler zarfında birbirinden daima müteessir olmuşlardır". Bkz. **Idem**.

98 Mustafa Kemal'in Keriman Halis'in dünya güzeli seçilmesinin ardından 1932 yılında Cumhuriyet gazetesine verdiği demeç, yine "Türk Irkı"nın üstünlüğüne yaptığı vurgu ile dikkat çeker: "...Fakat Keriman, hepimizin işittiğimiz gibi söylemiştir ki, o bütün Türk kızlarının en güzeli olmak iddiasında değildir. Bu güzel Türk kızımız ırkının kendi mevcudiyetinde tabii olarak tecelli ettirdiği güzelliğini dünyaya, dünya hakemlerinin tasdiğiyle tanıttırmasıyla elbette kendini memnun ve bahtiyar addetmekte haklıdır. / ... Şunu ilave

bu özellik ve üstünlüklerden bazılarıdır. Dönemin resmî tarihçilerine göre tarihte daima göze çarpar bir birlik arz eden Türk ırkı, hâkim olan bariz fiziksel (uzvî) nitelikleriyle, dimağın en kuvvetli mahsulü olan müşterek lisanlarıyla ve bu lisan da nakledilmiş olan harslarıyla, tarihî müşterek hatıralarıyla, aynı zamanda bugünkü millet tarihine de en uygun olan büyük bir cemiyettir. Bütün tarihte böyle büyük bir ırkı, bir millet halinde görmek zamanımızdaki insan topluluklarının pek çoğuna nasip olamayan büyük bir kuvvet ve şereftir⁹⁹. Türklerin hususiyetleri ve üstünlükleri üzerine yazılan tüm bu metinlerde, "Türklerin", "Türk" olmaktan dolayı gurur duymalarının sağlanması, Türk tarihinin büyüklüğü ve Türklerin bu tarih içinde tarih yaratma yetenekleri doğrultusunda Türk tarihinin bir övünç kaynağı olarak gösterilme çabasının yattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Hem Türklük bilincinin geliştirilmesi hedefinin hem de Türklerin tarihten gelen üstün yetenekleri sayesinde en zor ve ağır şartlar altında dahi sahip oldukları "devlet kurma" -devlet olma- vasıflarının "son ve ebedi" tecessümü olan Türkiye Cumhuriyeti devletin ulus temeline dayanan milli kimlik yaratma arzusunun, bu yazılar vasıtasıyla şekillendirilmek istendiği görülür. Resmî söyleminin bir diğer yönü tam bu noktada belirir, o da büyük ve şanlı bir geçmişe rağmen bilhassa Osmanlı devletin son döneminde yaşanan politik ve idari çöküşün, yaşanan toprak kayıplarının yeni Türkiye devletinin kurulmasının ardından, Türklük bilincine yeniden sahip çıkılmak suretiyle unutturulmaya çalışılmasıyla ilgilidir. Türklük kavramının yanı sıra yeni yönetim biçiminin ve Türkiye devletinin sahip olduğu toprakların kutsallaştırılması çerçevesinde şekillendirilen yeni bir söylemin geniş kitlelere benimsetilmesine yönelik ilgi dönemin temel karakteristiği haline gelmiştir¹⁰⁰. Özellik-

le toprak bütünlüğünün korunmasına ilişkin söylem egemen bir konuma yükselirken, beka kaygısı ve düşman algısı da bu söylemin şekillenmesinde ve farklı biçimlerde yeniden üretilmesinde kendilerine sıkça başvurulan referans kavramlar haline gelmiştir. Ayrıca bir zihniyet örüntüsü olarak devlet aklının da devletin idari yapısı ve işleyişi içinde gittikçe yönlendirici niteliğiyle belirginleşmeye ve çok çeşitli idari karar ve eylemlerde muharrik güç olmaya başladığı yine dikkat çeken bir diğer durumdur¹⁰¹.

Milli kimliğin, Türklüğün ve Türklükle bağlantılı diğer olguların yüceltilmesinin sadece Türk Tarih Tezi kapsamında yürütülen tarih çalışmaları ile sınırlı kaldığını söylemek yanlış olur. Zira bu çalışmalarla ulaşılan sonuçların devletin resmî söyleminin ve ideolojisinin bir parçası haline gelmesi nispetinde, devletin her türlü ideolojik aygıtı vasıtasıyla da propaganda edilmeye başlandığı belirtilmelidir. Keza Türk Tarih Tezi ve sonrasında Güneş Dil Teorisi aracılığıyla Türklüğün kutsanıp yüceltilmesine yönelik uğraşlar, her yönden sürdürülen benzer propagandalar ile daha sağlam temellere oturtulmak istenmiştir. Örneğin Afet İnan'ın ilk cildini yazdığı "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" adlı kitapta, bu resmî söylem biçimi ve resmî ideolojinin yurttaşlara aktarılmasına ilişkin çaba kolaylıkla fark edilebilecek bir niteliğe haizdir¹⁰². Yani tüm bu

*İçin bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü; derin ve şanlı geçmişi; büyük, kudretli ataların mukaddes miraslarını bu yurttan da muhafaza edebileceğinden, o mirasları, şimdikiye kadar olduğundan çok fazla zenginleştirebileceğinden emindir". AFET (İnan), **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler**, C. 1, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s. 8 - 9.*

¹⁰¹ Bununla beraber dönemin düşman ve tehdit algısının asıl yönünün "dış" olduğunu belirtmek gerekir. Daha sonraki yıllarda keskinleşecek olan "iç tehdit" algısının bu dönemde görece zayıf bir mahiyete sahip olduğu söylenebilir. Örneğin 20'li yılların sonuna kadar "tehdit" motifinin padişah ve ailesi ile onlarla işbirliği yapan kişilerin şahsında somutlaştığı, dolayısıyla da bir "Ancien Regime"e dönme tehlikesinin sürekli olarak satır aralarında varlığını koruduğu görülür. Eski rejime geri dönüş, sadece saltanatın geri dönmesi veçhesiyle değil, kapitülasyonlar ve imtiyazlar sistemini ifade eden bir iktisadî bağımlılık rejimine geri dönüşe de gönderme yapmaktadır. Bunun yanında Kurtuluş Savaşı bağlamında "öteki" olarak da Yunanlıların kurgulandığı görülür. Bkz. ÜSTEL, Fusun, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Resmî Yurttaş Profiline Evrimi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (Der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 277 - 278.

¹⁰² Afet İnan'a göre dünya üzerinde Türk milletinden daha büyük, daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanlık tarihinde de görülmemiştir. Türk dili de dünyada en güzel, en zengin ve en kolay okunabilecek dildir. Onun için her Türk dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Türk dili, Türk milletin kalbidir; zih-

*edeğim ki, Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu tarihî olarak bildiğim için, Türk kızlarından birinin dünya güzeli intihap olunmuş olmasını, çok tabii buldum. Fakat, Türk gençlerine bu münasebetle şunu tahattür ettirmeği lüzumlu görüyorum: Müftehir olduğumuz tabii güzelliğinizi fenni tarzda muhafaza etmesini biliniz ve bu yolda bir tekâmülün mütemadi tahakkukunu ihmâl etmeyiniz...". Akta-
ran; PARLA, 1995, s. 201 - 202.*

⁹⁹ **Tarih I, 1931**, s. 20.

¹⁰⁰ Afet İnan şöyle yazar: "Yakın ve uzak zamanlar düşünülürse Türke yurtluk etmemiş bir kit'a yoktur. Bütün dünyada, Asya, Avrupa, Afrika Türk atalarına yurt olmuştur. Bu hakikatler eski ve hususile yeni tarih vesikaları ile malûmdur. Fakat bugünkü Türk milleti, varlığı

ideolojik nitelikli faaliyetlerde, netice itibariyle resmî söylemin doğrularının kanıtlanması, sistemleştirilmesi amacı sürekli olarak göze çapmakta, ön plana çıkmaktadır.

3.5. Türklüğün Kutsallaştırılmasına İlişkin İki Örnek

Türklüğün kutsallaştırılarak sunulmasına yönelen çabalar yukarıda da belirtildiği üzere sadece tarih yazımı veya ders kitapları gibi araçlarla sınırlı kalmamıştır. Devletin, tüm ideolojik araçlarıyla bu yönde bir propagandayı desteklediği görülür. Gerçekten "Türk ırkı"nın hususiyetlerine veya üstünlüklerine yönelik yapılan vurgu dönemin edebiyat eserlerinden tiyatro oyunlarına, genel olarak hemen tüm sanatsal ve kültürel faaliyetlerin içine de sızmıştır. Nihayetinde tüm bunlar ile amaçlanan, yurttaşların zihninde Türklüğe ilişkin çok çeşitli kutsallaştırmalar ile bezenmiş yarı mitsel, şanlı bir geçmişin canlandırılabilmesi; bunun doğruluğunun kanıtlandığının ve tüm dünyaca da bu kanıtlanmanın onay gördüğünün herkese bildirilmesidir. Bu kapsamda ikisi de daha sonra "Ülkü Halkevleri Dergisi"nde yayınlanacak ilki Muzaffer Göker'in 1934 tarihli Ankara Radyosu'ndan yaptığı bir konuşma, diğeri Behçet Kemal Çağlar'ın 1932 yılında Ankara Halkevi sahnesinde temsil edilen "Ergenekon" adlı oyunundaki bir bölüm, konunun somutlaştırılabilmesi veçhesinden yardımcı olacaktır. Her iki metinde kullanılan dilin kurgulanma şekli ve söz konusu metinlerin iletmek istedikleri anlam oldukça özgün bir niteliğe haiz olup, dönemin milliyetçi karakterini de tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir.

Muzaffer Göker'in konuşmasında "Türk"ün doğrudan "Tanrı"yla karşılaştırıldığı ve onunla savaşmayı dahi göz önüne alabilen bir karaktere sahip olduğu belirtilirken Türklüğe adeta yarı ilahlaşmış bir hüviyet kazandırılır. Burada ileri sürülen iddialar ile aslında, özü, tamamen kutsallaştırmalara dayanan bir köken mitinin yaratılmak istendiği de söylenebilir. Göker'in konuşmasında bilhassa şu satırlar dikkat çekicidir: "... atamlığı [insanlığı], (hayvanlıktan) ön, üstün kılacak, atamın en sonunda yaratkana dahi buyrukluk edebileceğini gösteren erdemliliği ortaya koydular; Türkler bütün atamlık, henüz bil-

gisizlik uykusunda iken tanrılaşmış dek varan bir yol üzerinde hiç sarsılmadan yürüdüler. Bu büyük kültürel Türk uluslarının acun [dünya] atamlığı ile ilk tanışmaları şöyle oldu. / Acun çevrelerinin en güzeli, en bolluğusu olan Türk Orta Asya yaylaları yaratkanın güzüne değdi. Yukardan gelen bu acımasızlık karşısında dahi Türk yılmadı. Onunla da çarpışmak, onu da yenmek için bütün erdemlerini, bütün beyin, kol güçlerini kullandı. Türk yaratkana bile yenilmekten utanıyordu. Yüksek olan, başı yükseklerle bakmak için yaratılmış bulunan Türk yaratkana karşı dahi ölümü çoktan göze almıştı. Bu, utandırıcı, yenilmek damgasını alınına kondurmamak için bütün elinden geleni yaptı. Fakat yaratkanın bir yaratığı olan atam ile yaratkanın kendisinin çarpışması, ne göz kamaştırıcı bir bakınak da olsa, orada yaratan ile yaratılanın ayrılığının gözükmemesi olabilir miydi? Yaratkan üstün geldi; yaratık da onun buyruğuna uydu. İşte Türk budunu, Türk ulusları yerinden kıpırdamış ise aslanları buyruğuna bağlayan gökteki yıldırım seslerine uymuş gibi kükreyerek yerinden kalktı. Yürüdü, yürüdü, nereye? Nerelere? Nerden, nereye dek?..."¹⁰³ Alıntılanan bu bölümde Türklerin Orta Asya'dan göç etme nedenlerinin bir tasviri yapılmaktadır. Fakat bu tasvirde kullanılan öğeler, yapılan benzetmeler Türklüğün tanrılaştırılmasına dek varan bir kutsallık halesiyle bir arada sunulmaktadır¹⁰⁴. Göç süreci edebi görünme arzusu içinde olan bir dil aracılığıyla, destanlaştırılmak suretiyle sunulmaya çalışılmıştır. Fakat konuşmanın bütünü gözden geçirildiğinde, edebi bir amaçtan ziyade, Türk Tarih Tezi'ni doğrulamaya dönük "bilimsel" bir hedefi olduğu da

103 MUZAFFER (Göker), "Türk Soy ve Türk Tarihi", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C. 4, S. 22, BirinciKânun 1934, s. 251. Bu metnin dikkat çeken diğer bir yönü de kullanılan kelimelerdir. Dönem içinde yazılan kimi başka metinlerde de rastlanan aşırı Öz Türkçeciliğin bu metne de sirayet ettiği görülür. Metinde geçen kelimelerin bir kısmı bu niteliktedir. Keza bu kelimelerin birçoğu günümüzde kullanılmamaktadır.

104 Erken Cumhuriyet Dönemi resmî Türk milliyetçiliğinin şekillenmesinde sürekli olarak seküler bir maneviyat inşasının yeğlenmediği aksine Bora'nın da belirttiği üzere dini referanslara sirtını dayanan bir anlatının da tercih edildiği görülür. Yani bir yandan dini "malzeme" millî bir maneviyata uyarlanırken, diğer yandan millilik mefhumuna bizzat manevi bir anlam yüklenmiştir. Bir başka ifadeyle dini meşruiyet ve kutsallık millete / milliyetçiliğe transfer ediliyordu. BORA, Tanıl, "Nutuk ve Milliyetçilik", **Resmî Tarih Tartışmaları 5 Nutuk**, (edi. F. Başkaya), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2010, s. 125 - 127.

ortaya çıkar¹⁰⁵. Hatta Avrupa kökenli tarih an-

105 Örneğin konuşmada göçlerin nasıl gerçekleştiğinin anlatıldığı bölümde ortaya konan görüşler, Tarih ders kitaplarında anlatılanlarla paralellik taşır. Bu da metnin aslında "bilimsel" olana yönelmeyi hedeflediğinin açık bir kanıtıdır. İlgili kısmın analizi, hem anlatımda kullanılan dilin daha somut olarak gösterilebilmesi hem de bu anlatımın köken mitiyle bağlantı kurularak günümüzde de devam eden etkilerinin belirtilebilmesi açısından faydalı olacaktır: "...Türkler, anlatmaya çalıştığımız içinlerden dolayı, yöndemlice her yere gittiler. Doğuya, Çine, Japona, Okan adalarına, bu adaların birbirine eklenen uçları üzerinden Meksika, Peru gibi Amerika batı ellerine, yukardaki buz denizlerine doğru Sibir alanlarına gidenler, buzlar çözüldükten sonra Ural dağları ile Hazar denizi arasında açılmış olan Türk budunları kapısından geçerek Karadeniz üst yolu ülkelerine çıkan, bu denizlere dökülen Ural, Volga, Don, Dinyeper ırmaklarının bataklıklarını ancak kütür bilgilerindeki yükseklikle tutabilen, geçebilen Türkler Tunaya dayandılar. O günden bugüne değin, onların, adlarını taşıyan Trak ellerinden geçerek, bir yönden de Makedonya içlerine uğruyarak Teselya ovalarını gördükten sonra Mora'nın Mataban burnuna vardılar. Orada Türk gözü bir kez daha Akdenizin maviliğine kavuştu. Onun yorumlu dalgalarına kıvançla baktı. Denizi, olduğu gibi, kavranan dalgaları ile benimsedi, sevdi, bu benimdir, dedi. Ne güzel, ne doğru, dedi! Tarihini bilmem yalnız şu ortadadır ki, İtalya'nın batısındaki denizlere Türk denizi, Turan denizi (Mer Turarienne) denildiğini bugün de coğrafya bitiklerinde, kartlarında görmekte, okumaktayız. Ancak Türk, ulusların büyük gücünü Tuna'dan ayırmadı, Tuna boyunca yürüdü. Elbette bu göçmenler Tuna'nın yukarısında, aşağısında birçok seçkin soylarını bıraktılar. Bu soylar Baltık denizine değin sıklıkla yayılmışlar ise de, bu kıyıları, hatta Avrupadan Manş denizi ile ayrılan İrlanda adasınının, İzlanda adasınının göbeklerinedek baydar üyelerini göndermişlerdir. Bu soyları, Rusya üst yoluyla, Baltık kıyılarına ulaştığını, bugün kendisinin Türk olduğunu söyleyen Moğol Türk Finlandiya ülkesinden geçerek Laponya denilen tükel Türkleri orada bir belge bırakarak, İsveç Norveç'in ilk uğrayanları, kütür kurucuları olduklarını güvenle söyleyebilirim. Tuna aşağısının da Adriyetik denizinin girintili çıkıntılı kıyılarının dağlık yerlerinde yerleştiler. Türk tuttuğu yoldan duran, bir güre olamazdı. Onu yolundan alıkoyacak evrende bir güç tasarlanamazdı. O, yürüdü. Fransa içlerine girdi, Alplara ad verdi; Fransa'nın göbeğine kuruldu; oraya da Galya dedi. Öz adı Turki, Türk olduğu halde Etrüsk dedikleri ayrı bir kolun da İtalya'ya girerek orada parlak bir kültür kurduğu artık acunca bilinmektedir". MUZAFFER (Göker), 1934, s. 251 - 252. Görüldüğü üzere burada "Türk"ün ve yeni kurulan "Türk Devleti"nin varlığı "kutsallık" ile çok sıkı bir biçimde ilişkilendirilmek suretiyle tanımlanmaktadır. Yeni devlete bir varoluş şekli -kökensele bir mitos-, sebebi kazandırılarak onun meşruiyetinin geniş kitlelerce kabulü hedeflenmektedir. İslam ve Osmanlı'nın kutsallığına karşı adeta "Türk"ün ve "devletin" kutsallığı ikame edilmeye çalışılmaktadır. Tüm bunlar, sadece 1930'ların Türk Tarih Tezi veya Güneş Dil Teorisi gibi akımlarında görülen geçici bir aşırı milliyetçi durum da değildir. Benzer bir dili yine devlet katından 80 ve 90'larda çıkan çeşitli yayınlarda dahi görmek mümkündür. Örneğin 1982 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yayınlanan bir kitapta ağaç kültürünü hatırlatır-casına çizilen bir resim ve altındaki "üç kıtada kökleri olan, 7000 yıllık Türk Milleti'nin ulu ağacı 1923'de yeni bir filiz vermiştir. Bu Filiz'e uzanan eller kırılmaya mahkumdur" notu aslında 1930'ların tarih tezinin iddialarından pek de vazgeçilemediğini göstermektedir. Bkz. **Türkiye'de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar**, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s. 142. Yine 1990 yılında yayınlanan "*Devletin Kavram ve Kapsamı*" adlı kitapta da devletin varoluşunun kutsal olan ile bağlantılandırıldığı göze çarpar. Bu kitapta Türkiye Cumhuriyeti'nin varoluş nedeni ilk olarak, Anayasa-

latılarının gerçeği yansıtmayıp keyfi oldukları belirtilir¹⁰⁶. Konuşmada sözü edilen olgular ile olayların bilimsel olarak gerçeği yansıttığı iddiası Türklüğün kutsallığına vurgu yapan yarı mit-sel bir dil ile harmanlanarak kendine özgü tartışılmaz / üstün bir merhaleye yükseltilmek istenir. Böylece ırk üzerinden biçimlendirilen bir kutsallık halesi, kurgulanan ve yeniden üretilen Türk tarihine bakılarak ortaya çıkartılır, bu durumun tarihsel gerçeklikler göz önüne alınarak bilimsel olarak kanıtlandığı -doğru olduğu- iddiası ileri sürülür.

İkinci örnek, doğrudan edebi bir metin -tiyatro eseri- olmakla birlikte hem Türk tarihine yaptığı göndermeleri ile Türklüğe ilişkin hem de yeni kurulan Türkiye devletine yönelen bir kutsal-laştırmayı aynı anda gerçekleştirmektedir. Eser *Ülkü* dergisinde ayrıca vurgulandığı üzere "*Ergenekon efsanesini canlandırmaktan ziyade Ankara şahikasında doğan güneşin büyüklüğünü ve eşsizliğini tarih çerçevesi içinde göstermek Ergenekondan Ankara'yı görmek için yazılmıştır*"¹⁰⁷. Bu özellikleri ve kullanılan dil ile ilk örnekte olduğu gibi Türklere ve Türklüğe ilişkin övgünün ve üstünleştirmenin bir diğer abartılı misalini teşkil eder. Sonuç bölümüne geçmeden önce bu metnin de göz önüne alınması Türklükle ilgili kutsal-laştırmaların nasıl bir boyuta ulaştığının anlaşılabilmesi bağlamında faydalı olacaktır: "*Gönlümün yaylasında meleğe dursun kuzum / Diyelim:*

nin başlangıç bölümünden esinlenilerek "*Türk vatan ve milletinin ebediliğine, Türk Devleti'nin kutsallığına dayanır*" denmiştir. İkinci neden ise "*Türk Milleti'ni; milli birlik ve bütünlük içerisinde, milli kültür ve öz değerlerine uygun olarak, çağdaş, medeni ve adil bir yönetimle barışı, huzuru ve refahı sürekli kılarak ebediyen yaşatmak*" olarak belirlenmiştir. Kitapta nasıl evrende bulunan canlı, cansız her şeyin bir varoluş nedeni ve buna dayanan kendilerine özgü işlevleri (misyonları) varsa, söz konusu durumun toplum ve devletler için de geçerli olduğu belirtilerek, devletin varoluşuna bir neden bulma arayışı meşrulaştırılmak istenmiş, ardından da vatandaşlarının ne yapması gerektiği anlatılmıştır. Buna göre; "*her devletin kendine ait bir varoluş nedeni vardır. Her devlet ve millet bunu bilmeli ve bunun bilincinde olmalıdır. Bütün milletin, kendi tarihinden; bilimsel akılcı ve gerçekçi yöntemlerle tespit edilen devletin varoluş nedenini bilmesi ve bunun bilincinde olması şarttır. Devletin başlıca görevi de bunu sağlamaktır. Çünkü milleti devletin etrafında toplayıp bütünlüştiren ve onunla özdeşleştiren en büyük ve en doğru ve kalıcı etken bu bilinçtir*" denmiştir. Bkz. **Devletin Kavram ve Kapsamı**, Millî Güvenlik Kurulu Sekreterliği Yayınları, Ankara, 1990, s. 13. Türk devletinin kutsallığı ile ilgili olarak bkz. BORA, 2007(a), s. 50 - 51.

106 MUZAFFER (Göker), 1934, s. 252 - 253.

107 BEHÇET KEMAL (Çağlar), "Ergenekon", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, C. 1, S. 1, Şubat 1933, s. 14.

'Her zamanki Efendin Türk'ü tanı!', / Türk örnek tir Tanrının her pürüzsüz huyuna; / Dünya, yaratılmıştır Türk'ün yüzü suyuna. / Biz seninle geçmişe dalalım gel kopuzum.. / Yelelerinden tutup tarih denen aslanı; / Türk kalbinden geçti ilk Tanrılarının kanları; / Öbür ırklar sürüyken Türk'lerdi çobanları! / Dünyayı tarla gibi sürdü, uçtan uca Türk; / İmrenerek taptığı Tanrılardan yüca Türk.. / Gün görmezken öteki insanların inleri, / Kafalarında güneş, Türk'lerin bilginleri, / Kavuşurlardı her gün bir yeni duyarlılığa.. / Onlar ruh üfürdüler bu balçıktan varlığa.. / Türklerden ün almışsa, yeryüzünde kaç kişi; / O kadardır Tanrının toprakta belirişi! / Hey Rap! Çıkman gerekti arşındaki kürsüne, / Mademki ilk demiri koymuştu Türk örsüne, / Mademki ilk kıvılcım sıçramıştı toprağa; / Hacet yoktu bir yeni büyüklük yaratmağa! / Dolurunca bir demir sapı Türk'ün elini; / Yere diktin demekti etten bir heykelini!.. / Türk, dünyayı çeviren, şenleten, yaratan o! / Batarsa, güneş gibi, kan içinde batan o, / Bir yeni parıltıyla doğmak için yarına.. / Almış yükseltmek için dünyayı kollarına!.. / Türk gönlü, Türk kafası tam otuz bin senedir / İnsanlara gösterdi sevmek, inanmak nedir.. / Ne çok gecikecekti insan olmakta insan / Olmasa Türk: İlk seven, ilk inanan, ilk yazan!.. / ... / İnsanlık mahvolurdu, daha kurtulmasaydın! / Koca Türk gözün aydın! Yüce Türk gözün aydın.. / Hey ufuklar açılın.. Açıl, yalçın dağ, açıl! / Hey Türk! Işık ol gene, kara toprağa saçıl.. / Dünya, murada erdin; dünya, yeşiller giyin! / Geliyor yine eski sahibin, eski beyin! / Hey esirler, mazlumlar, rahat bir nefes verin.. / Nara Türkün narası.. dağlar, taşlar ses verin!..¹⁰⁸

4. Sonuç Yerine: Resmî Tarih Yazımı Üzerindeki İdeo-Politik Tazyik ve Tarihin Araçsallaştırılmasına İlişkin Birkaç Değini

Türk Tarih Tezi'nde geliştirilen ve dönemin yönetici kadroları tarafından da onaylanarak ideolojik bir söylem haline gelen resmî tarih anlatısında, çok eski ve kesin olarak bilinmeyen dönemlerin belli bir masalsı - efsanevi kurgu içinde dillendirildiği ve insanlığın ilerlemesine ilişkin -müspet görülen- hemen her şeyin bir şekilde Türklerle bağlantı kurularak tasvir edildiği dikkat çeker. Bu kadar eski dönemler için böylesine kesin, kendinden emin bir dilin kullanılmasından çekinilmeme-

sinin en önemli nedeni, bu söylenenlerin aksinin kanıtlanmasındaki güçlüktür. Dolayısıyla, dönemin devlet tarihçisinin zihniyetinde, aksi kanıtlanmadığı sürece tüm bu olaylarda bir şekilde "Türk eli"nin varlığından söz etmenin de bir sakıncası bulunmamaktadır. Çok eski zamanların efsaneleştirilerek, adeta bir "altın çağ mitosu" biçiminde sunulmasından çekinilmemesinin nedeni de zira öne sürülen iddiaların karşıtının kanıtlanamazlığından kaynaklanmaktadır. Bu kanıtlanamazlık halinden istifade edilerek Türklerin bu dönemleri ve sahip oldukları medeni vasıfları abartılı bir "üstünlük" söylemi ile taçlandırılmakta; "iyi" olarak nitelendirilebilecek her şey bir biçimde Türklük ile ilişkilendirilerek Türkün gerçek özgünlüğü -zorunlu bir unsur- olarak değerlendirilmektedir. Oysa yakın zamanlara, özellikle Müslümanlığın kabulüne ve ardından gelen Osmanlı dönemine ilişkin tarihsel bilgilerin kesinliğinin daha fazla oluşu, tarih yazımı açısından bu dönemlerle ilgili resmî ideolojinin gerekleri doğrultusunda spekülasyon yapılabilmesini nispeten engelliyordu, zorlaştırıyordu. Dolayısıyla da resmî tarih yazıcılığında söz konusu dönemlerin kimi zaman inkârına dek varacak bir kötüleme ve tarihsel olgular olarak hemen hiç dikkate alınmamaları / göz ardı edilmeleri ya da Türklüğün bozulduğu zamanlar olarak nitelendirilmeleri yönünde şekillenen egemen bir temayül dikkat çekiyordu.

Türk Tarih Tezi bağlamında öne sürülen ve "gerçek" kabul edilen tarihsel doğruların önemli bir kısmında bu tür bir yazıcılığa yönelmiş olmanın izleri kolaylıkla fark edilebilir. Örneğin İnan tarafından eski Türklerin kurduğu Sümer, Elam, Akat ile (en azından kurulmasında önemli rol oynadığı Türk Tarih Tezi kapsamında açıkça söylenen) Atina, Isparta ve Roma'nın demokrasi prensibi ile yönetildiği belirtildikten sonra, Türk milletinin en eski tarihlerde dahi, meşhur kurultayları ile herkesten önce demokrasi fikrine aslında bağlı olduğu yazılmaktadır¹⁰⁹. Bu yazılanlar kesin olarak bilinmeyen, aksinin kanıtlanması zor bir alana -tarihin nispeten karanlık zamanlarına- atıf yaparak, "kurultay"lar aracılığıyla demokrasinin milattan binlerce sene önce Türkler tarafından uygulandığını iddia eder. Oysa yakın tarihin gerçeklerinin bilinebilir olması, örneğin Osmanlı dönemi ile ilgili yazılan-

108 Ibid., s. 14. - 17.

109 Afet, (İnan), 1933, s. 26 - 27.

ların farklı bir mahiyete büründürülerek kurgulanması gerekliliğine yol açar. Bu sefer, Osmanlı padişahlarının demokrasi usulünden vazgeçtikleri ve “müstebit” -zorba- oldukları yazılır¹¹⁰. Bu zorbalığın asıl sebebinin ise din, yani Müslümanlık olduğu vurgulanır. Bu örnek üzerinden düşünüldüğünde, yakın döneme ilişkin bu yaklaşımın benimsenmesinde bir taraftan Osmanlı mirasının reddedilmesi diğer taraftan laikliğin benimsenmesi neticesinde İslâm’ın etkisinin azaltılması arzusunun rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca yakın ve bilinen bir dönemle ilgili aksi kolayca kanıtlanabilir görüşler öne sürmek, bilinmeyen çok eski zamanlara ait görüşler öne sürmekten daha zordur. Zaten Osmanlı ve İslâm kimlikleri ile ilgili hatıraları nisyana terk etmeye meyyal ve hevesli olan dönemin yönetiminin herhangi bir şekilde Osmanlı’ya ya da İslâm’a kendi menfaati bulunmadığı sürece olumlu gönderme yapması beklenemezdi. Dolayısıyla yeni bir devlet ve o devlete uygun bir ulus yaratma arzusu duyan Kemalist yönetimin gerçekleştirmek istediklerini, çok eski zamanlardaki Türkler de böyle yapıyordu; “bizim” yapmak istediğimiz aslında Türklerin özünde var, Orta Asya’da da uygulanıyordu iddialarına¹¹¹ dayandırarak meşrulaştırmaya yönelmesi, aynı zamanda yönetim tarafından pragmatizme dayanan bir izleğin tercih edildiğinin de somut bir göstergesidir. Kemalist yönetimin zihnindeki devlet ve millet yönetiminin gerekliliklerini karşılamak, bu nedenle hep çok uzak geçmişte yaratılan efsaneleştirilmiş ve ulviyet - kutsiyet kazandırılmış yarı ha-

yali bir Türk cemaatine göndermelerle doludur. Bu yarı hayali cemaat, resmî ideolojinin ve onun söyleminin istediği biçimde -gerekleri doğrultusunda- her şekle girebiliyor; dünyanın her hangi bir yerinde bir anda ortaya çıkabiliyor ve medenileşme ile ilgili her ilerlemenin asli sahibi olarak nitelendirilebiliyordu.

Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi gibi tüm bu çalışmalar, Erken Cumhuriyet Dönemi yönetiminin -tepeden inmece bir biçimde- gerçekleştirmeye yöneldiği devlet ve toplum projelerinin inşasında kendilerine başvurulmuş birer ideolojik araç olarak işlev görmüşlerdir¹¹². Kemalist yönetim, kendi politik hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi uğruna hem dil hem de tarih biliminden sonuna kadar yararlanma ve onları kullanma yolunu tercih etmiştir. Böylece dil ve tarih bilimi üzerinde ortaya çıkan ideo-politik tazyik, gerek tarih tezi gerekse dil teorisinin geliştirilmesine ilişkin çalışmaların yönetime -iktidar bloğuna- bağımlılığı sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla bu çalışmalar yeni ulus devlet projesi ile merbûtlukları dâhilinde ve bu projenin muharrik gücü olan iktidar bloğunun politik tercihlerinin devamlılığına bağlı olarak bir süreklilik gösterebilmişler; ancak bu süreklilik zarfında ülkenin kültürel yaşamında egemen kalabilmişlerdir. Gerçekten de söz konusu çalışmalar politik önemlerinin azalmasına paralel olarak buldukları hâkim kültürel konularından uzaklaşmışlardır. Ancak Türk Tarih Tezi’nin Türkiye’deki tarih yazıcılığı ve tarih eğitimi üzerinde günümüze değin devam eden kalıcı etkilerinin olduğunu yine de belirtmek gerekir. Bu etkiler bilhassa ilk ve orta öğretimde kullanılan ders kitaplarında kolaylıkla fark edilebilecek bir düzeydedir.

Erken Cumhuriyet dönemi boyunca çeşitli istisnaları olmakla birlikte resmî ideoloji ile bizzat çatışmaktan kaçınan, onun doğruları çerçevesinde bir “tarihsel gerçeklikler dünyası” oluşturmayı tercih eden Türk tarih yazıcılığı geleneğinin, daha

110 *Ibid.*, s. 27.

111 Copeaux da benzer biçimde Orta Asyalı geçmişle Türkiye Cumhuriyeti arasında kurulan bağlantı ve bunun kullanım biçimi üzerinde durur. Gerçekten “yeni tarih” anlayışı Mustafa Kemal’in reformlarını milletin Asyalı geçmişinde köklendirmeye özen gösteriyordu. Bu amaçla geçmişin Türk toplumları bugünden geriye doğru laik, hoşgörülü, demokratik, parlamenter, eşitlikçi ve kadına geniş bir yer tanıyan topluluklar olarak sunuluyor; böylece Kemalizm’in ilkeleri de Türklerde hep varmış gibi kabul ediliyordu. Bu iddia bir varsayıma dönüşerek geçmişin bir toplumunun eşitlikçi, hoşgörülü veya laik olduğunu söylemek Türk olduğu sonucuna ulaşmak için yeterli kanıt sayılıyordu. Bkz. COPEAUX, 2002, s. 50. Ayrıca bkz. AYDIN, 2008, s. 73 - 74. Bora’nın da aynı duruma dikkat çektiği görülür. Bora’ya göre “Türk Devleti’nin asri değerlere fitraten uygun olduğunu kanıtlama gayreti modern devlet özelliklerinin anakronik kullanımını beraberinde getirir: Türk Devleti’nin tarih-öncesi rüşeymlerinde bile, demokratik-halkçı-laik-sosyal-hukuk devleti vasıfları keşfedilir”. BORA, 2007(a), s. 57. Bu vasıfların kullanımı ve eski Türk devletlerine özgülenmesi hakkında bkz. *Ibid.*, s. 57 - 60.

112 “Millî devletin kuruluş sürecinin olgu ve hususiyetleri, “millî tarih”in, “millî hafızanın” temel hammaddeleridir. Millî muzafferiyetlere veya millî mağduriyetlere yaslanan, millî özgüveni veya revanşist - irredantist hayalleri besleyen “millî davalar”ın ana damarı, millî devletin kuruluş sürecinde atar. İnşası tamamlandıktan sonra da millî devlet, en önemlisi millî eğitim olmak üzere bütün kamusal pratiklerde yeniden ürettiği resmî - millî ideoloji ve söylemle, millî kimliğin istikrarını / sürekliliğini “denetleyen” bir öznedir”. BORA, Tanıl, “Türk Millî Kimliği, Türk Milliyetçiliği ve Balkan Sorunu”, *Milliyetçiliğin Kara Baharı*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 244.

sonraki dönemlerde de iktidara egemen olanlar tarafından değişik saiklerle kullanılmak istendiğine birçok defa şahit olunmuştur. Gerçekten de tarihçilik, farklı politik iktidarların kendi politik amaçlarına göre, başka başka yönlere doğru çekilebilen bir araçsallaştırılmaya tabi tutulmuştur. Dolayısıyla Türk Tarih Tezi'nden Türk İslam Sentezi'ne uzanan çizgide tarih yazımının, hem iktidarın vazgeçilmez bir aracı hem de ideolojik ayrışmanın temel belirleyicilerinden biri olduğu

söylenebilir. Bunun neticesinde tarih, bilimsel niteliğinden ve karakterinden ziyade ona yüklenmek istenen politik misyon çerçevesinde değerlendirilmiş, doğru veya yanlış olarak etiketlenilmiş, eleştirilmiş, yerilmiş ya da övülmüştür. Çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin ideolojik ve politik niteliğine, iç dinamiklerine ve yönetici kadrolarının gerçekleştirmeyi hedefledikleri uygulamalara yapılan çok sayıda atfın nedeni de buradan kaynaklanmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AFET (İnan), **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- AFET (İnan) "Atatürk ve Tarih Tezi", **Türk Tarih Kurumu – Belleten**, C. 3, S. 10, Nisan 1939, (s. 243 – 246).
- AFET (İnan), "Orta Kurun Tarihine Umumî Bir Bakış", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932, (s. 405 – 444).
- AFET (İnan), "Tarihten Evel ve Tarih Fecrinde", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932, (s. 18 – 41).
- AFET (İnan), **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler**, C. 1, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933.
- AKÇURAOĞLU YUSUF, (Akçura), "Birinci Türk Tarih Kongresi", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C.1, S. 1, Şubat 1933, (s. 23 – 29).
- AKÇURAOĞLU YUSUF, (Akçura), "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932, (s. 577 – 607).
- ATAY, Falih Rıfki, "Tarih Kongresi", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C. 10, S. 55, Eylül 1937, (s. 1 – 2).
- AUERBACH, Erich, **Yabanın Tuzlu Ekmeği**, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.
- AYDIN, Suavi, "Resmi Tarihin Temeli: Ulusal Tarih Yazımı ve Resmi Tarihte Mitlerin Kaynağı", **Resmi Tarih Tartışmaları 1**, (edi. F. Başkaya), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2008, (s. 43 – 83).
- AYDIN, Suavi, "Türk Tarih Tezi ve Halkevleri", **Kebikeç**, Yıl: 2, S. 3, 1996, (s. 107 – 130).
- AYTÜRK, İlker, "Turkish Linguists Against The West: The Origins of Linguistic Nationalism in Atatürk's Turkey", **Middle East Studies**, Vol. 40, No. 6, November 2004, (s. 1– 25).
- BEHÇET KEMAL, (Çağlar), "Ergenekon", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, C. 1, S. 1, Şubat 1933, (s. 14 – 17).
- BERKTAY, Halil, "Dünyada ve Türkiye'de Tarihçiliğin Durumu ve 'Dilinin Evrenleşmesi' Üzerine Düşünceler", **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları – Buca Sempozyumu 29 Eylül – 1 Ekim 1994**, (Der. S. Özbaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, (s. 69 – 86).
- BERKTAY, Halil, "Tarih Çalışmaları", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi – 9. Cilt**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, (2456 – 2474).
- Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, T.C. Maarif Vekaleti, Ankara, 1932.
- BORA, Tanıl, "İnşa döneminde Türk Milli Kimliği", **Türk Sağının Üç Hâli Milliyetçilik – Muhafazakârlık – İslâmcılık**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1999, (s. 13-52).
- BORA, Tanıl, "Millî Tarih ve Devlet Mitosu", **Medeniyet Kaybı – Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar**, Birikim Yayınları, İstanbul, 2007(a), (s. 43 – 64).
- BORA, Tanıl, "Nutuk ve Milliyetçilik", **Resmî Tarih Tartışmaları 5 Nutuk**, (edi. F. Başkaya), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2010, (s. 117 - 138).
- BORA, Tanıl, "Türk Millî Kimliği, Türk Milliyetçiliği ve Balkan Sorunu", **Milliyetçiliğin Kara Baharı**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1995, (s. 243 – 288).
- BORA, Tanıl, "Türkiye'de Milliyetçilik Söylemleri: Melez Bir Dilin Kalın Lügâti", **Milliyetçiliğin Kara Baharı**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1995, (s. 95 – 131).
- BORA, Tanıl, "Türkiye'de Milliyetçilik ve Azınlıklar", **Medeniyet Kaybı – Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar**, Birikim Yayınları, İstanbul, 2007(b), (s. 81– 109).
- BOZBAY, Heval / MERTCAN, Hakan, "Eti Türkleri" **Resmî İdeoloji Sözlüğü**, (Edi. F. Başkaya / T. Ersoy), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2007, (s. 171 - 193).
- BOZKURT, Tülin, "Türk Tarih Tezi Üzerine", **Resmî İdeoloji Sözlüğü**, (Edi. F. Başkaya / T. Ersoy), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2007, (s. 655 – 662).
- CAYMAZ, Birol, **Türkiye'de Vatandaşlık Resmî İdeoloji ve Yansımaları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

- COPEAUX, Etienne, **Tarih Ders Kitaplarında (1931 - 1993) Türk Tarih Tezinden Türk - İslam Sentezine**, (çev. A. Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- COPEAUX, Etienne, "Türk Milliyetçiliği: Sözcükler, Tarih, İşaretler" (çev. G. Doğan), **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, (s. 44 - 52).
- ÇAĞAPTAY, Soner, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite", (çev. D. Orhun), **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (Der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, (s. 245 - 262).
- ÇAĞAPTAY, Soner, "Reconfiguring the Turkish Nation in the 1930s", **Nationalism and Ethnic Politics**, Vol. 8, No. 2, Summer 2002, (s. 67 - 82).
- ÇAYLA, İlker, "Kamusal Bir Din Yaratmak Milliyetçilik: Simgeleri ve Törenleri", **Resmi Tarih Tartışmaları 1**, (edi. F. Başkaya), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2008, (s. 85 - 136).
- ÇETİN, Zafer M., "Tales of Past, Present, and Future: Mythmaking and Nationalist Discourse in Turkish Politics", **Journal of Muslim Minority Affairs**, Vol. 24, No. 2, October 2004, (s. 347 - 365).
- ÇOKER, Fahri, **Türk Tarih Kurumu - Kuruluş Amacı ve Çalışmaları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983.
- ÇOLAK, Yılmaz, "Language Policy and Official Ideology in Early Republican Turkey", **Middle Eastern Studies**, Vol. 40, No. 6, November 2004, (s. 67 - 91).
- Devletin Kavram ve Kapsamı**, Millî Güvenlik Kurulu Sekreterliği Yayınları, Ankara, 1990.
- DİLAÇAR, Agop, "Kemalizmin Dil ve Tarih Tezi", **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri (10 - 14 Aralık 1973, İstanbul)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1975, (s. 467 - 485).
- DİLMEN, İbrahim Necmi, "Türk Tarih Tezinde Güneş - Dil Teorisinin Yeri ve Değeri", **İkinci Türk Tarih Kongresi - Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No. 2, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943, (s. 85 - 98).
- ERSANLI, Büşra, "Bir Aidiyet Fermanı: "Türk Tarih Tezi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, (s. 800 - 810).
- ERSANLI, Büşra, **İktidar ve Tarih - Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- FEYZİOĞLU, Turhan, **Atatürk ve Milliyetçilik**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.
- GEORGEON, François, "Bir Kimlik Arayışı: Türk Milliyetçiliği", **Osmanlı - Türk Modernleşmesi (1900 - 1930)**, (çev. A. Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, (s. 1 - 22).
- GEORGEON, François, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876 - 1935)**, (çev. A. Er), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- GEORGEON, François, "Yusuf Akçura", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce - C. 4 - Milliyetçilik**, (der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, (s. 505 - 514).
- GÜNALTAY, Şemsettin, "Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatlara Mahiyeti ve Tezin Kat'î Zaferi" **Türk Tarih Kurumu - Belleten**, C. 2, S. 7/8, I. Teşrin 1938, (s. 337 - 365).
- İkinci Türk Tarih Kongresi - Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No. 2, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943.
- KAPLAN, İsmail, **Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerine Etkisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- KERTZER, David I., **Ritual, Politics, and Power**, Yale University Press, New Haven and London, 1988.
- KIESER, Hans-Lukas, **Türklüğe İhtida 1870 - 1939 İsviçre'sinde Yeni Türkiye'nin Öncüleri**, (çev. A. Dirim), İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- MAKSUDYAN, Nazan, **Türklüğü Ölçmek - Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin İrkçi Çehresi (1925 - 1939)**, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.
- MUZAFFER, (Göker), "İkinci Türk Tarih Kongresi" **Türk Tarih Kurumu - Belleten**, C. 2, S. 5/6, II. Kânun - Nisan 1938, (s. 1 - 4).
- MUZAFFER, (Göker), "Türk Soy ve Türk Tarihi", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C. 4, S. 22, BirinciKânun 1934, (s. 249 - 254).
- ORAL, Mustafa, "Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi", **Atatürk Yolu - Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 16, C. 8, S. 31 - 32, Mayıs - Kasım 2003, (s. 369 - 384).
- ÖZBEK, Nadir, "Zeki Velidi Togan ve Türk Tarih Tezi", **Toplumsal Tarih**, C. 8, S. 45, Eylül 1997, (s. 20 - 27).
- ÖZTAN, G. Gürkan, "Milliyetçilik", **Resmî İdeoloji Sözlüğü**, (Edi. F. Başkaya / T. Ersoy), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara, 2007, (s. 461 - 473).
- ÖZTAN, G. Gürkan, "Türkiye'de Öjeni Düşüncesi ve Kadın", **Toplum ve Bilim**, S. 105, Yıl: 2006, (s. 265 - 282).
- PARLA, Taha, **Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmî Kaynakları - C. 3 - Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Ok'u**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- PITTARD, Eugène, "Beyaz Irkların ve Medeniyetin İlk Tarihi", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C. 11, S. 64, Haziran 1938, (s. 371 - 380).
- PITTARD, Eugène, "Neolitik Devirde Küçük Asya ile Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler", **Türk Tarih Kurumu - Belleten**, C.2, S. 5/6, II. Kanun - Nisan 1938, (s. 19 - 38).

- RAGIP HULUSİ, (Özdem), "Türk Dili Tetkik Cemiyeti", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C. 1, S. 1, Şubat 1933, (s. 31 – 40).
- REŞİT GALİP, "Türk İnkılabı – Türk Tarih İnkılabı ve Yabancı Tezler", **Ülkü Halkevleri Dergisi**, C. 2, S. 9, Birinciteşrin 1933, (s. 164 – 177).
- ŞENGÜL, Serdar, / KARDEŞ, Fuat, "Bir Hafızasızlaştırma ve Yeniden İnşa Projesi olarak Türk Tarih Tezi ve Kürt Tarihyazımı", **Toplum ve Bilim**, S. 96, Bahar 2003, (s. 35 – 61).
- Tahsin Mayatepek'in Mu Kıt'ası İle İlgili Yazışmaları**, http://tdkkitaplik.org.tr/gun_dil.asp, (erişim tarihi 01.04.2011).
- TANKUT, Hasan Reşit, "Dil ve İrk Münasebetleri Hakkında", **İkinci Türk Tarih Kongresi – Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları IX. Seri: No. 2, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943, (s. 221 – 223).
- TANÖR, Bülent, **Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri (1789 – 1980)**, Yapı Kredi Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Tarih I – Tarihtenevelki Zamanlar ve Eski Zamanlar**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- Tarih II – Ortazamanlar**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- Tarih III – Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı – Türk Tarihi**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- Tarih IV – Türkiye Cümhuriyeti**, (Der. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti), Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- TEKELİ, İlhan, "Küreselleşen Dünyada Tarih Öğretiminin Amaçları Ne Olabilir?", **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları – Buca Sempozyumu 29 Eylül – 1 Ekim 1994**, (Der. S. Özbaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, (s. 34 – 42).
- TEKİN, Talât, "Atatürk'ün Dil Reformu", **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri (10 – 14 Aralık 1973, İstanbul)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1975, (s. 488 – 499).
- TUNÇAY, Mete, "Tarih Öğretiminin İyileştirilmesine Yönelik Düşünceler", **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları – Buca Sempozyumu 29 Eylül – 1 Ekim 1994**, (Der. S. Özbaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, (s. 52 – 54).
- TUNÇAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923 – 1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.
- Türk Tarihinin Ana Hatları – Kemalist Yönetimin Resmî Tarih Tezi**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999.
- Türkiye'de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar**, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 1982.
- ÜSTEL, Füsun, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912 - 1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- ÜSTEL, Füsun, **"Makbul Vatandaş"ın Peşinde – II. Meşrutiyet'ten Bugüne Türkiye'de Vatandaş Eğitimi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- ÜSTEL, Füsun, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Resmî Yurttaş Profiline Evrimi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce – C. 4 – Milliyetçilik**, (der. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, (s. 275 - 283).
- YALÇIN, Süleyman, "Aydınlar Ocağı ve Türk – İslâm Sentezi", **Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk-İslâm Sentezi Görüşünde Meselelerimiz 3 – Gençlik ve Meseleleri – 21. Yüzyıla Doğru Türkiye**, Aydınlar Ocağı, İstanbul, 1988, (s. 179 - 199).
- Yeni Bir Yüzyıla Girerken Türk-İslâm Sentezi Görüşünde Meselelerimiz 1 – Kültür Eğitim Dini Hayat**, Aydınlar Ocağı, İstanbul, 1988.
- YILDIZ, Ahmet, **"Ne Mutlu Türküm Diyebilene" – Türk Ulusal Kimliğinin Etno-seküler Sınırları (1919 – 1938)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.